

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
AVALIKU ÕIGUSE OSAKOND

Mari Kõrtsini

ISIKUANDMETE KAITSE SEADUSES REGULEERITUD VÕLASUHTE
RIKKUMISEGA SEONDUVA ISIKUANDMETE TÖÖTLEMISE
ÕIGUSPÄRASUS ISIKUANDMETE KAITSE ÜLDMÄÄRUSE
KONTEKSTIS

Magistritöö

Juhendaja
Dr.iur. Paloma Krõõt Tupay

Tallinn
2022

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. ISIKUANDMETE TÖÖTLEMISE EESMÄRGIPÄRASUS	8
1.1. Ülevaade isikuandmete kaitse seadusest ning selles reguleeritud võlasuhte rikkumisega seonduvast andmete töötlemisest.....	8
1.2. Üldmääruse artiklist 6 lõikest 1 tulenevad nõuded isikuandmete töötlemisele	9
1.3. Krediitdivõimelisuse hindamine andmete töötlemise eesmärgina.....	10
1.4. Muu sarnane eesmärk andmete töötlemise eesmärgina.....	15
2. ISIKUANDMETE TÖÖTLEMIST REGULEERIVATE MEETMETE ÕIGUSPÄRASUS ÜLDMÄÄRUSE ARTIKLI 6 LÕIGETE 2 JA 3 KONTEKSTIS	20
2.1. Formaalsed nõuded töötlemist reguleerivatele meetmetele.....	20
2.2. Isikuandmete töötlemist reguleerivad meetmed seadusliku ja õiglase töötlemise tagamiseks 23	
3. ISIKUANDMETE TÖÖTLEMISE PROPORTSIONAALSUS	28
3.1. Isikuandmete töötlemise sobivus taotletava eesmärgi saavutamiseks	31
3.2. Isikuandmete töötlemise vajalikkus.....	35
3.2.1. Isikuandmete töötlemise tõhusus	36
3.2.2. Isikuandmete töötlemine kui vähim piiravam meede taotletava eesmärgi saavutamiseks.....	40
3.3. Isikuandmete töötlemise mõõdukus ehk isikuandmete töötlemise proportsionaalsus kitsamas mõttes.....	47
4. ISIKUANDMETE TÖÖTLEMISE VASTAVUS ÜLDMÄÄRUSE ARTIKLI 6 LÕIKELE 4	55
4.1. Artikli 6 lõike 4 kohaldamise reeglid seoses isikuandmete töötlemisega	55
4.2. Põhiõiguste ja vabaduste olemuse austamine ning artikli 23 lõikes 1 kirjeldatud eesmärkide tagamine isikuandmete töötlemise kontekstis	58
KOKKUVÕTE	61
ABSTRACT	65
KASUTATUD LÜHENDID	72
KASUTATUD ALLIKAD	73

SISSEJUHATUS

Füüsiliste isikute kaitset isikuandmete töötlemisel käsitletakse Euroopa Liidus põhiõigusena. Selle tagamine on Euroopa Liidu üks olulisimaid eesmärke - privaatsust ning andmekaitset peetakse Euroopas kestva demokraatia elutähtsateks komponentideks.¹ Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi: harta) artikkel 8 sätestab, et igal inimesel on õigus oma isikuandmete kaitsele ning ka Euroopa Liidu Toimimise Lepingu artikli 16 lõikes 1 on vastavat õigust eraldi rõhutatud.

Isikuandmete kaitse näol on tegu vaieldamatult viimastel aastatel eriti suurel määral Euroopa Liidus kõlapiinda leidnud teemaga, kuivõrd valdkonda reguleerib alates 25. maist 2018. a Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta ehk isikuandmete kaitse üldmäärus (edaspidi: üldmäärus). Üldmäärus on Euroopa Liidu riikides, sealhulgas Eestis, otsekohalduv. Sealjuures tuleb aga märkida, et üldmääruses on jäetud liikmesriikidele võrdlemisi palju kaalutusruumi teatud küsimustes ise siseriiklike sätete kehtestamiseks. Selliste sätete kehtestamiseks annab üldmäärus aga üldiselt ette ka ranged nõuded. Kuigi ei saa eitada, et liikmesriikidele antud kaalutusõigus ise siseriiklike sätteid luua ei oleks endaga kaasa toonud mõningast killustatust Euroopa Liidu riikide vahel, on tervikpilt peale üldmääruse vastu võtmist Liidus siiski ühtlasem.²

Eestis on õigust isikuandmete kaitsele käsitletud põhiseadusliku õigusena ehk õigusena, mis tuleneb põhiseadusest.³ Peamine isikuandmeid kattev põhiseaduse (edaspidi: PS) säte on § 26, mille kohaselt on igal inimesel õigus perekonna- ja eraelu puutumatusele. Selle sätte kohaselt: „Riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud ei tohi kellegi perekonna- ega eraellu sekkuda muidu, kui seaduses sätestatud juhtudel ja korras tervise, kõlbluse, avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks.“ Riigikohus on märkinud, et eraelu puutumatuse riivena käsitletakse muu hulgas

¹ Data Protection – Euroopa Andmekaitse Inspektori ülevaade. Arvutivõrgus kättesaadav - https://edps.europa.eu/data-protection/data-protection_en (16.04.2022).

² Fundamental Rights – Euroopa Komisjoni ülevaade. Arvutivõrgus kättesaadav - https://ec.europa.eu/info/law/law-topic/data-protection/data-protection-eu_en (9.04.2022); Nisu, N., Pormeister, K. Liidusisese kohalduva õiguse dilemma isikuandmete kaitse üldmääruses. – *Juridica* 2/2018, lk 125.

³ Õigus isikuandmete kaitsele on põhiseaduslik õigus. – Andmekaitse Inspektsioon. Arvutivõrgus kättesaadav - <https://www.aki.ee/et/eraelu-kaitse/isikuandmed-ja-tootlemine/isikuandmete-kaitse> (16.04.2022).

isikuandmete kogumist, säilitamist, kasutamist ja avalikustamist.⁴ Seetõttu kätkeb PS § 26 endas ka õigus isikuandmete kaitsele. Samuti käsitleb isikuandmete kaitset PS § 42, mille kohaselt ei tohi riigiasutused, kohalikud omavalitused ega nende ametiisikud Eesti kodaniku vaba tahte vastaselt koguda ega talletada andmeid tema veendumuste kohta. PS § 44 p 3 sätestab Eesti kodaniku õiguse enda kohta riigiasutustes ja kohalike omavalitsustes ja nende arhiivides talletatud andmetega tutvumiseks.

Lisaks põhiseadusele reguleerib isikuandmete kaitset Eestis peamiselt üldmäärus, samas on Eesti kontekstis oluline ka isikuandmete kaitse seadus (edaspidi: IKS). Nagu eelpool mainitud, siis liikmesriikidele on üldmääruses jäetud mitmel juhul võimalus ise siseriiklikult isikuandmete kaitset käsitlevaid sätteid kehtestada ning peamiselt on Eesti puhul sellised sätted leitavad just isikuandmete kaitse seaduses. Käesolev magistritöö võtab ette IKS-i ning analüüsib selle paragrahvis 10 sätestatud regulatsiooni, mis puudutab andmete töötlemist võlasuhte rikkumisega seoses. IKS § 10 lõike 1 kohaselt on „võlasuhte rikkumisega seotud isikuandmete edastamine kolmandale isikule ja edastatud andmete töötlemine kolmanda isiku poolt lubatud andmesubjekti krediitvõimelisuse hindamise eesmärgil või muul samasugusel eesmärgil ning üksnes juhul, kui vastutav või volitatud töötleja on kontrollinud edastatavate andmete õigsust ja õiguslikku alust isikuandmete edastamiseks ning on registreerinud andmeedastuse.“

IKS § 10 töötlemine puudutab eelkõige maksehäireregistreid – andmed võlasuhte rikkumisega kohta edastab võlausaldaja maksehäireregistrile, kellega tal on sõlmitud leping. Maksehäireregister omakorda töötleb andmeid edasi – avaldab need enda andmebaasis ning lubab neile teatud tingimustel juurdepääsu kolmandatel isikutel. Oluline on rõhutada, et kuigi maksehäireregistris on andmeid ka juriidiliste isikutega seotud võlgnevuste kohta, siis selliseid andmeid puudutav töötlemine väljub käesoleva töö piiridest – üldmäärus ning selles kirjeldatud nõuded kohalduvad ainult füüsilisi isikuid puudutavale andmete töötlemisele.⁵

Võimaluse sellise regulatsiooni loomiseks annab üldmääruse artikkel 6 lõige 2, mille kohaselt on liikmesriikidel õigus säilitada või kehtestada konkreetsemaid sätteid, et kohandada üldmääruse sätete kohaldamist seoses isikuandmete töötlemisega. Sama sätte kohaselt võib

⁴ RKHKo 3-3-1-3-12 p 19.

⁵ Üldmäärus, art 1 lg 1.

seadusliku aluse töötlemiseks luua vaid siis, kui töötlemine on vajalik vastutava töötleja juriidilise kohustuse täitmiseks, avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks või vastutava töötleja avaliku võimu teostamiseks.

Lisaks eeltoodud eesmärgipiirangule sätestab üldmääruse artikkel 6 veel nõudeid, mida liikmesriigid peavad selliste seaduslike aluste kehtestamisel järgima. Üldmääruses sätestatud nõuete järgimine on iseäranis oluline, kuivõrd üldmäärus on Euroopa Liidu isikuandmete kaitse niinimetatud katus – isikuandmete kaitse Euroopa Liidus peab alati ning igal juhul vastama üldmäärusele ja selles sätestatud nõuetele. Üldmäärus on laiaulatuslik akt, mille järgimine on Euroopa Liidu liikmesriikidele kohustuslik.

Magistritöö eesmärk on eeltoodust tulenevalt analüüsida, kas IKS §-s 10 reguleeritud töötlemine on üldmääruse kontekstis õiguspärane, arvestades üldmääruses sätestatud nõudeid ja kehtestatud reegleid. Magistritöö uurimisküsimused on järgnevad:

- 1) Kas isikuandmete töötlemine toimib seaduslikul eesmärgil, arvestades üldmääruse artiklis 6 lõikes 1 loetletud nõudeid?
- 2) Kas isikuandmete töötlemist reguleerivad konkreetsemad meetmed on vastavuses üldmääruse artiklist 6 lõikest 2 ja 3 tulenevate nõuetega?
- 3) Kas isikuandmete töötlemine on proportsionaalne üldmääruse artikli 6 lõigetest 3 ja 4 ning üldmääruse artiklist 23 lõikest 1 tulenevalt?
- 4) Kas isikuandmete töötlemine vastab üldmääruse artiklist 23 lõikest 1 tulenevatele nõuetele, sealhulgas kas töötlemist puudutav regulatsioon austab põhiõiguste ja vabaduste olemust ning tagab artiklis 23 lõikes 1 nimetatud eesmärkide täitmist?

Oluline on siinkohal ära märkida, et töö pakub analüüsi käigus tekkivatele probleemidele välja lahendusi riigisisises kontekstis, ilma üldmääruse regulatsiooni sealjuures ümber lükkamata.

Töö struktuur on üles ehitatud uurimisküsimuste põhiselt. Kuna iga uurimisküsimus analüüsib erinevat või erinevaid üldmäärusest tulenevaid nõudeid, vajab igaüks ka eraldi peatükki. Esimene peatükk vaatleb töötlemise eesmärgipärasust, sealjuures selgitab lahti, milles eesmärgipärasuse nõue täpsemalt seisneb ning siis analüüsib seda IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise kontekstis. Teine peatükk on seotud töötlemist reguleerivate meetmete analüüsiga, kus töö autor hindab, kas need tagavad seadusliku ja õiglase töötlemise üldmäärusest tulenevate nõuete kohaselt. Kolmas peatükk keskendub töötlemise proportsionaalsusele, analüüsides nii tõhusust, vajalikkust kui mõõdukust. Neljas peatükk kirjeldab üldmääruse artiklist 23 tulenevaid nõudeid ning nende kohalduvust IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemisele.

Käesoleva magistritöö teema on vajalik ning aktuaalne. Kasvav ja arenev infoühiskond on muutnud isikuandme kaitse eriti oluliseks – üha enam kahju on võimalik tekitada andmesubjektidele, kui isikuandmeid õigesti ei töödelda. Erilist rolli mängivad siinkohal võlgnevustega seotud isikuandmed, mille näol on tegu andmesubjekti negatiivselt iseloomustava teabega ning mille valesti töötlemise, sealhulgas edastamise tagajärjed võivad kujuneda andmesubjekti jaoks eriti raskeks. Eesti kohtud on üha enam pidanud lahendama isikuandmete avaldamisega seonduvaid vaidlusi, mis on eelkõige seotud kahju hüvitamisega seoses ebaõigete faktiväidete esitamise ning seeläbi hageja au toetamisega.⁶ Sellest tulenevalt on oluline analüüsida ning uurida isikuandmete kaitse seaduses reguleeritud võlgnike isikuandmete töötlemisega seonduvat seadusandlust, hindamaks selle õiguspärasust. Tuleb võtta seisukoht selles osas kui põhjendatud on IKS § 10 regulatsioon, arvestades riske ning kahjulikke tagajärgi, mis regulatsiooni kohaldamisega kaasnevad.

Magistritöö kasutab kombineeritud võrdlevat-analüütilist meetodit. Esiteks vaatleb autor asjakohast teoreetilist kirjandust, eelkõige üldmäärust tõlgendavaid, selgitavaid ja analüüsivaid juhendeid, artikleid ning teadustöid. Eelkõige on seejuures oluliseks allikaks Euroopa Komisjoni, Euroopa Andmekaitse Inspektori ning Euroopa Andmekaitse Nõukogu juhised üldmääruse kohaldamise kohta. Nimetatud teoreetiline materjal aitab tõlgendada üldmääruse sätteid ning kaardistada relevantseid eeldusi IKS § 10 õiguspärasuse analüüsimiseks.

Teiseks kasutab töö autor võrdlevat meetodit – magistritöö võrdleb IKS § 10 regulatsiooni sarnaste teiste Euroopa Liidu riikide regulatsioonidega ning teeb selle põhjal järeldusi IKS § 10 õiguspärasuse elementide osas. Täpsemalt kasutab töö autor analüüsis Läti, Soome, Rootsi, Taani ning Saksamaa õiguses sisalduvad IKS §-ga 10 sarnaseid sätteid, kuivõrd kõik eeltoodud riigid on samuti üldmääruse kohaldamisalas ning peavad siseriiklike sätete kehtestamisel järgima samu reegleid, mida Eesti seadusandja. Samuti oli õiguste valiku tegemisel määrav riikide lähedus Eestile, samuti seadustekstide kättesaadavus.

Läti, Soome ja Rootsi õiguse puhul analüüsib autor riikides kehtestatud krediidiinfo seaduste sätteid. Taani puhul tuleb hindamisele taani isikuandmete kaitse seadus, mis on oma olemuselt sarnane Eesti isikuandmete kaitse seadusega. Saksamaa puhul tuleb analüüsimisele föderaalne

⁶ Vt nt käesoleva töö ptk **Error! Reference source not found.**, lk 49-51.

isikuandmete kaitse seadus. Oluline on siinkohal välja tuua, et kuivõrd Saksamaa on föderaalne riik, siis kehtivad seal föderaalseadused, mida kohaldatakse kõikidele liidumaadele ning samas ka liidumaade seadused, mis kehtivad ainult konkreetsel liidumaal.⁷ Käsitlemisele tuleb föderaalne seadus, mis kehtib kõikides Saksmaa liidumaades.

Eelkõige on võrdlev meetod siinkohal oluline selle tõttu, et Euroopa Liidus ei ole võlasuhte rikkumisega seonduva isikuandmete töötlemise õiguspärasusest palju kirjutatud ning võrdlus teiste riikidega aitab analüüsis täpsemaid järeldusi teha. Magistritöös kasutatakse ka kohtupraktika empiirilist analüüsi – vaatluse alla tulevad nii Eesti, Euroopa Liidu Kohtu kui ka Euroopa Liidu Inimõiguste Kohtu lahendid. Vastav empiiriline analüüs on oluline IKS § 10 ja sellele sarnaste sätete rakendamisest tekkivate probleemkohtade tuvastamisel, mis samuti on olulised regulatsiooni õiguspärasuse hindamisel.

Töö märksõnad on andmetöötlus, põhiõigused, privaatsus, seaduslikkus, proportsionaalsus.

⁷ Liikmesriigi õigus, Saksamaa – Euroopa e-õiguskeskkond. Arvutivõrgus kättesaadav - https://e-justice.europa.eu/content_member_state_law-6-de-et.do?member=1 (9.04.2022).

1. ISIKUANDMETE TÖÖTLEMISE EESMÄRGIPÄRASUS

1.1. Ülevaade isikuandmete kaitse seadusest ning selles reguleeritud võlasuhte rikkumisega seonduvast andmete töötlemisest

Kuivõrd käesolevas magistritöös tuleb analüüsimisele IKS-i säte, on esmalt oluline välja tuua IKS-i üldisem taust ning eesmärgid. Kehtiva isikuandmete kaitse seaduse vastu võtmine 12. detsembril 2018. aastal oli otseselt tingitud andmekaitserestruktuuri reformist ning üldmääruse vastu võtmisest. Nimelt oli varasemalt isikuandmete kaitse õiguse küsimusi reguleerinud IKS-i näol tegu direktiivi 95/46/EÜ siseriiklikku õigusesse üle võtva aktiga, kuid antud direktiiv tunnistati seoses üldmääruse vastuvõtmisega kehtetuks. IKS ei too eraldi välja üldmääruses olevaid otsekohaldavaid sätteid, kuid sellest hoolimata on viimased Eesti õigusruumis võrdselt olulised ning kohaldatavad. IKS on kehtestatud selleks, et siseriiklikult reguleerida neid valdkondi ja aspekte, millele üldmääruses on jäetud liikmesriikidele kaalutusruum.

IKS-is reguleeritavad küsimused jaotuvad seitsmesse peatükki. Käesolevas magistritöös tuleb analüüsimisele IKS-i kolmas peatükk. Kui IKS-i teine peatükk loetleb isikuandmete töötlemise erijuhud, nt ajakirjanduslikud, akadeemilised, kunstilised jne, siis kolmas peatükk selgitab muid isikuandmete töötlemise erijuhte, sealhulgas isikuandmete töötlemist seoses võlasuhte rikkumisega, mis on reguleeritud paragrahvis 10.

IKS § 10 lõike 1 kohaselt on võlasuhte rikkumisega seotud isikuandmete edastamine kolmandale isikule ja edastatud andmete töötlemine kolmanda isiku poolt lubatud, kui seda tehakse andmesubjekti krediitvõimelisuse hindamise eesmärgil või muul samasugusel eesmärgil ning üksnes juhul, kui vastutav või volitatud töötleja on kontrollinud edastatavate andmete õigsust ja õiguslikku alust isikuandmete edastamiseks ning on registreerinud andmeedastuse. IKS § 10 lõike 2 kohaselt ei ole lõikes 1 nimetatud eesmärgil andmete kogumine ja kolmandale isikule edastamine lubatud, kui tegemist on eriliiki isikuandmete töötlemisega Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2016/679 artikli 9 lõike 1 tähenduses, tegemist on andmetega süüte toimepanemise või selle ohvriks langemise kohta enne avalikku kohtuistungit või õigusrikkumise asjas otsuse langetamist või asja menetluse lõpetamist, see kahjustaks ülemäära andmesubjekti õigusi või vabadusi, lepingu rikkumisest

on möödunud vähem kui 30 päeva või kui kohustuse rikkumise lõppemisest on möödunud rohkem kui viis aastat.

Seega reguleerib IKS § 10 võlasuhte rikkumist puudutavate isikuandmete edastamist ja kogumist – andmete kogumine ja edastamine on käsitletav andmetöötlusena üldmääruse artikli 4 lõike 2 kohaselt. Sellest tulenevalt tuleb IKS § 10 regulatsiooni käsitleda kui siseriiklikult kehtestatud andmete töötlemise õiguslikku alust. Sellise õigusliku aluse sätestamine peab toimuma üldmääruse, eelkõige artikli 6 kohaselt. Üldmäärus sätestab nõuded ning eeldused selleks, et isikuandmete töötlemine oleks seaduslik. Igasugune siseriiklikult kehtestatud andmete töötlemise alus, sealhulgas IKS § 10, peab järgima üldmääruses sätestatud nõudeid.⁸

1.2. Üldmääruse artiklist 6 lõikest 1 tulenevad nõuded isikuandmete töötlemisele

Isikuandmete töötlemine peab olema seaduslik üldmääruse artikli 5 punkti a kohaselt. Täpsemini tuleb artikli 5 järgi isikuandmete töötlemisel tagada, et töötlemine oleks seaduslik, õiglane ja andmesubjektile läbipaistev. Lühidalt kutsutakse nimetatud põhimõtet „seaduslikkuse, õiglususe ja läbipaistvuse“ printsübiks. Tegu on kõige esimese üldmääruses väljatoodud isikuandmete töötlemise põhimõttega ning sellest tulenevalt võib öelda, et see on andmete töötlemisel kõige olulisem reegel, mida järgima peab. Selle printsüübi järgimiseks on üldmäärusesse loodud artikkel 6, mis kirjeldab seaduslikkuse tagamise eelduseid ja nõudeid. Lühidalt peab seega IKS § 10 järgima artiklis 6 välja toodud nõudeid, et regulatsioon oleks õiguspärane ning töötlemine oleks seaduslik artiklis 5 punktis a kirjeldatud põhimõtte kohaselt. Artikkel 6 koosneb neljast lõikest ning esmalt tuleb käesoleva magistr töö eesmärgi saavutamiseks kindlaks teha, kuidas artiklit 6 ja selle lõikeid IKS § 10 kontekstis käsitleda.

Artikli 6 lõige 1 sätestab põhilised seadusliku töötlemise alused ehk seadusliku töötlemise põhireegli. Isikuandmete töötlemine on artikli 6 lõike 1 alusel seaduslik, kui on järgitud vähemalt ühte järgnevatest eesmärkidest:

- a) andmesubjekt on andmete töötlemiseks andnud oma nõusoleku;
- b) andmete töötlemine on vajalik lepingu täitmiseks;

⁸ Bygrave, L.A., Docksey, C., Kuner, C. (koost). The EU General Data Protection Regulation (GDPR) – A Commentary. Oxford:2020, lk 326.

- c) andmete töötlemine on vajalik andmetöötleja juriidilise kohustuse täitmiseks;
- d) andmete töötlemine on vajalik andmesubjekti või mõne muu füüsilise isiku eluliste huvide kaitseks;
- e) andmete töötlemine on vajalik avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks või;
- f) andmete töötlejal on töötlemiseks olemas õigustatud huvi.

Artikkel 6 lõige 1 kohaldub igasugusele andmetöötlusele, seega tuleb eeltoodud alustest lähtuda ka IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise puhul. Täpsemalt vajab analüüsimist, millist alaliiki antud juhul kohaldada tuleb. IKS § 10 lõike 1 kohaselt on töötlemise eesmärgiks kas andmesubjekti krediitivõimelisuse hindamine või muu sarnane eesmärk. Nõusolekut antud töötlemiseks andmesubjektilt üldjuhul ei küsita, mistõttu saab koheselt välistada üldmääruse artikli 6 lõike 1 punkti a. Samuti ei ole selgelt tegu eluliste huvide kaitsega (punkt d). Samuti ei saa sätte loomise aluseks olla õigustatud huvi (punkt f). Õigustatud huvi on ammendavalt reguleeritud üldmääruses ning seda ei ole liikmesriikidel võimalik iseseisvalt siseriiklikes sätetes reguleerida.⁹ Seega tuleb analüüsida, kas krediitivõimelisuse hindamine või muu sarnane eesmärk on seotud lepingu (punkt b) või andmetöötleja juriidilise kohustuse täitmise (punkt c) või avaliku huviga (punkt e). Sellise analüüsi teostamiseks tuleb eeltoodud eesmärgi vaadelda eraldi.

1.3. Krediitivõimelisuse hindamine andmete töötlemise eesmärgina

Krediitivõimelisuse hindamine on tegevus, mida krediidiandja (võlausaldaja) teostab enne krediidisajaga lepingu sõlmimist – krediitivõimelisuse hindamine on osa isiku maksevõime hindamisest.¹⁰ Seega ei täida selline töötlemine oma olemuselt lepingu täitmise eesmärki (üldmääruse artikli 6 lõike 1 punkt b), kuivõrd lepingut ei ole veel sõlmitud.¹¹ Seega tuleb töötlemise võimalike alustena analüüsida veel punkti c ehk andmetöötleja juriidilise kohustuse täitmist ning punkti e ehk avalikku huvi. Antud punktide vahel vaheteo tegemiseks on oluline

⁹ Isikuandmete kaitse seadus. Seletuskiri. 679 SE. Arvutivõrgus kättesaadav – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/5c9f8086-b465-4067-841e-41e7df3b95af> (Esimene lugemine - Seletuskiri) (16.04.2022), lk 19.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Andmekaitse Inspeksiooni seisukoht ja ettepanek isikuandmete kaitse seaduse paremaks täitmiseks - Andmekaitse Inspeksioon. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.aki.ee/sites/default/files/dokumendid/muu/andmekaitse_inspeksiooni_seisukoht_ja_ettepanek_isikuandmete_kaitse_seaduse_paremaks_taitmiseks_veebi_s.pdf (16.04.2022), lk 2.

esmalt lahti mõtestada, mida konkreetsemalt krediivõimelisuse hindamine ja IKS §-s 10 väljatoodud töötlemine endast täpsemalt kujutavad.

Krediivõimelisuse hindamine ei ole õigusmõistena defineeritud, kuid vaadeldes krediidasutuste seadust (edaspidi: KAS) ja võlaõigusseadust (edaspidi: VÕS), võib öelda, et tegu on krediidasutusi puudutava tegevusega, mille kaudu tehakse enne krediidisaajaga krediidilepingu sõlmimist kindlaks, kas kõiki asjaolusid ja mõlema poole huve arvestades on krediidilepingu sõlmimine mõistlik. Oluline on ära mainida, et Eesti õigusruumis kasutatakse krediivõimelisuse mõistet vaid krediidilepingute kontekstis, mistõttu IKS § 10 lõikes 1 nimetatud krediivõimelisuse hindamise eesmärk kohaldub samuti ainult krediidilepingutele.¹² Kuivõrd üldmäärus kohaldub vaid füüsilistele isikutele, siis tuleb krediivõimelisuse hindamise kontekstis arvesse võtta vaid selliseid krediidilepinguid, kus krediidisaajaks on füüsiline isik, ehk tarbija.¹³

VÕS § 403⁴ lg 1 punkti 1 ja KAS § 83 lg 3 kohaselt on krediidasutus kohustatud laenude andmisel ja jälgimisel järgima krediidasutuse sisemisi krediteerimise põhiprintsiipe, häid pangandustavasid ja vastutustundliku laenamise põhimõtet. Vastutustundliku laenamise põhimõtte rakendamiseks on sama sätte kohaselt krediidasutus kohustatud koguma ja säilitama andmeid kliendi rahaliste kohustuste suuruse ja maksekohustuste täitmise kohta ning kasutama neid andmeid kliendi jaoks mõistliku laenukoormuse arvutamiseks.

Vastutustundlik laenamine on oma tähenduselt sarnane krediivõimelisuse hindamisega. Riigikohtu hinnangul tähendab vastutustundlik laenamine seda, et krediidiandjal on kohustus koguda informatsiooni ja erapooletult enne krediidi andmist hinnata, kas krediidist võib krediiditaotlejale tekkida olulisi raskusi ja kokkuvõttes kahjulikke majanduslikke tagajärgi.¹⁴ Konkreetselt KAS § 83 lg 3 kontekstis on Riigikohus öelnud, et antud kohustuse eesmärk on tagada, et krediiti ei antaks isikule, kelle puhul on tõenäoline, et ta ei suuda seda tagasi maksta.¹⁵ Krediivõimelisuse hindamine on tegelikkuses oluline ka krediidiandja jaoks – krediidiandja vajab kindlustunnet, et krediidisaaja täidab lepingust tulenevat raha maksmise

¹² See ei tähenda, et terve IKS § 10 oleks relevantne ainult krediidilepingute kontekstis, kuivõrd lisaks krediivõimelisuse hindamisele tuleb arvesse võtta ka “muud sarnast eesmärki”.

¹³ Andmekaitse Inspektsiooni seisukoht ja ettepanek isikuandmete kaitse seaduse paremaks täitmiseks - Andmekaitse Inspektsioon, lk 1.

¹⁴ RKTko 3-2-1-136-12 p 24; RKTko 3-2-1-30-16 p 10.

¹⁵ RKTko 3-2-1-169-13 p 21.

kohustust. Eeltoodust tulenevalt saab öelda, et krediivõimelisuse hindamine on relevantne kõikide krediidilepingute sõlmimisel ning selle eesmärgiks on tagada, et krediisaaaja ei satu krediidi tõttu „laenuorjusesse“ ning et krediidiandja finantsilised riskid oleksid maandatud.¹⁶

Seega – krediivõimelisuse hindamine on juriidilise kohustusena sätestatud mitmes seaduses, mistõttu võib jõuda järeldusele, et krediivõimelisuse hindamisega seonduv andmete töötlemine, sealjuures IKS § 10 lg 1 kontekstis, on vajalik andmetöötleja juriidilise kohustuse täitmise raames (üldmääruse artikli 6 lõike 1 punkt c). Kui arvestada artikli 6 lõike 1 punkti c tausta ning seadusandja eesmarke sätte kehtestamisel, siis tuleb samas märkida, et sellised siseriiklikud sätted, mis lubavad teatud andmete töötlemist, kuid samas ei kohusta andmetöötlejat andmete töötlemist teostada, ei lange üldmääruse artikli 6 lõike 1 punkti c eesmärgi alla.¹⁷ Seda selle tõttu, et artikli 6 lõike 1 punkt c viitab kohustusele, mille puhul andmetöötlejal ei ole kaalutusõigust teostades võimalik otsustada, kas andmeid töödelda või mitte. IKS §-s 10 reguleeritud töötlemine ei ole printsiihis sätestatud kohustusena – andmetöötlejale antakse õigus selliseid andmeid edastada, kuid samas ei kohusta IKS § 10 andmetöötlejat selliseks tegevuseks, samuti ei ole kolmandal isikul kohustus andmeid omakorda töödelda. Samas on IKS § 10 regulatsioon selgelt ja tugevalt seotud krediivõimekuse hindamisega, mis on aga krediidiandjatele kohustuslik, ning seega saab IKS §-s 10 nimetatud andmetöötlust käsitleda kui üht instrumenti, millega eelnimetatud sätetest tulenevat krediivõimekuse hindamise kohustust täita. Eeltoodust tulenevalt leiab töö autor siinkohal, et juriidilise kohustuse täitmise eesmärk üldmääruse artikli 6 lõike 1 punkti c kohaselt on IKS § 10 regulatsiooni puhul relevantne.

Seadusliku aluse küsimus ei ole siinkohal lahendatud, kuivõrd analüüsida tuleb ka seda, kas ja millisel määral kohaldub töötlemise osas artikkel 6 lõike 1 punkt e ehk avalik huvi. Avalikule huvile viitab ka IKS § 10 seletuskiri, mille kohaselt täidab finantssektori ettevõtja selgelt avalik-õiguslikku ülesannet krediivõimelisuse hindamisel. Samuti on seletuskirja kohaselt IKS § 10 sätte vastu võetud just artikli 6 lõike 1 punkti e ehk avaliku huvi alusel. Seletuskiri täpsemalt avalikku huvi IKS § 10 kontekstis lahti ei mõtesta, samuti ei viidata kordagi, et IKS § 10 eesmärk on lisaks ka andmetöötlejate juriidilistele kohustuste täitmine.¹⁸ Töö autori

¹⁶ *Ibidem.*

¹⁷ Isikuandmete kaitse seadus. Seletuskiri. 679 SE, lk 18-19.

¹⁸ *Ibidem.*

hinnangul ei ole avalik huvi antud olukorras niivõrd selge kui seletuskiri seda väidab ning vajab seetõttu siinkohal pikemat analüüsimist.

Üldmääruse põhjenduspunkti 45 kohaselt on liikmesriikidel õigus ise määratleda ja kitsendada seda, mida avalikes huvides andmete töötlemine täpsemalt tähendab. Seega ei saa otse üldmääruse artikli 6 lõike 1 punktist e tulenevalt avalikku huvi andmetöötamise õigusliku alusena kasutada – selle jaoks peab olema alati olemas kitsendav norm kas liidu või liikmesriigi õiguses. Avalik huvi ise on aga määratlemata õigusemõiste ning selle tähenduse avamiseks tuleb kasutada mõiste tunnuste loetelu ning analüüsile läheneda konkreetse juhtumi põhiselt. See on ka iseenesest arusaadav – avaliku huvi tähendus ning kontekst võib ajas muutuda ning seetõttu pole selle mõiste liiga range defineerimine ka Euroopa Liidu tasandil asjakohane.¹⁹

Avaliku huvi sihiks peab olema üldine ühiskondlik hüve. Selliseks hüveks on näiteks riigi julgeolek/rahu, majanduse õitseng, keskkonna puutumatus ja kõrge kultuuritase.²⁰ Krediitdivõimekuse hindamine toimub selleks, et tagada, et krediitisaaja oleks võimeline laenu tagasi maksuma. Selline hindamine on mõlema poole huvides, kuivõrd aitab vältida krediitisaaja nn „laenuorjusesse langemist“ ning samas mida suurem on krediidiandja finantsiline usaldusväärusus krediitisaaja vastu, seda tõenäolisemalt on ta nõus krediitilepingu sõlmima. Olukorras, kus hindamist ei tehtaks või seda ei oleks võimalik teha efektiivselt, ei oleks krediitiasutused ka niivõrd alati laenu väljastama – finantsiline risk neile on liialt suur. See tekitab olukorra, kus laenamine ja laenu võtmine on mõlema poole jaoks raskendatud. See omakorda aga tekitab majanduslikult ebastabiilse olukorra – majanduskasvu ning üldise majandusliku õitsengu jaoks on krediidi andmine oluline osa.²¹

Lisaks eeltoodule on vastutustundliku laenamise põhimõte seotud ülelaenamise vältimisega. Kui ühest küljest võivad ebapiisavad võimalused krediitdivõimelisuse hindamiseks tingida krediidiandjate ettevaatlikkuse, siis teisest küljest võivad krediidiandjad minna liialt agaraks krediidi väljastamisega. See on ajaloos varasemalt juhtunud 2007. aastal alanud majanduskriisis, mis oli otseselt tingitud üldise laenukoormuse, sealhulgas füüsiliste isikute laenukoormuse kasvust ning ülelaenamisest.²² Vastutustundlik laenamine, sealjuures

¹⁹ Ikkonen, K. Avalik huvi kui määratlemata õigusemõiste. *Juridica* 3/2005, lk 187.

²⁰ Alexy, R. *Recht, Vernunft, Diskurs. Studien zur Rechtsphilosophie*. Frankfurt am Mein: Suhrkamp Verlag 1995, lk 239.

²¹ Loan – Investopedia ülevaade. Arvutivõrgus kättesaadav - <https://www.investopedia.com/terms/l/loan.asp> (16.04.2022).

²² Siibak, K. Vastutustundliku laenamise põhimõte. *Juridica* 10/2009, lk 711.

krediidisaaaja krediivõimekuse hindamine, on seega otseselt seotud ülelaenamise ja selle kaudu majanduse halvenemise vältimisega. Kuna majanduslik õitseng on avaliku huviga kaetud, siis saab ülelaenamise vältimise osas jaatada avaliku huvi olemasolu. Seega võib jõuda järelduseni, et kuivõrd riigi majanduse püsimine ja majanduskasv on olulised aspektid ühiskonna heaolu tagamiseks, on nendel põhjustel võimalik ka krediivõimekuse hindamine avaliku huviga seostada.

Olukorda tuleb vaadelda ka krediidiandja seisukohast – tuleb hinnata, kuidas aitab vastutustundlik laenamine avaliku huvi eesmärki tagada teise osapoole vaatepunktist. Vastutustundliku laenamise põhimõtte on iseenesest seaduses sätestatud kohustus, mida krediidiandja peab järgima.²³ Kindlasti ei saa aga ainult selle tõttu jaatada avaliku huvi olemasolu – kuigi ühiskonna huvid on tugevalt seotud objektiivse õigusega ning seaduses sätestatud kohustused on üldjuhul suunatud ühiskonna heaolu tagamisele – siis muutuks sellise tõlgendamise tagajärjel avaliku huvi mõiste sisutühjaks.²⁴ Seega ei saa krediivõimelisuse hindamise avalikku huvi krediidiandja seisukohast jaatada üksnes selle tõttu, et vastutustundliku laenamise näol on tegu krediidiandjale kohalduva seadusest tuleneva kohustusega.

Samas on õiguskirjanduses väljendatud seisukohta, et ühiskonna niinimetatud nõrgema poole kaitsmine teenib avalikku huvi – majanduses on selliseks nõrgemaks pooleks tarbijad.²⁵ Sellele tuginedes saab öelda, et krediidisaaaja kaitse võib konkreetselt sellel põhjusel juba avalikku huvi teenida. Lisaks saab antud juhul avalikku huvi põhistada ka sellega, et krediidisaaaja kaitsest ning laenuorjusesse mitte laskumisest on huvitatud ühiskond tervikuna.²⁶

Eeltoodust tulenevalt saab seega jaatada avaliku huvi olemasolu krediivõimelisuse hindamisega seoses - sellele on viidanud ka Eesti seadusandja. Samas on oluline ka juriidilise kohustuse täitmise eesmärk, mistõttu saab öelda, et IKS § 10 puhul kohalduvad krediivõimelisuse hindamise kontekstis nii üldmääruse artikli 6 lõike 1 punkt c kui ka punkt e.

²³ Vt KAS § 83 lg 3.

²⁴ Ikkonen, K, lk 195.

²⁵ Тотьев, К. Ю. Публичный интерес в правовой доктрине и законодательстве. – Государство и право 2002/9, lk 22.

²⁶ Ikkonen, K, lk 194.

1.4. Muu sarnane eesmärk andmete töötlemise eesmärgina

Lisaks krediivõimekuse hindamise eesmärgile võib IKS § 10 lg 1 järgi isikuandmeid töödelda ka muul sarnasel eesmärgil. Esialgu võib jääda mõnevõrra ebaselgeks, mida seadusandja antud juhul selle all mõelnud on ning ka seaduse seletuskirjas ei ole selle kohta infot antud. IKS vastuvõtmise teise lugemise seletuskirjast võib aga vastava lühida selgituse siiski leida. Selle kohaselt kasutatakse praktikas võlasuhte rikkumisega seonduvat infot lisaks krediivõimelisuse hindamisele ka nt isiku usaldusväärse hindamiseks tööle kandideerimisel, samuti laenusajate maksehäirete või üürnike maksevõime kontrollimiseks. Lisaks selgitab antud seletuskiri, et krediivõimelisuse hindamine on oluline ja kaitseb avalikku huvi, kuid ka teised eeltoodud näited lähtuvad avalikust huvist ning on seetõttu sama kaalukad.²⁷

Võrdlemisi keeruline on „muud sarnast eesmärki“ analüüsida kooskõlas üldmääruse ning selle artikli 6 lõikega 1, kuivõrd eesmärgi sõnastus on lai ning jätab sätte lugejale palju tõlgendusruumi. Veelgi enam – ka muudatusettepanekute seletuskiri ei räägi sellest, milles täpsemalt seisneb seal väljatoodud eesmärkide avalik huvi ning kuidas seda lahti mõtestada. Õige ei ole üldistavalt väita, et kõik krediivõimekuse hindamisega seonduvad eesmärgid on automaatselt seotud avaliku huviga, ilma antud seisukohta pikemalt lahti selgitamata. Eritigi, kuna andmetöötleja peab IKS § 10 lõiget 1 lugedes aru saama, millistes olukordades on sobilik võlasuhte rikkumisega seonduvaid andmeid edastada ja millistes mitte.

Eesti suurim maksehäireregister AS Creditinfo Eesti kirjeldab oma tegevuse eesmärgina ettevõtjate ja eraisikute finantsriskide maandamist.²⁸ Finantsriskide maandamine ei ole seotud ainult krediivõimekuse hindamisega ning konkreetsemalt maksehäireregistripoolse andmetöötluse analüüsimise kaudu on võimalik ka „muu sarnase eesmärgi“ tuumani jõuda. Tuvastamaks, mis on maksehäireregistris avaldatavate andmete töötlemise eesmärk, tuleb taaskord vaadelda üldmääruse artiklis 6 lõikes 1 sätestatud töötlemise aluseid. Eesmärgipärasuse kontrollimisel tuleb hinnata, mis mõju on andmete avaldamisel ning samuti, mis on peamised põhjused, milleks avaldatud andmeid kasutatakse. Viimast tuleb vaadelda

²⁷ Isikuandmete kaitse seadus. Seletuskiri. 679 SE II. Arvutivõrgus kättesaadav – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/5c9f8086-b465-4067-841e-41e7df3b95af> (Teine lugemine - Seletuskiri) (16.04.2022), lk 2.

²⁸ AS Creditinfo Eesti veebilehekülj. Arvutivõrgus kättesaadav – <https://creditinfo.ee/meist/> (16.04.2022).

selle tõttu, et kuigi maksehäireregister ise nendel eesmärkidel andmeid ei töötle, on registri tegevus siiski konkreetselt suunatud just nende eesmärkide täitmisele. Maksehäireregister toimib nii-öelda vahendajana, kelle kaudu on võimalik isikutel, keda nt AS Creditinfo Eesti maksehäireregistri kontekstis kutsutakse vastuvõtjateks, saada infot võlasuhte rikkumise kohta.²⁹

Maksehäireregistris võlgade avaldamine kiirendab esiteks võlgade tasumist – avaldatud maksehäiretest tasutakse esimese kuu jooksul 25% ning 3 kuu jooksul 40%, seega esiteks aitab andmete avaldamine tagada seda, et isikud, kes enda kohustusi ei täida, seda siiski teeksid.³⁰ See ei kehti ainult maksehäireregistri kontekstis – näiteks riputas 2008. aastal inkassofirma CKE Inkasso Tallinnasse taksopargi ristmikul asuvale ühiselamu seinale üles nimekirja kõige pahatahtlikuma suhtumisega võlglastest. Sellise „häbiposti“ panemise tulemusena ilmutasid mõned võlgnikud huvi enda võlgu koheselt tagasi maksta.³¹ Võib öelda, et selline tulemus³² teenib avaliku huvi eesmärki, kuivõrd see on üldsuse, eelkõige võlausaldajate huvides, et inimesed täidaksid endale võetud kohustusi. Küll aga on küsitav, kas IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemine on selle eesmärgi saavutamiseks demokraatlikus ühiskonnas sobiv ning vajalik meede. Antud küsimused ei ole aga käesoleva analüüsi raames relevantssed ning tulevad hindamisele töö kolmandas, proportsionaalsust hindavas peatükis.

IKS teise lugemise seletuskirjas kirjeldatud ja eelpool mainitud näitlik loetelu „muudest sarnastest eesmärkidest“ käsitleb andmete vastuvõtja poolset huvi andmete töötlemiseks, mitte otseselt maksehäireregistri enda huve. Seletuskirja hinnangul teenivad kõik vähemalt loetelus väljatoodud eesmärgid avalikku huvi. Küll aga ei ole esimese eesmärgina väljatoodud üürnike maksevõime kontrollimine enamikel juhtudel seotud avaliku huviga. Üldiselt kasutavad üürileandjad maksehäireregistrit enda huvides – et vähendada enda finantsrisiki, mitte selleks, et täita avalikes huvides olevat ülesannet. Sama järelduseni saab jõuda ka teise muudatusettepaneku seletuskirjas välja toodud eesmärgi puhul - töösuhte kontekstis isiku usaldusvääruse kontrollimisel, eriti sellisena, nagu see on seletuskirjas sõnastatud. Loomulikult saab jaatada sellise kontrolli vajalikkust teatud ametites, eelkõige avalikus

²⁹ Andmete töötlemise põhimõtted – AS Creditinfo Eesti. Arvutivõrgus kättesaadav - <https://www.creditinfo.ee/meist/andmete-tootlemise-pohimotted/> (16.04.2022).

³⁰ Maksehäireregister – AS Creditinfo Eesti. Arvutivõrgus kättesaadav - <https://www.creditinfo.ee/maksehaireregister/> (16.04.2022).

³¹ Teeveere, E. Inkassofirma riputas võlgnike nimed tänavale üles. Õhtuleht 06.01.2009. Arvutivõrgus kättesaadav - <https://www.oh tuleht.ee/310504/inkassofirma-riputas-volgnike-nimed-tanavale-ules> (16.04.2022).

³² Tulemus, mis on saavutatud IKS §-s 10 reguleeritud töötlemise tagajärjel.

sektoris, kuid enamikel juhtudel ei ole isiku finantsiline usaldusväärsus oluline igasuguse töölepingu sõlmimiseks. Seetõttu ei ole töö autori hinnangul see eesmärk IKS §-s 10 kirjeldatud viisil andmete töötlemiseks kindlasti põhjendatud avalikust huvist tulenevalt.

Eraldi välja toomist vajab siinkohal üldmääruse artikli 6 lõike 1 punktis f sätestatud õigustatud huvi temaatika. Õigustatud huvi on eelkõige relevantne maksehäireregistris olevate andmete töötlemise puhul. Kui töötlemise üldisem eesmärk, avalik huvi, on pigem abstraktne, siis õigustatud huvi on individuaalne ning kujutab endast konkreetset põhjendust juhtumipõhiselt andmete töötlemiseks³³ ning tuleb kõne alla just selles kontekstis, kus kolmas isik kontrollib andmeid maksehäireregistri kaudu.³⁴ Ka üldmääruse põhjenduspunkti 45 kohaselt ei vaja iga üksik isikuandmete töötlemise toiming selleks eraldi õigusakti. Sellest tulenevalt tuleb jõuda järeldusele, et IKS teise lugemise seletuskirjas eelnimetatud põhjused võlasuhte rikkumisega seonduvate isikuandmete töötlemiseks ei ole kaetud avaliku huvi printsiibiga, vaid just õigustatud huviga. Õigustatud huvi peab samas olema seotud siiski IKS §-ga 10 ning eelduslikult on olnud seadusandja soov olnud siduda „muu sarnane eesmärk“ just kolmanda isiku õigustatud huviga. Sellest tulenevalt tuleb öelda, et õigustatud huvi peab printsiibis olema seotud töötlemise seaduses sätestatud eesmärkide ehk krediitvõimelisuse hindamisega või sellele sarnaneva tegevusega.³⁵

Ka Andmekaitse Inspeksioon on väljendanud seisukohta, et maksehäirete kontrollid maksehäireregistrites toimuvad õigustatud huvi alusel selleks, et veenduda tulevase lepingupartneri usaldusväärsusel. Iseenesest on selline lähenemine autori hinnangul ka parem, kui võrd olukorras, kus igasugune maksehäireregistri andmete kontroll oleks võimalik põhistada „muu sarnase eesmärgi“ ja seeläbi avaliku huvi kaudu, kaoks vastuvõtjal igasugune kohustus läbi mõelda, kas andmete vaatamine on kohane või mitte. Nimelt tuleb õigustatud huvi olemasolu hindamisel igakordselt hinnata, kas andmete töötlemisest saadav kasu kaalub üles andmesubjektile tehtava kahju. Sisuliselt peab seega õigustatud huvi alusel andmeid töötlev isik igakordselt vastavalt andmete töötlemise konkreetsele eesmärgile hindama, kas maksehäireregistrist andmete kontrollimine on vajalik ning proportsionaalne.

³³ ÕIGUSTATUD HUVI – Andmekaitse Inspeksiooni juhend. Arvutivõrgus kättesaadav - https://www.aki.ee/sites/default/files/dokumendid/oigustatud_huvi_juhend_15052020.pdf (16.04.2022), lk 7; Andmekaitse Inspeksiooni seisukoht ja ettepanek isikuandmete kaitse seaduse paremaks täitmiseks - Andmekaitse Inspeksioon, lk 2.

³⁴ *Ibidem*, lk 4.

³⁵ Andmekaitse Inspeksiooni seisukoht ja ettepanek isikuandmete kaitse seaduse paremaks täitmiseks - Andmekaitse Inspeksioon, lk 9.

Eeltoodust tulenevalt saab öelda, et „muu sarnane eesmärk“ IKS §-i 10 sõnastuses on äärmiselt abstraktne ning ebaselge mõiste, mida on üpris kerge segamini ajada õigustatud huvi eesmärgiga. Seadusandja on liialt kergekäeliselt öelnud, et igasugune krediivõimekuse hindamisega sarnanev andmete töötlemise eesmärk teenib alati avalikku huvi, kuigi tegelikkuses seda jaatada ei saa. Sellisel seadusandja tegematajätmise tagajärjel tuleb töö autoril nentida, et „muud sarnast eesmärki“ ei ole võimalik käsitleda avalikus huvis andmete töötlemisena artikli 6 lõike 1 punkti e kontekstis.

Vajalik oleks selgelt ja konkreetselt juba seaduse tasandil välja tuua, millistes olukordades on õigustatud võlasuhete rikkumisega seonduvate andmete töötlemine või üldse loobuda seaduse tasandil muu eesmärgi välja toomisest ning juhendada vaid õigustatud huvist. Lisaks on oluline, et iga võimaliku töötlemise aluse taga olev avalik huvi oleks eraldi läbi analüüsitud. Isegi juhul, kui jätta loetelu lahtiseks, tuleks regulatsiooni tunduvalt kitsendada, kehtestades selged reeglid, millal on avaliku huvi eesmärk täidetud IKS § 10 järgsel andmete töötlemisel.

Näiteks on selline loetelu olemas Soome Krediidiinfoseaduses³⁶. Kuigi antud seadus käsitleb mitte ainult võlasuhte rikkumisega seonduvaid andmeid, vaid üleüldiselt infot isiku krediitkohustuste kohta, siis on seadus IKS-iga siiski võrreldav, kuna töödeldavate andmete tüübid on suures plaanis samad.³⁷ Soome Krediidiinfo seaduse § 19 lõige 2 sätestab, et krediidiinfot on võimalik kasutada ainult krediivõimekuse hindamise eesmärgil, sealhulgas näiteks seadusest tulenevate sellekohaste kohustuste täitmiseks (punkt 1), üürilepingu sõlmimise eesmärgil (punkt 5), lepinguliste tingimuste kindlaksmääramiseks (punkt 6), töötajate hindamiseks seaduses sätestatud korras (punkt 8), jne. Kokku on võimalikke töötlemise aluseid seaduses kümme ning nende puhul ei jää andmetöötlejale võimalust ise töötlemise aluse või õigustatuse tõlgendamiseks. Oluline on samas siinkohal rõhutada, et krediivõimekuse hindamine ei pruugi mõistena tähendada Soomes sama mida Eestis. Sarnane seadus on olemas ka Läti Vabariigis. Läti Krediidiinfo büroo seaduse³⁸ § 4 lg 2 sätestab, et krediidiinfot võib kasutada ainult krediivõimelisuse hindamiseks ning ainult antud seaduses olevas kontekstis.

³⁶ Luottotietolaki. – Oikeusministeriö, 527/2007.

³⁷ Ka Eestis on arutletud selle üle, kas lisaks maksehäireregistrile peaks olemas olema riiklik krediidiregister, mis näitaks infot isiku olemasolevate kohustuste kohta. Vt täpsemalt Rahandusministeerium uurib positiivse krediidiregistri loomise võimalusi – Rahandusministeerium. Arvutivõrgus kättesaadav - <https://www.rahandusministeerium.ee/et/uudised/rahandusministeerium-uurib-positiivse-krediidiregistri-loomise-voimalusi> (16.04.2022)

³⁸ Kredītinformācijas biroju likums. – Latvijas Vēstnesis, 199, 08.10.2014. Attēlotā redakcija: 01.07.2020.

Töö autor ei väida, et Eestis oleks vajalik täpselt samasuguse loetelu loomine nagu Soomes või samasugune sätte kitsendamine nagu Lätis, kuid antud näidete põhjal saab selgelt öelda, millist eesmärki need täidavad ning mis olukorras on võimalik krediidiinfot, sealhulgas võlasuhte rikkumisega seonduvat teavet töödelda. See omakorda aitab tagada vastavust üldmääruses, eelkõige artiklis 6 sätestatud nõuetele, sest lisaks eesmärgipärasusele on selge regulatsiooni puhul ammendavalt võimalik hinnata ka muid nõudeid, näiteks proportsionaalsust.

Eeltoodust tulenevalt tuleb edasises analüüsis lähtuda sellest, et kredidivõimekuse hindamine kui esimene IKS §-s 10 nimetatud andmete töötlemise eesmärk täidab Eesti kontekstis avaliku huvi eesmärki üldmääruse artikli 6 lõike 1 punkti e mõttes. Samuti toimub selline töötlemine ka juriidilise kohustuse täitmise eesmärgil üldmääruse artikli 6 lõike 1 punkti c mõttes. Võlasuhte rikkumisega seonduv andmete töötlemine, mis sellest väljub, peab olema seotud võla tasumise kiirendamisega või peab muu sarnase eesmärgiga kaetud töötlemine olema võimalik siduda töötleja õigustatud huviga.

2. ISIKUANDMETE TÖÖTLEMIST REGULEERIVATE MEETMETE ÕIGUSPÄRASUS ÜLDMÄÄRUSE ARTIKLI 6 LÕIGETE 2 JA 3 KONTEKSTIS

2.1. Formaalsed nõuded töötlemist reguleerivatele meetmetele

Üldmääruse artikli 6 lõike 2 kohaselt võivad liikmesriigid säilitada või kehtestada konkreetsemad sätted, et kohandada käesoleva määruse sätete kohaldamist seoses isikuandmete töötlemisega lõike 1 punktide c (juriidilise kohustuse täitmine) ja e (avalik huvi) täitmiseks, määrates üksikasjalikumalt kindlaks töötlemise konkreetset nõuded ja teised meetmed, et tagada seaduslik ja õiglane töötlemine, sealhulgas teiste andmetöötlaste eriolukordade jaoks, nagu see on sätestatud üldmääruse üheksandas peatükis. Kuivõrd IKS § 10 on loodud antud lõike 1 punktide c ja e alusel, siis on üldmääruse artikli 6 lõige 2 iseäranis oluline sätte õiguspärasuse hindamisel. Üldmääruse üheksas peatükk ei ole käesoleva magistr töö raames relevantne, kuid selguse huvides käsitleb see näiteks riikliku isikukoodi töötlemist (artikkel 87), isikuandmete töötlemist töösuhete kontekstis (artikkel 88) ja kirikute ja usuühenduste suhtes kehtivaid andmekaitse norme (artikkel 91).

Üldmääruse artikli 6 lõike 3 kohaselt võib siseriiklikult loodud õiguslik alus sisaldada erisätteid, et kohandada käesoleva määruse sätete kohaldamist, sealhulgas üldtingimusi, mis reguleerivad vastutava töötaja poolt isikuandmete töötlemise seaduslikkust, töötlemisele kuuluvate andmete liiki, asjaomaseid andmesubjekte, üksuseid, kellele võib isikuandmeid avaldada, ja avaldamise põhjuseid, eesmärgi piirangut, säilitamise aega ning isikuandmete töötlemise toiminguid ja -menetlusi, sealhulgas meetmeid seadusliku ja õiglase töötlemise tagamiseks, nagu näiteks meetmed teiste andmetöötlaste eriolukordade jaoks, nagu need on sätestatud üheksandas peatükis.

Eeltoodud sätted annavad seega liikmesriikidele ette nõuded selles osas, milliseid meetmeid võivad liikmesriigid töötlemise aluse loomisel kehtestada. Üldmääruse artikkel 6 lõike 3 eesmärk on selgitada ja täpsustada lõikes 2 nimetatud liidu või liikmesriigi õiguse olemust ning

sisu.³⁹ Sellest tulenevalt saab öelda, et artikli 6 lõige 2 annab liikmesriikidele õiguse määratleda üksikasjalikumalt kindlaks töötlemise konkreetset nõuded ja teised meetmed seadusliku ja õiglase töötlemise tagamiseks ning konkreetsemad nõuded selle kohta on sätestatud artikli 6 lõikes 3, mis täpsustab, milliseid nõudeid ja meetmeid siseriikliku õigusega ette võib näha ja mis eeldused peavad olema nende sätestamisel täidetud.

IKS § 10 lõikes 1 on konkreetsemateks töötlemise nõueteks ja teisteks meetmeteks esiteks töötlemise liikide ja andmetöötlejate isikute täpsustus – säte käsitleb üksikasjalikult vaid isikuandmete edastamist kolmandale isikule ja nende edasist töötlemist kolmanda isiku poolt. Andmete edastajana on IKS §-s 10 käsitletud nii vastutatavaid kui volitatud töötlejaid, mis tähendab, et õigus andmeid edastada ei ole ainult sellel töötlejal, kes töötlemise eesmärgid ning vahendid on kindlaks määranud, vaid ka nendel andmetöötlejatel, kes töötlevad andmeid vastutava töötleja nimel.⁴⁰ Samuti kitsendatakse töödeldavate andmete liiki – IKS § 10 lõige 1 puudutab ainult võlasuhte rikkumisega seonduvaid andmeid. Täpsustatud on ka töötlemise eesmärgid – milleks on krediitdivõimelisuse hindamine ning muu sarnane eesmärk. Lisaks on IKS § 10 lõikes 1 sätestatud, et edastatavate andmete õigsust ja isikuandmete edastamise õiguslikku alust tuleb kontrollida ning andmeedastus tuleb registreerida. IKS § 10 lõige 2 loetleb olukorrad, millal võlasuhte rikkumisega seonduva teabe edastamine IKS § 10 lõike 1 kohaselt ei ole lubatud. Kõiki eeltoodud meetmeid tuleb vaadelda kooskõlas artikli 6 lõigetes 2 ja 3 sätestatud nõuetega. Lõikest 2 tuleneb peamiselt, et meetmed peavad tagama seadusliku ja õiglase töötlemise, lõige 3 sätestab meetmetele detailsemad nõuded.

Esmalt tuleb põgusalt analüüsimisele IKS § 10 lõikes 1 määratletud töötlemise eesmärk – krediitdivõimelisuse hindamine ja muu sarnane eesmärk. Kui üldmääruse artikli 6 lõige 1 kirjeldab üldisi seadusliku töötlemise aluseid ning eesmärgi, millele töötlemine peab vastama, siis artikli 6 lõige 3 käsitleb selle eesmärgi määratlemist töötlemise aluse loomisel. Artikli 6 lõikest 3 tulenevalt on täpsema eesmärgi kindlaks määramine suisa kohustuslik üldmääruse artikli 6 lõike 1 punkti c põhjal töötlemise aluse loomisel. See tähendab, et luues alust andmete töötlemiseks juriidilise kohustuse täitmiseks tuleb see kohustus töötlemise aluses ka välja tuua. Vaieldav on, kas täpsem eesmärk tuleb eraldi välja tuua ka olukorras, kus alus luuakse artikli 6 lõike 1 punkti e põhjal ehk avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks. Üldmääruse artikli 6

³⁹ Bygrave, L.A., Docksey, C., Kuner, C, lk 341.

⁴⁰ Vt täpsemalt vastutava ja volitatud töötleja vahetagu üldmääruse artikli 4 punktides 7 ja 8.

lõike 3 sõnastuse kohaselt tuleb eesmärk määrata kindlaks loodavas õiguslikus aluses või see on artikli lõike 1 punktis e osutatud isikuandmete töötlemise osas vajalik avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks või vastutava töötleja avaliku võimu teostamiseks. Sellest nähtub, et olukorras, kus andmete töötlemise eesmärk on avalik huvi, ei tule seda eraldi õiguslikus aluses ka välja tuua – avalik huvi võib tuleneda juba sätte kontekstist.⁴¹

Eesti seadusandja on, nagu varem ka öeldud, lähtunud sätte loomisel avaliku huvi printsiibist, mis iseenesest annab õiguse täpsemat eesmärki õiguslikus aluses mitte sätestada. Sellest hoolimata on seda tehtud ning töötlemise eesmärk on IKS §-s 10 eraldi välja toodud. Kuivõrd artikkel 6 lõige 3 sätestab võimaluse eesmärgi sisustamiseks, siis ei ole seadusandja poolt vale seda teha ka siis, kui alus luuakse artikli 6 lõike 1 punkti e alusel. Küll aga tuleb rõhutada, et kuna IKS § 10 on tugevalt seotud ka juriidilise kohustuse täitmisega ehk artikli 6 lõike 1 punktiga c, siis eraldi eesmärgi väljatoomine on oluline ka sellel alusel andmete töötlemiseks. Samas sisaldab IKS § 10 lõige 1 endas „muud sarnast eesmärki“ mille kohase kriitika on töö autor välja toonud ka juba eespool.⁴² Ka siinkohal on oluline samas rõhutada, et kuigi formaalselt on muu sarnane eesmärk „töötlemise eesmärk“ artikli 6 lõike 3 mõttes, on siiski tegu problemaatilise mõistega ning eeltoodust tulenevalt on „muu sarnase eesmärgi“ lisamine IKS § 10 regulatsiooni problemaatiline ka üldmääruse artiklist 6 lõikest 3 tulenevalt.

Üldmääruse artikli 6 lõige 3 toob ammendavalt välja loetelu meetmetest, mida võib õiguslikus aluses kehtestada. Nähtub, et kõik eelpool nimetatud IKS §-s 10 loetletud meetmed on ka artikli 6 lõikega 3 kaetud – liikmesriigil on õigus artikli 6 lõike 3 kohaselt täpsustada töötlemisele kuuluvate andmete liiki, üksuseid kellele võib isikuandmeid avaldada ja avaldamise põhjuseid, eesmärgi piirangut, isikuandmete töötlemise toiminguid ja menetlusi, sealhulgas meetmeid seadusliku ja õiglase töötlemise tagamiseks. Täpselt seda ka IKS § 10 teeb.

⁴¹ Paal/Pauly/Frenzel, 3rd edition 2021, GDPR Art. 6 para. 41.

⁴² Vt käesoleva töö ptk 1.4.

2.2. Isikuandmete töötlemist reguleerivad meetmed seadusliku ja õiglase töötlemise tagamiseks

Pikemat peatumist vajavad IKS §-s 10 kirjeldatud meetmed seadusliku ja õiglase töötlemise tagamiseks. Nendeks on IKS § 10 lõikes 1 sätestatud edastatavate andmete õigsuse ja edastamiseks vajaliku õigusliku aluse kontrollimine ning andmeedastuse registreerimine, samuti IKS § 10 lõikes 2 nimetatud välistavad olukorrad, millal andmeid edastada ei või. Eraldi analüüsimist vajab, kas ja kuidas tagavad need meetmed seadusliku ja õiglase andmete töötlemise.

Seadusliku ja õiglase andmete töötlemise tagamise nõue on seotud üldmääruse artiklis 5 lõike 1 punktis a kirjeldatud põhimõttega, mille kohaselt peab töötlemine olema seaduslik, õiglane ja andmesubjektile läbipaistev. Seaduslikkuse tagamiseks peab töötlemine järgima kõiki kohaldatavaid õiguslikke aspekte ning peamised seaduslikkuse eeldused ja nõuded on sätestatud üldmääruse artiklis 6. See tähendab, et meetmed, mis luuakse andmete töötlemise seaduslikkuse tagamiseks ei tohi väljuda artikli 6 raamidest. Õiglane töötlemine eeldab, et andmeid ei ole kogutud või muudmoodi töödeldud ebaausatel meetoditel, eelkõige näiteks läbi pettuse või ilma sellest andmesubjekti teavitamata.⁴³ Üldiselt eeldab õiglane töötlemine seda, et andmeid töödeldakse ainult sellisel viisil nagu andmesubjektid mõistlikult seda eeldaks. Samuti eeldab õiglane töötlemine seda, et andmeid ei töödelda viisil, millel on andmesubjektidele õigustamatud ebasoodsad mõjud. Näiteks on ebaõiglase töötlemisega tegu juhul, kui isikuandmed on kogutud selleks, et hinnata andmesubjektide vastutust maksude tasumise osas ning neid andmeid kasutatakse hiljem hoopis selleks, et teha andmesubjektile trahvi kiiruse ületamise eest. Selline töötlemine ei ole õiglane, küll aga oleks õiglane andmete töötlemine nendel eesmärkidel, milleks neid algselt koguti.⁴⁴

Edastatavate andmed õigsuse kontrollimine on esimene meede, mille IKS § 10 lõige 1 kehtestab. Võlasuhte rikkumisega seonduvate andmete näol on tegu isikut negatiivselt iseloomustavate andmetega ning sellest tulenevalt võivad seega sellised andmed andmesubjekti kahjustada ning panna ta võrreldes teistega ebavõrdsesse olukorda. Seetõttu on

⁴³ Bygrave, L.A., Docksey, C., Kuner, C, lk 314.

⁴⁴ Principle (a): Lawfulness, fairness and transparency – Information Commissioner’s Office. Arvutivõrgus kättesaadav - <https://ico.org.uk/for-organisations/guide-to-data-protection/guide-to-the-general-data-protection-regulation-gdpr/principles/lawfulness-fairness-and-transparency/#fairness> (17.04.2022).

oluline, et andmed oleksid igal juhul õiged. Ebaõigete andmete edastamise või avalikustamise näol on tegu ebaõiglase andmetöötlusega olenemata sellest, milliseid andmeid töödeldakse, kuid isikut negatiivselt iseloomustavate andmete puhul on selle vältimine veel eriliselt oluline. Ebaõigete faktiväidete avaldamine on VÕS § 1047 lg 1 järgi ka õigusvastane ning annab aluse kahju hüvitamise nõudele.

Oluline on siinkohal rõhutada ka seda, et andmesubjektide ebavõrdse olukorra tekkimine on iseenesest paratamatu – kuna andmete töötlemise eesmärk on eelkõige krediitvõimekuse hindamine, siis tahes tahtmata paneb IKS §-s 10 reguleeritud töötlemine isikud üksteisega võrreldes erinevasse olukorda. Ka Riigikohus on rõhutanud, et tegelikkusele vastava faktiväite avaldamine ei ole õigusvastane isegi juhul, kui see kahjustab isiku mainet.⁴⁵ Küll aga on rõhuasutus tegelikkusele vastavusel ehk on oluline, et sellised võimalikud ebavõrdsed olukorrad baseeruksid tegelikel asjaoludel, mitte valeandmetel. Eeltoodust tulenevalt on andmete õigsuse kontrollimine peamine ning kõige olulisem meede, mida andmetöötleja peaks enne andmete edastamist tegema.

Küll aga tekib siinkohal küsimus sellest, kes täpsemalt ning mis meetodeid kasutades peaks andmete õigsust kontrollima. IKS § 10 lg 1 viitab sellele, et andmete kontrollimist peab teostama vastutav või volitatud töötleja ega täpsusta, kas selline kohustus on sellel andmetöötlejal, kes andmed edastab või sellel, kes andmed hiljem edasi töötleb. Selle probleemi saab aga ületada Eesti kohtute praktikat analüüsis. Näiteks Riigikohtu otsuses 3-2-1-80-13 pöördus hageja kohtusse, sest talle on alusetult esitatud jäätmeveo teenuse, täpsemini tühisõitude arveid, mille alusel on temalt põhjendamatult nõutud teatud rahasumma maksmist. Kui hageja seda summat ära ei maksnud, edastati tema kohta andmed maksehäireregistrisse www.volaturg.ee.⁴⁶ Kohtud põhistasid siin, et kuivõrd hageja oli liitunud korraldatud jäätmeveoga, siis juba sellest tulenevalt oli tal kohustus tasuda jäätmeveoteenuse eest ning jätmeseaduse § 69 lg-st 1 tulenevalt oli arvete esitamine õigustatud (poolte vahel lepingut sõlmitud ei olnud). Samas ei tuvastatud konkreetselt tühisõitude eest tehtud arvete tegelikku olemasolu. Riigikohus ütleb punktis 44, et analüüsimata on jäänud pooltevahelise õigussuhte olemus ja sellest tulenevate kohustuste sisu. Sellest tulenevalt saab järeldada, et

⁴⁵ RKTko 3-2-1-67-10 p 18.

⁴⁶ Praeguseks hetkeks (2022. a), seda registrit enam ei eksisteeri.

muuhulgas eeldab andmete õigsuse kontroll endast õigussuhte kui sellise tuvastamist ning kohustuste sisu analüüsi.

Andmekaitse Inspeksiooni vaideotsuses nr 2.1-3/20/1624 kirjeldas inspeksioon, et andmete õigsuse kontrolli kaudu tuleb andmetöötajal (antud asjas Julianus Inkasso OÜ-l) tõendada, et võlg eksisteerib ja et see eksisteerib just sellises ulatuses. Antud olukorras oli Julianus Inkasso OÜ tõendanud, et poolte vahel oli õigussuhe (leping), kuid tõendamist ei leidnud see, et lepingut ei täidetud nõuetekohaselt, samuti ei olnud kontrollitud nõude suurus. Sellest tulenevalt saab seega öelda, et andmete õigsuse kontrollimine IKS § 10 kontekstis tähendab nii kohustuse tuvastamist, kui ka kohustuse rikkumise ja selle ulatuse eraldiseisvat tuvastamist.

Ebaõigete andmete avaldamist on Riigikohus käsitlenud ka lahendis 3-3-1-70-11. Tegu on küll veel vana (enne isikuandmete üldmääruse vastuvõtmist kehtinud) seaduse analüüsiga, kuid seda on analoogia korras võimalik kohaldada ka uue isikuandmete kaitse seaduse tõlgendamisel. Punktis 14 on hinnatud, kellel täpsemini lasub vastutus andmete õigsuse tagamise eest. Selgelt tuuakse välja, et seda peab tegema andmete edastaja ehk see võlausaldaja kellega seotud või sõlmitud kohustust on andmesubjekt rikkunud. Küll aga jääb antud lahendi põhjal ebaselgeks, kas ja mis ulatuses on andmete õigsuse kontrollimise kohustus maksehäireregistril, kellele andmeid edastatakse. Riigikohus ei anna selget vastet, kas maksehäireregistri näol on tegu vastutava või volitatud töötajaga ning sellest tulenevalt ei anna ka selget vastust maksehäireregistri kohustuste kohta andmete õigsuse tagamisel.⁴⁷ Kuivõrd IKS § 10 sätestab andmete õigsuse kontrollimise kohustuse nii vastutavale kui ka volitatud töötajale, siis tuleb samas jõuda järeldusele, et igal juhul on vähemalt praegu kehtiva seaduse kohaselt ka maksehäireregistril andmete õigsuse kontrollimise kohustus.

Andmete õigsuse kontrollimise täpsemat sisu on Riigikohus käsitlenud lahendis 2-17-1026. Lahendi punkti 24 kohaselt ei piisa andmete õigsuse kontrolli teostamisel sellest, et maksehäireregister küsib andmete edastajalt üle, kas võlgnevus on ikka sellisel kujul olemas. Maksehäireregistril peavad olema täpsemad andmed, mis võlgnevuse olemasolu kinnitaksid. Seega saab ka siinkohal jõuda seisukohale, et andmete, sealjuures nii kohustuse kui ka selle rikkumise, olemasolu ning õigsuse kontrollimise kohustus on nii andmete edastajal kui ka

⁴⁷ Varem kehtinud seaduse järgi oli andmete õigsuse kontrollimise kohustus ainult vastutaval töötajal.

maksehäireregistril. Mõlemad töötlejad peavad piisava hoolsusega hindama andmete õigsust – kontrolli tulemusel peab olema üheselt selge võlasuhte ja selle rikkumise olemasolu ning rikkumise ulatus.

Teise meetmena on IKS § 10 lõikes 1 sätestatud töötlemise õigusliku aluse kontrollimine. Seadusandja viitab selle meetme rakendamisel sellele, et igal juhul, kui andmeid IKS §-s 10 nimetatud meetodil töödeldakse, tuleb hinnata, kas selleks on olemas õiguslik alus IKS § 10 ja üldmääruse artikli 6 lõike 1 põhiselt. See puudutab eelkõige kolmandat isikut, temapoolset maksehäireregistrist andmete vaatamist ning nende andmete edasist töötlemist.⁴⁸ Seejuures peab õigusliku aluse olemasolu kontroll olema teostatud piisava hoolsusega. Näiteks ei ole sobilik see, kui maksehäireregistrist saab andmed kätte, kui teha linnuke kasti „kinnitan õigusliku aluse olemasolu“.⁴⁹

Magistritöö esimeses peatükis on tuvastatud, et isikuandmete töötlemise õiguslikeks alusteks on juriidilise kohustuse täitmine ning avalik huvi. Kolmanda isiku poolt andmete töötlemise puhul on töötlemise aluseks õigustatud huvi, mis tuleneb eeltoodud juriidilise kohustuse täitmisest ning avalikust huvist. Seega tuleb eeltoodut arvestades IKS § 10 lg-s 1 kirjeldatud töötlemise puhul selgeks teha, kas mõni eelnimetatud alustest kohaldub või mitte. Seda tuleb eeltoodust tulenevalt teha igal juhul – kui andmeid edastatakse maksehäireregistrile võlausaldaja poolt, kui maksehäireregister andmed avaldab ning ka siis, kui vastuvõtjad üksikjuhtumitel andmeid registrist vaatavad.

Seadusliku ja õiglase töötlemise tagamise meetmena käsitleb IKS § 10 lõige 1 ka andmeedastuse registreerimist. Andmeedastuse registreerimise sisu on kaetud IKS §-ga 37, mis reguleerib isikuandmete töötlemise toimingute registreerimist. Säte käsitleb teavet, mida tuleb töötlemisel registreerida, täpsemini on loetletud 10 erinevat kategooriat. Isikuandmete töötlemise toimingute registreerimise kohustus on IKS esimese lugemise seletuskirja kohaselt loodud selleks, et oleks tagatud ülevaatlik ning kättesaadav teave teostatud andmetöötluse kohta ning eelkõige on see oluline selleks, et kontrollida töötlemise nõuetelevastavust.

⁴⁸ Andmekaitse Inspektsiooni seisukoht ja ettepanek isikuandmete kaitse seaduse paremaks täitmiseks - Andmekaitse Inspektsioon, lk 2.

⁴⁹ Andmekaitse Inspektsiooni seisukoht ja ettepanek isikuandmete kaitse seaduse paremaks täitmiseks - Andmekaitse Inspektsioon, lk 10-11.

Sisuliselt peab seega andmetöötluse registreerimise kaudu olema töötlejal ülevaade, milliseid isikuandmeid ning millisel eesmärgil töödeldakse.⁵⁰

Eeltoodust tulenevalt öelda, et IKS § 10 lg-s 1 kirjeldatud meetmed on olulised seadusliku ja õiglase töötlemise tagamiseks. Kuivõrd IKS § 10 lg-s 2 kirjeldatud meetmed on pigem seotud proportsionaalsusega, tulevad need analüüsimisele edaspidi.

⁵⁰ Isikuandmete kaitse seadus. Seletuskiri. 679 SE, lk 35.

3. ISIKUANDMETE TÖÖTLEMISE PROPORTSIONAALSUS

Üldmääruse artikli 6 lõike 3 kohaselt peab liikmesriigi õigus vastama avaliku huvi eesmärgile ning olema proportsionaalne taotletava õiguspärase eesmärgiga. Avaliku huvi eesmärgile vastavus on analüüsitud eespool, kuivõrd üldmääruse artikli 6 lõike 1 punkti e järgselt loodud õiguslik alus juba iseneses eeldab avaliku huvi eesmärgi täitmist. Eraldi analüüsimist vajab aga proportsionaalsus. Siinkohal on oluline ära märkida, et magistritöö analüüsib proportsionaalsust ainult Euroopa Liidu õigusele toetudes, jättes seejuures kõrvale eestisese regulatsiooni. Kuivõrd töö keskendub IKS § 10 regulatsiooni analüüsimisele üldmääruse kontekstis, ei hinda töö autor töötlemise põhiseaduspärasust, sealjuures töötlemise vastavust põhiseaduses reguleeritud proportsionaalsuse printsiibile.

Proportsionaalsuse nõue tuleneb hartast. Harta on osa Euroopa Liidu esmasest õigusest – seeläbi ka siduv Euroopa Liidu liikmesriikidele ning seetõttu on eriliselt oluline hartast tulenevaid nõudeid siseriikliku õiguse õiguspärasuse analüüsimisel arvesse võtta.⁵¹ Harta artikli 52 järgi peab igasugune piirang või erand põhiõigusest arvestama proportsionaalsuse põhimõttega. Seega on artiklis 6 lõikes 3 nimetatud proportsionaalsuse nõude puhul tegu vaid deklaratiivse sättega.

Eeltooduga seoses on esmalt vajalik tuvastada harta artikli 52 kohaldatavus IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise kontekstis, kuivõrd proportsionaalsust saab, nagu öeldud, hinnata vaid põhiõigusest tehtud erandite või piirangute puhul. Lühidalt öelduna, tuleb harta 52 ja seeläbi proportsionaalsuse põhimõtte kohaldamiseks esmalt tuvastama, milles täpsemalt seisneb IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise puhul põhiõiguste riive. Eelkõige on seejuures olulised harta artiklid 7 ning 8. Harta artikli 8 kohaselt on igapäev õigus oma isikuandmete kaitsele. Igasugune andmete töötlemine on käsitletav isikuandmete kaitse põhiõiguse riivena – selles küsimuses ei ole Euroopa Liidu tasandil ebaselgust⁵². Seega saab ilma pikemat analüüsi teostamata öelda, et kuivõrd IKS §-s 10 kirjeldatud tegevuse näol on tegu andmete töötlemisega, on see käsitletav isikuandmete kaitse kui põhiõiguse riivena.

⁵¹ Craig, P., De Burca, G. EU law. Text, cases and materials. Seventh edition. Oxford: 2020, lk 229.

⁵² Assessing the necessity of measures that limit the fundamental right to the protection of personal data: A Toolkit – Euroopa Andmekaitse Inspektor. Arvutivõrgus kättesaadav - https://edps.europa.eu/sites/edp/files/publication/17-06-01_necessity_toolkit_final_en_0.pdf (17.04.2022), lk 11.

Samas on asjakohane ka harta artikkel 7, mille kohaselt on „Igaühel on õigus sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu, kodu ja edastatavate sõnumite saladust“. Olenevalt töötlemise olemusest ning eesmärkidest võib töötlemine lisaks isikuandmete kaitse põhiõigusele riivata ka harta artiklist 7 tulenevat põhiõigust era- ja perekonnaelu austamisele.⁵³ Seejuures ei ole Euroopa Kohtu praktikast tulenevalt oluline, kas töödeldavad andmed on sensitiivsed või kas ja kuidas inimesed, keda töötlemine puudutab, on sellest mõjutatud.⁵⁴ Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika kohaselt puudutab peamiselt riive isiku eraelu puutumatusel avalikku sektorit – näiteks kui avalik sektor säilitab isiku eraeluga seonduvat infot või kui meetme kaudu on pädeval avalikõiguslikul asutusel võimalik töödeldavatele andmetele juurde pääseda.⁵⁵ Samuti on Euroopa Inimõiguste Kohus öelnud, et kui meetme puhul ei ole isikul võimalust andmete õigsust ümber lükata või tema kohta kogutud andmetele ligi pääseda, on samuti tegu isiku eraelu puutumatusel õiguse riivega.⁵⁶ IKS § 10 regulatsioon nende näidete alla ei kuulu, kuna on eelkõige seotud maksehäireregistri kui eraõigusliku juriidilise isiku tööga, samuti on isikutele tagatud õigus andmeid ümber lükata või nendele ligi pääseda.⁵⁷

Üldises plaanis saab öelda, et Euroopa Kohus tõlgendab harta artiklis 7 sätestatud põhiõiguse rikkumist laiemalt kui Euroopa Inimõiguste Kohus. Kui lähtuda vaid Euroopa Inimõiguste Kohtu eelnimetatud seisukohtadest, saaks öelda, et IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise näol ei ole tegu era- ja perekonnaelu austamise õiguse piiramisega. Töö autor võtab siinkohal rangema tõlgendamise kaudu seisukoha, et IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise puhul on siiski tegu ka era- ja perekonnaelu austamise põhiõiguse riivega. Sellisele seisukohale tuleb jääda peamiselt selle tõttu, et Euroopa Kohus on vaid väga üksikutel juhtudel andmetöötluse puhul vastupidist väitnud. Samuti on Eesti kontekstis Riigikohus öelnud, et isikuandmete kogumist, säilitamist ja avalikustamist käsitletakse eraelu puutumatusel riivena⁵⁸, mis toetab samale seisukohale jäämist ka Euroopa Liidu õiguse kontekstis. Töö autor nendib, et selget vastust ei ole ning

⁵³ Vt nt: EKo C-92/09 ja C-93/09, Volker ja Markus Schecke, ECLI:EU:C:2010:662, p 55; EKo C-468/10 ja C-469/10, Asociación Nacional de Establecimientos Financieros de Crédito (ASNEF) ja Federación de Comercio Electrónico y Marketing Directo versus Administración del Estado, ECLI:EU:C:2011:777, p 41.

⁵⁴ EKo C-293/12 ja C-594/12, p 33; EKo C-465/00, C-138/01 ja C-139/01, Österreichischer Rundfunk ja teised, ECLI:EU:C:2003:294, p 75.

⁵⁵ EIKo 9248/81 Leander vs Rootsi, p 48; EIKo 28341/95 Rotaru vs Rumeenia, p 46; EIKo 54934/00 Weber ja Saravia vs. Saksamaa, p 79.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ Vt nt Andmete töötlemise põhimõtted – AS Creditinfo Eesti, punktid 7.1.1. ja 7.1.2.

⁵⁸ RKHKo 3-3-1-3-12 p 19.

küsimus sellest, kas ja mis ulatuses isikuandmete töötlemine riivab era- ja perekonnaelu austamise põhiõigust, on mõnevõrra segane ja vaieldav.

Eeltoodust tulenevalt on IKS §-s 10 reguleeritud töötlemise puhul tegu isikuandmete kaitse ja era- ja perekonnaelu asutamise põhiõiguste riivetega. Proportsionaalsus on olulisimaid põhiõiguste riivete õiguspärasuse hindamise komponente ning sellest tulenevalt saab öelda, et tegu on IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise õiguspärasuse hindamise raskuskesemega.

Proportsionaalsuse analüüs hõlmab endast kolme kriteeriumi.⁵⁹ Esiteks peab meede olema sobiv – sobivuse kriteeriumi kohaselt peab abinõu taotlema legitiimset eesmärki ning sobima selle saavutamiseks või edendamiseks. Teiseks peab meede olema vajalik. Meetme vajalikkus eeldab, et tegu on tõhusa abinõuga taotletava eesmärgi saavutamiseks ning, et ei ole ühtegi teist abinõu, millega oleks võimalik eesmärki tõhusalt saavutada, kuid mis riivaks üksikisiku õigusi vähem. Kolmandaks peab töötlemine olema mõõdukas ehk proportsionaalne kitsamas mõttes. Mõõdukuse kaudu hinnatakse, kas ja mis ulatuses kaaluvad õiguse piiramisest tulenevad eelised üles põhiõiguste riive. Viimasel mõõdukuse kaalumise astmel toimuv analüüs on ka proportsionaalsuse printsiibi tuumaks ning tihtipeale mõeldaksegi proportsionaalsuse all ainult mõõdukust ning vajalikkust ja sobivust vaadeldakse eraldiseisvatena.⁶⁰

Ka üldine foon Euroopa Liidu õiguses on, et sobivust, vajalikkust ja mõõdukust vaadeldakse eraldi. Sellest tulenevalt võib jääda mulje, et üldmääruse artikli 6 lõige 3 kätkeb endast ainult eeltoodud viimast mõõdukuse kriteeriumi ning tekib küsimus, kas sobivust ja vajalikkust on vaja õiguspärasuse hindamisel analüüsida. Siseriiklike sätete õiguspärasuse hindamise puhul ei ole aga võimalik sobivuse ja vajalikkuse printsiibi kõrvale jätmine, sest ilma neid analüüsi teostamata on viimane samm, mõõdukus, oma tähenduses sisutühi – ka Euroopa kohtud hindavad proportsionaalsuse puhul kõigepealt meetme vajalikkust ning seejärel alles liiguvad edasi mõõdukuse juurde.⁶¹ Kokkuvõtvalt võib öelda, et ilma sobivuse ja vajalikkuse analüüsi teostamata ei saa liikuda edasi ka mõõdukuse analüüsimise juurde.

⁵⁹ EKo C-62/14, Gauweiler versus Deutscher Bundestag (OMT), ECLI:EU:C:2015:400, p 67.

⁶⁰ Borowski, M., tõlkinud Luiga, P. Absoluutsed õigused ja proportsionaalsus. Riigiõiguse aastaraamat 2020, lk 138; Assessing the necessity of measures that limit the fundamental right to the protection of personal data: A Toolkit – Euroopa Andmekaitse Inspektor, lk 5.

⁶¹ EKo C-293/12 ja C-594/12, Digital Rights Ireland Ltd, ECLI:EU:C:2014:238, p 65 ja 69.

IKS § 10 kontekstis on seega esiteks vajalik analüüsida meetme sobivust, täpsemini seda, kas IKS §-s 10 reguleeritud töötlemine kogumis koos nende meetmega, mis sättes on ette nähtud, on sobiv riigi poolt taotletava legitiimse eesmärgi täitmiseks. Seejärel tuleb hinnata sätte vajalikkust ning analüüsida seda, kas meede on tõhus ning kas tegu on kõige vähem riivava abinõuga, mida eesmärgi täitmiseks kasutada saab. Teisisõnu hinnatakse selle sammu juures, kas oleks võimalik kasutada muid, vähem riivavaid, kuid sama tõhusaid abinõusid taotletava eesmärgi saavutamiseks või edendamiseks. Selle analüüsi hulka kuulub ka varem hindamata jäänud andmetöölust reguleerivate meetmete⁶² kontroll – tuleb hinnata, kas ja kuidas need aitavad kaasa töötlemise vajalikkuse printsiibi tagamisele proportsionaalsuse kontrolli raames.

Kolmandana tuleb hinnata IKS §-s 10 reguleeritud töötlemise mõõdukust ehk teostada kaalumise. Kaalumise käigus hinnatakse, kas põhiõiguste riive kaalub üles töötlemise taotletava eesmärgi ehk avaliku ja ühiskondliku hüve. Kuivõrd võlasuhte rikkumisega seonduv info on isikut negatiivselt iseloomustav fakt, on üldjuhul inimestel soov, et selliseid andmeid IKS §-s 10 reguleeritud viisil ei töödeldaks. Seda on selgelt välja öelnud ka Riigikohus. Lahendi 2-17-1026 punktis 14 on kohus selgelt kirjeldanud, et võlgnevuste avalikustamine võib minna vastuollu võlasuhte teise poole huvide arvestamise kaitsekohustusega, mis tuleb VÕS § 2 lõikest 2. Riigikohtu hinnangul on võlgnikul õigustatud huvi, et võlgnevuse kohta andmeid ei avalikustataks. Sellise õigustatud huvi ning andmesubjektile kaasnevate negatiivsete mõjudega tuleb muuhulgas arvestada proportsionaalsuse analüüsi teostamisel.

3.1. Isikuandmete töötlemise sobivus taotletava eesmärgi saavutamiseks

Esmalt tuleb hinnata sobivust ehk analüüsida, kas IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemine sobib selle legitiimse eesmärgi täitmiseks või edendamiseks, mille jaoks töötlemise alus loodud on. Sealjuures tuleb arvestada järgmisi kriteeriume: esiteks peab olema olema loogiline seos põhiõiguse piirangu ning legitiimse eesmärgi vahel ning teiseks peab taotletav eesmärk olema saavutatav meetme otsese tagajärjena.⁶³

⁶² IKS § 10 lg 2 nimetatud meetmed.

⁶³ Assessing the necessity of measures that limit the fundamental right to the protection of personal data: A Toolkit – Euroopa Andmekaitse Inspektor, lk 17.

Enne analüüsi alustamist on oluline eristada meetme sobivust meetme tõhususest. Sobivus on nii-öelda algne eeldus enne vajalikkuse analüüsi juurde minemist, kus ei hinnata kui kerge on antud meetme kaudu eesmärgi saavutada ning mis ulatuses seda võimalik teha on. Sobivuse raames hinnatakse võrdlemisi lakooniliselt, kas meetme kaudu on võimalik eesmärgi või mingit osa sellest täita. Tõhususe kontekstis hinnatakse, kas meede ka tõesti piisaval määral aitab eesmärgi saavutamisele kaasa. Üldjuhul on selline analüüs teoreetiline, kuivõrd sobivuse hindamine on osa õigusloome protsessist, kus konkreetse sätte praktikas toimimist ei ole võimalik veel hinnata.⁶⁴ Antud juhul on aga hindamisel juba loodud ning praktikas ka kasutusel olev sätte, mistõttu on võimalik sobivust hinnata ka läbi praktilise võtme.

Sobivuse üheks eelduseks on, et meede taotleb legitiimset eesmärki. IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise eesmärgid on hinnatud magistritöö esimeses peatükis, mistõttu on vajalik need siinkohal vaid üle korrata. Töötlemise eesmärkidena on nimelt tuvastatud avalikku huvi teenivad krediitdivõimelisuse hindamine ning võlgade tasumise kiirendamine.

Kõigepealt analüüsib magistritöö sobivuse kriteeriumi krediitdivõimelisuse hindamise kontekstis. Esmalt tuleb märkida, et IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemine ei ole ainuke meede, mida krediitdivõimelisuse hindamiseks praktikas kasutatakse. IKS §-s 10 reguleeritud töötlemise näol on vaid protsessi ühe osaga, mida kasutatakse krediitdisaaja varasema maksekäitumise hindamiseks ning see tegevus omakorda on seotud laiemal krediitdivõimelisuse hindamise eesmärgiga.⁶⁵ Sellest tulenevalt tuleb sobivust selgitada kahel tasandil – esiteks kas krediitdisaaja varasema maksekäitumise kontrollimine on sobiv meede aitamaks kaasa krediitdivõimelisuse hindamisele laiemalt ning seejärel alles saab analüüsida IKS § 10 regulatsiooni kui abinõu sobivust andmesubjekti varasema maksekäitumise kontrollimiseks. Krediitdivõimelisuse hindamise sisu on eelkõige kirjeldatud ja selgitatud vastutustundliku laenamise põhimõtte kontekstis.⁶⁶

Üldiselt ei ole ei õiguslikku ega ka praktilist vaidlust selles osas, kas isiku varasema maksekäitumise kontrollimine üldise tegevusena on krediitdivõimelisuse hindamise kontekstis

⁶⁴ *Ibidem.*

⁶⁵ Euroopa Pangandusjärelevalve suunised annavad ette 6 erinevat suunist, millega tuleb krediitdivõimelisuse hindamisel arvestada. Krediitdivõimelisuse hindamine - Euroopa Pangandusjärelevalve suunised. EBA/GL/2015/11. Arvutivõrgus kättesaadav - https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/documents/10180/1162894/a695d611-f0cf-4753-b92d-2dc662de3cd8/EBA-GL-2015-11_ET_GL%20on%20creditworthiness.pdf?retry=1 (16.04.2022).

⁶⁶ Vt nt VÕS § 403⁴.

oluline.⁶⁷ Tegu on ühe tähtsaima osaga krediitdivõimelisuse tuvastamisel ning praktikas kasutusel juba pikalt enne seda, kui Eesti liitus Euroopa Liiduga. Nimelt sätestas 1994. aasta 15. detsembril vastu võetud krediitdiasutuste seaduse esimene redaktsioon imperatiivselt, et krediitdiasutustel on kohustus laenude andmisel kontrollida kliendi maksevõimelisust.⁶⁸ Krediitditaotleja varasema maksekäitumise hindamine on eraldi kohustusena sätestatud mitmes Euroopa Liidu õiguse direktiivis ning ka hetkel kehtivas eestiseses õigusaktis.⁶⁹

Nagu öeldud, siis isiku varasema maksekäitumise hindamise kaudu ei ole võimalik täielikult saavutada taotletavat eesmärki – ainult info sellest, kas ja kui palju on isik varasemalt võetud kohustusi täitnud ei anna täielikku ülevaadet isiku krediitdivõimelisusest, hindamise käigus tuleb arvesse võtta teisi aspekte. See ei tähenda samas, et IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemine ei oleks sobiv vahend eesmärgi saavutamiseks. Nimelt on sobivuse kriteerium täidetud ka siis, kui meede sobib taotletava eesmärgi edendamiseks.⁷⁰ Antud juhul saab öelda, et IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemine seda ka teeb – krediitditaotleja võimet võetud kohustusi kokkulepitud tingimustel täita näitab ka see, kas ta on võimeline või on olnud võimeline õigeaegselt täitma teisi tema poolt varem võetud finantskohustusi.⁷¹ Eeltoodust tulenevalt saab öelda, et isiku maksekäitumise hindamine on tegevusena sobiv isiku krediitdivõimelisuse hindamiseks.

Järgnevalt tuleb seega hinnata, kas IKS §-s 10 kirjeldatud meede on sobiv krediitditaotleja varasema maksekäitumise hindamiseks. Nagu varem ka öeldud, siis praktikas toimib IKS §-s 10 reguleeritud võlasuhte rikkumisega seonduvate andmete töötlemine peamiselt selliselt, et krediitditaotleja vaatab enne krediidi väljastamist üle taotleja kohta avaldatud teabe maksehäireregistris, kuhu on varasemad võlausaldajad võlasuhte rikkumisega seonduvad andmed varasemalt edastanud. Maksehäireregistris oleva info põhjal – kas ja kui palju on isik varasemalt võetud kohustuse maksimisega hakkama saanud – hindab krediitditaotleja isiku varasemat maksekäitumist. Seega – juba ainult praktilisest vaatepunktist saab autori hinnangul öelda, et meede on sobiv – võlasuhte rikkumisega seonduvate andmete edastamise ja varasema

⁶⁷ Enamikes krediitdivõimelisuse hindamise juhendites on seda eraldi rõhutatud. Vt nt Vastutustundliku laenamise nõuded - Finantsinspektsiooni soovituslik juhend. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.fi.ee/sites/default/files/Soovituslik_juhend_Vastutustundlik_laenamine_3.pdf (16.04.2022), lk 10.

⁶⁸ Krediitdiasutuste seadus. - RT I 1995, 4, 36, § 40 lg 2.

⁶⁹ Vt nt: 4. veebruari 2014. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/17/EL elamukinnisvaraga seotud tarbijakrediitdilepingute kohta ning millega muudetakse direktiive 2008/48/EÜ ja 2013/36/EL ja määrust (EL) nr 1093/2010 – L 60/34, artikkel 18; VÕS §403⁴ lg 2.

⁷⁰ Borowski, M., tõlkinud Luiga, P, lk 138.

⁷¹ Vt nt Vastutustundliku laenamise nõuded - Finantsinspektsiooni soovituslik juhend, lk 11.

maksekäitumise kontrollimise vahel on selgelt loogiline seos ning IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise otsene tulemus on andmesubjekti varasema maksekäitumise kohta info saamine.

Ei nähtu ka, et sättesse lisatud meetmed tingiksid IKS § 10 lõikes 1 kirjeldatud töötlemise ebasobivuse. Isegi kui meetmed piiravad mingis ulatuses IKS § 10 lõikes 1 kirjeldatud viisil andmete töötlemist, ei ole ainult sellel põhjusel võimalik öelda, et meede on täiesti sobimatu taotletava eesmärgi täitmiseks.⁷² Seega saab öelda, et töötlemist piiravad meetmed on sobivuse hindamise seisukohast problemaatilised vaid siis, kui need takistavad töötlemist selliselt, et sisuliselt ei ole töötlemist võimalik üldse teostada. Selliseid meetmeid IKS § 10 regulatsiooni lisatud ei ole. Nii IKS § 10 lõikes 1 kirjeldatud tehnilised meetmed kui ka IKS §10 lõikes 2 kirjeldatud olukorrad, millal pole lubatud andmetöötlust teostada, ei piira töötlemist nullini. Eraldi küsimus on, kas ja mis ulatuses väheneb meetmete tõttu töötlemise tõhusus, kuid seda hindab töö autor järgnevas vajalikkust puudutavas alapeatükis eraldi, kus toob eraldi välja ka IKS §10 lõikes 2 kirjeldatud meetmete täpsema sisu. Eeltoodust tulenevalt saab seega jaatada nii varasema maksekäitumise hindamise kui ka konkreetselt IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise sobivust krediitivõimekuse hindamiseks.

Järgnevalt tuleb analüüsida meetme sobivust võlgade tasumise kiirendamise kontekstis. Tuleb nentida, et kuigi võlgade tasumise kiirendamine on printsiibis kaetud muu sarnase eesmärgiga, on tegu pigem andmete töötlemisest tuleneva kaudse tagajärgega.⁷³ Puudub loogiline seos meetme ning eesmärgi vahel – võlasuhte rikkumisega seonduvate andmete avaldamine küll viib osadel juhtudel võlgade kiirema tasumiseni, kuid see ei ole otsene töötlemise tagajärg – puudub niinimetatud otsene seos töötlemise ja tulemuse vahel. Seetõttu tuleb asuda seisukohale, et võlgade tasumise kiirendamiseks ei ole IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemine sobiv meede.

Eeltoodust tulenevalt saab seega öelda, et krediitivõimekuse hindamiseks on IKS §-s 10 nimetatud töötlemine sobiv meede. Küll aga ei saa selle kriteeriumi täidetust jaatada võlgade tasumise kiirendamise eesmärgi puhul. Seetõttu tuleb edasises analüüsis lähtuda töötlemise legitiimse eesmärgi puhul ainult krediitivõimelisuse hindamisest.

⁷² C-293/12 ja C-594/12, Digital Rights Ireland, p 49-50; EKo C-293/12 ja C-594/12, Digital Rights Ireland Ltd, ECLI:EU:C:2014:238. Kohtujuristi ettepanek, p 137.

⁷³ Vt: Maksehäireregister – AS Creditinfo Eesti. „Avaldatud maksehäiretest tasutakse esimese kuu jooksul keskmiselt 25% ja 3 kuu jooksul 40%.“

3.2. Isikuandmete töötlemise vajalikkus

Järgnevalt tuleb IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise osas läbi viia vajalikkuse test.⁷⁴ Vajalikkuse test kujutab endast faktidel põhinevat hindamist, et teha selgeks, kui tõhus on meede taotletava eesmärgi täitmiseks⁷⁵ ning kas meetme näol on tegu kõige vähem riivava abinõuga, arvestades teisi alternatiivseid võimalusi sama eesmärgi saavutamiseks.⁷⁶ Töö autor võtab vajalikkuse testi tegemisel aluseks juba praeguseks korduvalt viidatud Euroopa Andmekaitse Inspektori juhendi vajalikkuse hindamiseks isikuandmete kaitse kui põhiõiguse piiramisel (edaspidi käesolevas alapeatükis 3.2: juhend).⁷⁷ Kuivõrd IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemist saab käsitleda kui isikuandmete kaitse ja era- ja perekonnaelu austamise põhiõiguste riivetena, on juhend kõige asjakohasem materjal vajalikkuse testi teostamiseks. Juhend on nimelt põhjalik, igakülgne ning põhineb Euroopa Kohtu ja Euroopa Inimõiguste kohtu asjakohasel praktikal.

Juhendi kohaselt sisaldab vajalikkuse test endast kolme sammu – esimene samm nõuab selget ning detailset töötlemise kui meetme⁷⁸ kirjeldamist. Selle sammu kohaselt peab meede andma hea ning selge arusaama sellest mida täpsemalt abinõuga välja pakutakse ning mis eesmärgil seda tehakse.⁷⁹ IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise osas, mille puhul kohustus kirjeldada töötlemise eesmärki ning meetmeid eesmärgi saavutamiseks tulenevad üldmääruse artikli 6 lõigetest 1, 2 ja 3, saab lugeda selle sammu täidetuks. Magistritöös varasemalt väljatoodule tuginedes saab öelda, et IKS §-s 10 on piisaval määral kirjeldatud töötlemise sisu ning meetmeid töötlemise läbiviimiseks. Oluline on aga siinkohal rõhutada, et eesmärkide ja meetmete välja toomine ei tähenda iseenesest, et meetmete ja eesmärkide nõuetele vastavus on sellega juba tagatud – käesoleva kirjeldava sammu raames oli oluline vaid nende olemasolu tuvastamine.

Teisena tuleb vajalikkuse testi raames juhendi kohaselt välja tuua, milliseid põhiõiguseid ja/või vabadusi meede täpsemalt piirab.⁸⁰ Nendeks on, nagu juba eelnevalt enne proportsionaalsuse

⁷⁴ Inglise keeles ning laialt kasutatud kui „necessity test“.

⁷⁵ Mitte segamini ajada sobivuse eesmärgiga.

⁷⁶ Assessing the necessity of measures that limit the fundamental right to the protection of personal data: A Toolkit – Euroopa Andmekaitse Inspektor, lk 5.

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ Töötlemist kui meetet eesmärgi saavutamiseks ei tohi ajada segamini nende meetmetega, mille kaudu töötlemist reguleeritakse.

⁷⁹ Juhend, lk 9.

⁸⁰ Juhend, lk 11.

analüüsi alustamist välja toodud, õigus isikuandmete kaitsele ning õigus era- ja perekonnaelu austamisele harta artikkelitest 7 ja 8 tulenevalt.

Kolmas ning kõige olulisem vajalikkuse testi samm on juhendi kohaselt analüüs sellest, kas meetme näol on tegu tõhusa ning kõige vähem piiravama meetmega eesmärgi täitmiseks. Tegu on ka vajalikkuse testi tuumaga, eeltoodud sammud on kõik ettevalmistavat laadi, mis enne viimase sammuni jõudmist tuleb igal juhul täpselt selgeks teha. Järgnevalt teostatav test on aga siiski vajalikkuse analüüsi kese ning selle kaudu on võimalik jõuda ka järelduseni IKS §-s 10 reguleeritud töötlemise vajalikkuse osas.

3.2.1. Isikuandmete töötlemise tõhusus

Esimene osa vajalikkuse testist on analüüs sellest, kas meede kujutab endast tõhusat vahendit eesmärgi saavutamiseks. Oluline on siinkohal eristada tõhusust sobivusest – isegi kui meede on sobiv, peab see olema juhendi kohaselt ka tõhus ehk peasjalikult oluline taotletava eesmärgi täitmiseks. Hindamisel tuleb võtta arvesse kas töötlemisest mõjutatud isikud, kogutavate ja töödeldavate andmete liigid, töötlemise ja kogumise aeg jne, aitavad tõhusalt kaasa taotletava eesmärgi täitmisele.⁸¹ IKS § 10 regulatsiooni puhul on, nagu eelpool juba mainitud ja hinnatud, töötlemise legitiimseks eesmärgiks andmesubjekti krediivõimekuse hindamine.

Järgnevalt tuleb seega analüüsida, kas IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemisega on tõhusalt võimalik krediivõimelisuse hindamise eesmärki täita. Sealhulgas tuleb analüüsida, kas ja millisel määral mõjutavad tõhusust IKS §-s 10, eelkõige lõikes 2 nimetatud töötlemist reguleerivad meetmed. Eelkõige tuleb siinkohal taaskord võtta arvesse, kuidas toimib IKS § 10 regulatsiooni rakendamine praktikas. Nagu varem ka öeldud, siis üldiselt on kasutatakse maksehäireregistrit, kuhu krediidiandjad andmed edastavad, ning maksehäireregistrist omakorda on isikutel õigustatud huvi olemasolul võimalik neid andmeid vaadata. Sellisel viisil andmete töötlemine on üldises printsiibis kindlasti tõhus meetod isikute maksevõime kontrollimiseks, eelkõige selle tõttu, et maksehäireregistrisse andmete edastamine IKS § 10 kohaselt on Eestis väga levinud ning krediidiandjatel on võimalik saada üpris ülevaatlikku ning tegelikkusele vastavat infot erinevate maksehäireregistrite kaudu. Näiteks 2020. aasta veebruari seisuga oli tuvastatud

⁸¹ Juhend, lk 17.

vähemalt 234 085 aktiivset Eesti eraisikutele kuuluvat maksehäiret,⁸² mis näitab, kui ulatuslik on Eestis maksehäiretega seonduv andmete töötlemine.

Seega võib juba praktiliselt aspektist vaadatuna jaatada IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise puhul tõhususe printsiibi täidetust, kuid vaadelda tuleb ka töötlemist reguleerivaid meetmeid. Töötlemist puudutavad meetmed peavad tõhusalt kaasa aitama eesmärgi saavutamisele.⁸³ IKS § 10 lõikes 1 kirjeldatud meetmed – edastatavate andmete õigsuse ja isikuandmete edastamise õigusliku aluse kontrollimine ning andmeedastuse registreerimine – ei mõjuta seda, kas töötlemise eesmärki on võimalik täita või mitte. Andmed, mis on ebaõiged või mille töötlemiseks alus puudub, ei aita autori hinnangul eesmärgi saavutamisele kaasa.

Järgnevalt tuleb analüüsimisele IKS § 10 teine lõige, kus on kirjeldatud viis olukorda, millal ei ole lubatud IKS § 10 lõike 1 kohast töötlemist läbi viia. Seega on tegu selgelt töötlemise ulatust piiravate klauslitega ning tuleb vaadelda, kuidas meetmed töötlemise tõhususele mõjuvad.

IKS § 10 lõike 2 esimeses punktis väljatoodu viitab üldmääruse artikli 9 lõikes 1 kirjeldatud eriliiki isikuandmetele ning keelab nende IKS § 10 lõike 1 raames töötlemise. Eriliiki isikuandmed on sellised, millest ilmneb rassiline või etniline päritolu, poliitilised vaated, usulised või filosoofilised veendumused või ametiühingusse kuulumine, samuti geneetilised andmed, füüsilise isiku kordumatuks tuvastamiseks kasutatavad biomeetrilised andmed, terviseandmed või andmed füüsilise isiku seksuaalelu ja seksuaalse sättumuse kohta. Üldjuhul võlasuhte rikkumisega seonduvad andmed selliseid atribuute endas ei sisalda – töödeldavate andmete hulka kuulub enamjaolt vaid isiku tuvastamist võimaldavad andmed nagu nimi, sünniaeg ning võlasuhte rikkumisega seonduvad andmed – võlasuhe ise ning rikkumise fakt ja ulatus.⁸⁴ Eeltoodud eriliigilised isikuandmed lisaks kõigele ei aita töö autori hinnangul kaasa ka krediitvõimelisuse hindamise eesmärgi täitmisele. Seetõttu ei takista ega saa takistada antud meede taotletava eesmärgi täitmist ega mõjuta töötlemise tõhusust.

⁸² Julianus Inkasso ülevaade Eesti eraisikute maksehäirete olukorrast 2020 aastal. – Julianus Inkasso. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://julianus.ee/julianus-inkasso-ulevaade-eesti-eraisikute-maksehαιrete-olukorrast-2020-aastal/> (16.04.2022).

⁸³ Juhend, lk 17.

⁸⁴ Vt nt Andmete töötlemise põhimõtted. AS Creditinfo Eesti. Maksehäireregistrisse sisestatakse ja seal avaldatakse järgmised Isikuandmed: “Maksehäiret puudutava Andmesubjekti ees- ja perekonnanimi, isikukood või sünniaeg, maksehäire aluseks oleva võla tekkimise ja lõppemise kuupäev, võlasumma suurusjärk ning info võla päritolu kohta.”

IKS § 10 lõike 2 punkt 2 viitab süüteo toimepanemisega seotud andmetele ning keelab selliste andmete töötlemise IKS § 10 lõikes 1 kirjeldatud viisil enne avalikku kohtuistungit, õigusrikkumise asjas otsuse langetamist või asjas menetluse lõpetamist. Antud punkti ei ole seletuskirjas lahti seletatud, seega pole võimalik antud juhul täpsemalt öelda, mis on olnud täpne seadusandja mõtte antud sätte loomise taga. Magistritöö autori hinnangul saab aga selline meede olla loodud ainult selleks, et süüteo toimepanemisega seotud menetlust avalikustatud andmetega ohtu ei seataks. Sellised andmed võivad avalikuks tulles mõjutada menetluse kulgu ning seetõttu on arvatavasti olnud seadusandja silmis oluline ka antud sätte seadusesse lisada. IKS § 10 lõike 2 punkt 2 on seotud ka üldmääruse artikliga 10, mis kehtestab eriregulatsiooni süüteoasjadega seonduvate isikuandmete töötlemiseks ning mille kohaselt on selliste andmete töötlemine lubatud vaid siis, kui sellekohane sätte on olemas liidu või liikmesriigi õiguses.

IKS § 10 lõikes 2 punktis 2 sätestatud meede kindlasti piirab töötlemise tõhusust, sest osad võlasuhte rikkumisega seonduvad andmeid ei ole võimalik antud sätte tõttu niivõrd kiiresti töödelda. Samas võib aga juhtuda, et menetluse lõppedes kaob üleüldse võlasuhte rikkumine ära. Sellest tulenevalt võib antud meede olla hädavajalik, et tagada ainult õigete andmete edastus, nagu seda nõuab üldmääruse artikli 5 lõike 1 punkt d ja IKS § 10 lõige 1. Kuna meede sisaldab endas lisaks olukordi, millal ka süüteo toimepanemisega seonduvaid andmeid võib IKS § 10 lõike 1 alusel töödelda, siis saab öelda, et kuigi meetme tõhusust on piiratud, siis pole seda tehtud õigustamatult – andmeid on võimalik hiljem siiski edastada ja avaldada. IKS § 10 lõike 2 punktis 2 sätestatud meede ei mõjuta seega tõhusust nii palju, et sellest tulenevalt saaks öelda, et töötlemine kogumis ei oleks selle tõttu tõhus.

IKS § 10 lõike 2 punkti 3 kohaselt on andmete töötlemine keelatud kui see kahjustaks ülemäära andmesubjekti õigusi või vabadusi. Esmalt tuleb märkida, et võlasuhte rikkumisega seonduvate andmete töötlemine kahjustab igal juhul andmesubjekti õigusi või vabadusi – näiteks tekitab mainekahju⁸⁵ – ning sätet lugedes ei ole selge, kust täpsemalt jookseb piir õigustatud kahjustamise ning ülemäära andmesubjekti õiguste või vabaduste kahjustamise vahel. Sellele küsimusele ei anna vastust ka IKS seletuskiri.

Niivõrd laia ja palju tõlgendusruumi omava piirangu lisamine sättesse võib töö autori hinnangul viia olukorrani, kus andmetöötleja, kes tõlgendab peaaegu igasugust andmete töötlemisest tulenevat kahjustavat tagajärge kui ülemäära andmesubjekti õigusi ja vabadusi

⁸⁵ Vt mainekahju tekkimise kohta nt RKTko 3-2-1-67-10 p 18.

piiravaks, ei saa sellest tulenevalt andmesubjekti krediitvõimelisust IKS §-s 10 kirjeldatud viisil piisava tõhususega hinnata. Praktikas see nii ei ole, kuigi teoreetiliselt võib selline olukord siiski tekkida. Kohtud on küll kaasusepõhiselt isikute õiguste ja vabaduste liialt piiramist käsitletud, kuid sellest hoolimata on antud meede siiski ebaselge.⁸⁶ Eelkõige on aga IKS § 10 lg 2 punktis 3 kirjeldatud meetme loomine seotud vajalikkuse teise printsiibi täitmisega – vähim piiravama meetme loomisega – mistõttu pikemalt analüüsib töö autor antud meedet ja selle täpsemat sisu järgneva alapeatüki 3.2.2. all.

Neljanda meetmena näeb IKS § 10 lõige 2 punkt 4 ette, et andmete töötlemine ei ole lubatud, kui lepingu rikkumisest on möödunud vähem kui 30 päeva ning samuti ei ole viienda meetmena IKS § 10 lõike 2 punkti 5 kohaselt töötlemine lubatud siis, kui kohustuse rikkumise lõppemisest on möödunud rohkem kui viis aastat. Nimetatud sätted mõlemad reguleerivad andmete säilitamise ja edastamise ajaperioodi. Andmete säilitamise ja edastamise ajaperioodi tõhususe hindamisel tuleb arvesse võtta, kas selle ajaperioodi jooksul saab andmete töötlemine efektiivselt aidata kaasa eesmärgi saavutamisele. Analüüsi tuleb teostada objektiivsete kriteeriumite kaudu - andmete säilitamise aeg ei tohi olla nii lühike, et töötlemist ei ole võimalik enam tõhusalt teostada.⁸⁷

Et hinnata, kas ja kui palju krediitvõimelisuse hindamine on mõjutatud töötlemist ajaliselt piiravatest meetmetest, oleks vajalik teostada põhjalik ning pikaajaline sellekohane uurimus. Samale analüüsile tuginedes on võimalik teha ka täpsemaid järeldusi säilitamise aja kui kõige vähem piirava meetme kohta käesoleva magistr töö peatüki 3.2.2. kontekstis. Objektiivselt ning teoreetiliselt vaadatuna ei tundu aga antud uurimise puudumisest hoolimata töö autorile, et antud meetmed tõhusust palju mõjutaks – kui isik on enda kohustuse tasumisega hilineanud 30 päeva või vähem ei anna see andmetöötlejale erilist ülevaadet isiku maksekäitumisest, kuna niivõrd lühiajaline hilinemine ei pruugi näidata tahtlikku või olulist andmesubjekti rikkumist. Kui kohustuse rikkumisest on möödunud rohkem kui viis aastat, siis ei anna andmed enam samamoodi infot selle kohta, milline on isiku käitumine kõnealusel ajahetkel. Võlasuhte rikkumise näol ei ole tegu püsivalt negatiivselt iseloomustava faktiga⁸⁸ ning seetõttu ei ole säilitamise aja piiramine ka tõhususe seisukohalt problemaatiline.

⁸⁶ Vt kohtupraktikat käesoleva töö alapunkti 3.2.2. käsitluse raames.

⁸⁷ C-293/12 ja C-594/12, p 63-64.

⁸⁸ Seda seisukohta on mitmel korral maininud käesolev töö ning ka kohtud. Vt nt: RKTko 3-2-1-70-11 p 22; TlnRnKo 2-17-13915 p 23.

Eeltoodust tulenevalt saab seega öelda, et IKS § 10 on tervikuna samuti tõhus meede taotletava eesmärgi saavutamiseks, võttes arvesse mõningast kriitikat seoses IKS § 10 lõikes 2 punktis 3 kirjeldatud andmesubjekti õiguste ja vabaduste liialt piiramise keeluga seoses. Töö autori hinnangul tuleks nimetatud probleemi ületamiseks sätet täpsustada või see sellisel kujul töötlemise alusest üldse välja jätta.

Andmesubjekti õigusi ja vabadusi üleliia piiramise keeldu ei ole sellisel kujul ka näiteks Saksa õiguses. Seal on Eesti õigusest rangemalt töötlemine reguleeritud, mis tähendab, et Saksamaa on juba eos loonud seadusesse rohkem meetmeid seadusliku ja õiglase töötlemise tagamiseks. Saksa õiguses ei teki küsimust seoses andmesubjektide õiguste ja vabaduste liialt piiramisega, kuivõrd kui töötlemine väljub seaduses sätestatud rangetest piiridest on juba sellest tulenevalt tegu ülemääraselt andmesubjekti kahjustava töötlemisega.

Rootsi õiguses on samas näiteks konkreetselt öeldud, et krediidiinfo seotud andmetöötlus tuleb teostada nii, et see ei tooks endaga kaasa põhjendamatu eraelu puutumatus põhimõtte riivet. Seda kas teabe sisust tulenevalt, läbi ebaõige või eksitava teabe säilitamise, avaldamise kaudu või mingil muul viisil. Kuigi ka antud säte on küllaltki laiatähenduslik, annab see siiski andmetöötlejale ette mõningad juhised, millest lähtuda. Antud meetmest tuleneb ka selgelt, et töödeldes andmeid viisil, mis ei lähe antud sättega vastuollu, on igati võimalik krediidivõimelisuse hindamise eesmärki täita. Sellest tulenevalt ei teki ka küsimust andmetöötluse tõhususest.

3.2.2. Isikuandmete töötlemine kui vähim piiravam meede taotletava eesmärgi saavutamiseks

Järgnevalt tuleb vajalikkuse hindamise raames vaadelda, kas ja miks muud olemasolevad aga vähe riivavamad meetmed ei ole piisavad taotletava eesmärgi saavutamiseks ehk krediidivõimelisuse hindamiseks. Lühidalt öelduna tuleb jõuda järeldusele, kas IKS §-s 10 reguleeritud töötlemise näol on tegu vähim piiravama meetmega eesmärgi täitmiseks ehk krediidivõimelisuse hindamiseks. Ka siin peab analüüs olema kaheastmeline – esiteks tuleb analüüsida, kas isiku maksekäitumise hindamine on kõige vähem piiravam meede krediidivõimelisuse hindamiseks. Seejärel tuleb analüüsida, kas IKS §-s 10 kirjeldatud

töötlemine on kõige vähem piiravam meede maksekäitumise hindamiseks. Oluline on siinkohal rõhutada, et antud analüüsi raames tuleb võrdluse teostamisel arvesse võtta realselt olemasolevaid meetmeid, mitte hüpoteetilisi variante.⁸⁹ Iseenesest võivad olemasolevad meetmed olla kasutusel mujal kui Eestis – see ei välista nendega arvestamist.

Esmalt tuleb alustada isiku varasema maksekäitumise hindamisest kui meetmest, mida kasutatakse krediitdivõimelisuse hindamiseks. Antud aspekt pikka analüüsi ei vaja – krediitdivõimelisuse hindamine kätkeb endast mitmeid erinevaid tegevusi ning isiku varasema maksekäitumise hindamine on sellest oluline osa.⁹⁰ Seega liigub töö siinkohal edasi olulise analüüsiga sellest, kas IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemine on vähim piiravam meede isiku maksekäitumise hindamiseks.

Ühe meetmena, mida saaks alternatiivselt kasutada, on vajalike andmete küsimine andmesubjektilt endalt. Tegu on kindlasti vähem piiravama meetmega, kui võrd andmesubjekt ise avaldab vajalikud andmed töötlejale, mitte neid ei töödelda tema tahtest olenemata. Selle meetme juurde kuulub ka krediitisaaja kohustus avaldada infot enda maksevõime kohta, seejuures on tal kohustus avaldada ainult tegelikkusele vastavaid andmeid.⁹¹ Küsitav on aga, kas sellise meetme kasutamine on juba lähtuvalt inimlikust aspektist sama tõhus kui IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemine. Nimelt võib autori hinnangul antud meetet kasutades tekkida andmesubjektile niinimetatud huvide konflikt. Andmesubjekti peamine huvi on, et teda negatiivselt iseloomustavad andmed andmete küsijale avalikuks ei saaks – andmesubjekti huvi on siiski saada krediiti või astuda andmete küsijaga lepingulisse suhtesse. Talle seadusega pandud kohustus enda kohta aga teda negatiivselt iseloomustavaid andmeid avaldada läheb eeltooduga otsesse konflikti, mistõttu võib tekkida olukord, kus hoolimata vastavast seadusega peale pandud kohustusest võlgnik vastavaid andmeid ei avalda. Seetõttu ei ole töö autori hinnangul andmete kogumine andmesubjekti enda käest oma tõhususelt võrreldav IKS §-s 10 sätestatud andmetöötlusega.

Rohkem meetmeid isiku varasema maksekäitumise kohta info saamiseks tegelikkuses ei ole – kui infot ei ole võimalik saada kätte andmesubjektilt endalt või on temalt info kogumine problemaatiline, siis teine võimalus on registri või andmevahetuskanali loomine, kust sellist

⁸⁹ EKo C-291/12, Schwarz versus Bochum, ECLI:EU:C:2013:670.

⁹⁰ Siibak, K, lk 707.

⁹¹ *Ibidem*; VÕS § 403⁴ lg 3.

infot ammendada. Seetõttu saab öelda, et võlasuhte rikkumisega seonduvate andmete edastamine ja sellekohane registri pidamine on iseenesest vajalik, see tähendab tõhus ja vähim piiravam meede eesmärgi saavutamiseks. Eraldi küsimus on aga selles, milline see register ning sellega seonduv andmete töötlus peab olema selleks, et töötlemine oleks üldiselt kõige vähem piiravam. Seega tuleb järgnevalt analüüsida, kas konkreetselt IKS §-s 10 kirjeldatud viisil andmete töötlemine on kõige vähem piiravam viis vastava andmeedastuse ja registri loomise kontekstis. Seda tuleb eelkõige vaadelda seoses IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemist reguleerivate meetmetega.

Igat töötlemist puudutavat aspekti tuleb eraldi hinnata – mõned töötlemist puudutavad meetmed võivad olla vajalikud, teised samas mitte.⁹² Esimese tingimusena peab juhendi kohaselt „meetmega eristama, piirama ja tegema erandeid isikutele, kelle teavet taotletava eesmärgi saavutamiseks kasutatakse.“⁹³ IKS § 10 regulatsioon selliseid elemente ka sisaldab. Põhimõtteliselt tuleb seega käesoleva analüüsi raames hinnata, kas olemasolevaid töötlemist reguleerivaid meetmeid saaks veelgi enam laiendada ilma, et meetme tõhusus liialt sellest väheneks. Samuti tuleb analüüsida, kas olemasolevad töötlemist lubavad ja/või laiendavad meetmed on kõik lõpuni vajalikud.

IKS § 10 lõikes 1 kirjeldatud edastavate andmete õigsuse ja edastamise õigusliku aluse kontrollimine ning andmeedastuse registreerimise näol on tegu meetmetega, mis on sellise andmete töötlemise puhul minimaalne standard, mida peab igal juhul järgima. Vastasel korral ei oleks töötlemine seaduslik üldmääruse artikli 5 lõike 1 punktides b ja d tulenevalt. Seega saab öelda, et igal juhul on sellised meetmed vajalikud.

Samas ei selgita IKS § 10 lahti, milliseid andmeid konkreetsemalt edastada võib, kuigi ka juhendi ning Euroopa Liidu õiguse kohaselt on töödeldavate andmete täpne tuvastamine ja kirjeldamine vähem piiravam kui rohkemate andmete töötlemine.⁹⁴ Näiteks Soome õiguses on selgelt välja toodud, mis andmeid võib krediidiinfo seoses töödelda – on loodud nõ sellekohane ammendav loetelu. Selle järgi võib krediidiinfo registriga seoses töödelda isikut tuvastavaid andmeid, nagu nime ning kontaktinformatsiooni, isikuga seotud ettevõtetega

⁹² C-293/12 ja C-594/12, p 54.

⁹³ Juhend, lk 18.

⁹⁴ *Ibidem*.

seonduvat infot ning infot isikut puudutavate laenukeeldude kohta.⁹⁵ Samuti sätestab Soome õigus terve rea krediidiinfot täpsustavaid andmeid, mida töödelda võib – näiteks eraldi käsitletakse andmeid isiku pankroti või krediidivõimekuse hindamise kriteeriumite kohta.⁹⁶ Ka on täpsustus krediidiinfo sisu kohta olemas Taani õiguses, kus on öeldud, et krediidiinfot töötlevad asutused võivad töödelda ainult selliseid andmeid, mis on oma olemuselt olulised isiku finantsilise usaldusväärsuse ja krediidivõimekuse hindamiseks.⁹⁷

Ka Andmekaitse Inspektsiooni arvamuse kohaselt hõlmab IKS § 10 endast liialt palju erinevaid andmeliike – näiteks ei ole õigustatud andmete töötlemine IKS § 10 kohaselt andmesubjekti erakondliku kuuluvuse ja talle kuuluvate kinnistute osas. Need ilmselgelt ei näita isiku krediidivõimelisust, kuid hetkel kehtiv IKS § 10 regulatsioon lubab siiski ka neid andmeid töödelda.⁹⁸ Seega saab ka sellest seisukohast tulenevalt öelda, et IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise alla kuuluv andmete koosseis vajaks seaduse tasandil täpsustamist.

IKS § 10 lõike 2 punkti 1 sarnane säte, mis puudutab üldmääruse artiklis 9 kirjeldatud eriliigiliste andmete töötlemise keeldu, on sellisena sätestatud ka Taani ja Rootsi õiguses.⁹⁹ Kuivõrd keeld on juba praegusel kujul kõige rangemas vormis ning ei mõjuta ka sellisel kujul meetme tõhusust, saab siinkohal kindlalt öelda, et IKS § 10 lõike 2 punkti 1 näol on tegu vajaliku meetmega.

Küll aga pole olukord nii üheselt selge IKS § 10 lõike 2 punkti 2 osas, mis puudutab süüteo toimepanemisega seotud andmeid. Kuivõrd antud meede on loodud üldmääruse artikliga 10 seonduvalt, tuleb vaadelda, kuidas on üldmääruse artiklis 10 reguleeritud andmete töötlemist käsitletud krediidiinfo raames teised riigid. Näiteks Taani õiguses on selge säte, mis keelab igasuguse artikli 10 alla kuuluvate andmete töötlemise krediidiinfo kontekstis.¹⁰⁰ Rootsi õiguses on süütegusid puudutavate andmete töötlemine lubatud ainult Rootsi andmekaitseinspektsiooni vastava loa olemasolul.¹⁰¹ Seega võib antud näidetele tuginedes öelda, et Eesti õiguses olev säte ei ole kindlasti kõige vähem piiravam meede ning puudub ka

⁹⁵ Luottotietolaki, § 12.

⁹⁶ Luottotietolaki § 13 lg 1 ja 9.

⁹⁷ Databeskyttelsesloven. – Lovtidende 2018, § 19.

⁹⁸ Andmekaitse Inspektsiooni seisukoht ja ettepanek isikuandmete kaitse seaduse paremaks täitmiseks. – Andmekaitse Inspektsioon, lk 18.

⁹⁹ Databeskyttelsesloven, § 5 lg 3 ja Kreditupplysningslag § 6.

¹⁰⁰ Databeskyttelsesloven, § 20 lg 2.

¹⁰¹ Kreditupplysningslag, § 6 lg 2.

asjakohane seletus, miks rohkem riivavamad sätet on Eesti õiguses vaja. Lisaks sellele, et praegu kehtiv meede ei läbi vajalikkuse testi, ei ole see kooskõlas ka üldmääruse artiklis 10 kirjeldatud nõudega, mille kohaselt süüteo toimepanemisega seotud andmetöötlmist puudutavad sätted peavad endas muuhulgas sisaldama asjakohaseid kaitsemeetmeid andmesubjektide õiguste ja vabaduste kaitseks.

IKS § 10 lõike 2 punkti 3 kohaselt on andmete töötlemine keelatud, kui see kahjustaks ülemäära andmesubjekti õigusi või vabadusi. Sätte loomise taga on olnud seadusandja soov meetme kohaldamist piirata, samuti on sellekohane kohustus tuletatav ka üldmääruse artiklitest 5 ja 6¹⁰² kuid seadust lugedes jääb mõnevõrra ebaselgeks, kuidas antud hindamist täpsemalt teostada tuleb ning mida tuleb seejuures arvesse võtta. Seda probleemi on teatud ulatuses võimalik ületada kohtute praktika analüüsimisega.

Riigikohus on mitmes lahendis öelnud, et võlasuhte rikkumisega seonduvate andmete töötlemisel tuleb igakordselt hinnata andmesubjekti õigustatud huvide kahjustamise määra. See tähendab, et igal juhul, kui võlasuhte rikkumisega seonduvaid andmeid töödeldakse, tuleb konkreetse juhtumi põhised hinnata, kas vajadus võlasuhte rikkumisega seonduvaid isikuandmeid edastada kaalub üles andmesubjekti õiguste ja huvide riive.¹⁰³ Riigikohus toob sellega seoses näiteks lahendis 2-17-1026 punktis 25 välja, et näiteks eesmärgi täitmiseks selgelt ebaolulisi või asjassepuutumatu andmeid ei tohi edastada. Kohus ütleb samas punktis ka seda, et riive ulatuse analüüsimisel tuleb arvestada kõikide asjaoludega, nii näiteks võlgnevuse suuruse kui ka võlgnevuse tekkimise asjaoludega.

Lahendi 2-20-16579 punktis 11 on Viru Maakohus sidunud IKS § 10 lõike 3 punkti 3 sama lõike punktiga 5, mis sätestab töötlemise ajalise piiri. Kohus oli seisukohal, et pärast nõude aegumist ning IKS § 10 lõikes 2 punktis 5 kirjeldatud tähtaja möödumist, on andmete töötlemine andmesubjekti õigusi ja vabadusi liigselt kahjustav ning seetõttu vastuolus IKS § 10 lõikest 2 punktist 3 tuleneva kohustusega. Samal seisukohal on varasemalt olnud ka Riigikohus lahendis 3-3-1-70-11, mis põhineb küll vana IKS-i analüüsil, kuid mida saab analoogia korras kohaldada ka hetkel, uue IKS-i kehtivuse ajal. Ka selles lahendis kirjeldas kohus, et peale andmete töötlemist lubava tähtaja möödumist on töötlemine andmesubjekti

¹⁰² Andmekaitse Inspektsiooni seisukoht ja ettepanek isikuandmete kaitse seaduse paremaks täitmiseks. – Andmekaitse Inspektsioon, lk 19.

¹⁰³ Vt RKTko 2-17-1026 p 25; RKHko 3-3-1-70-11 p 21.

huve liialt ülemäära kahjustav.¹⁰⁴ Eeltoodud Riigikohtu seisukohta on uuesti käsitletud ka mitmes teises sarnastele asjaoludele tuginevas lahendis.¹⁰⁵

Võttes arvesse IKS § 10 lõike 2 punktiga 3 seotud kohtupraktikat ning vastavat käsitlust tõhususe kontekstis,¹⁰⁶ saab öelda, et kuigi antud meedet on võimalik tõlgendada võrdlemisi laialt, siis kokkuvõtlikult saab siiski jaatada ka selle meetme puhul kõige vähem piiravama meetme nõude täidetust.

IKS § 10 lõike 2 punktid 4 ja 5 kirjeldavad töötlemise ajalisi piire. Andmete töötlemise aja piiramine on oluline minimaalse riive kehtestamise puhul, kuivõrd lühiajaline töötlemine on igal juhul vähem riivavam kui pikaajalisem.¹⁰⁷ Samuti on, nagu eelpool käsitletud kohtupraktikast¹⁰⁸ ka tuleneb, liiga pikalt andmete töötlemine liialt andmesubjekti õigusi ja vabadusi piirav. Seega saab sellest tulenevalt iseenesest jaatada töötlemise ajapiirangu vajalikkust, kuid eraldi tuleb analüüsida, kas ka konkreetne töötlemise ajavahemik on kõige minimaalsem, mis tõhusa töötlemise jaoks on võimalik kohaldada.

IKS § 10 lõike 2 punktide 4 ja 5 kohaselt ei tohi andmeid IKS § 10 lõikes 1 kirjeldatud viisil töödelda kui võlasuhte rikkumisest on möödas vähem kui 30 päeva ning samuti siis, kui kohustuse rikkumise lõppemisest on möödas rohkem kui 5 aastat. Seadusandja pole ka antud meetme osas andnud selgitust, mis kaalutlustel on selline ajavahemik töötlemiseks kehtestatud, seletuskiri ütleb vaid lakooniliselt: „kuna kohustuse rikkumine pole isikut püsivalt negatiivselt iseloomustav fakt, siis ei tohi andmeid töödelda igavesti“.¹⁰⁹ Varasemalt, enne üldmääruse kehtestamist kehtinud isikuandmete kaitse seaduses oli vastav ajavahemik 30 päeva peale kohustuse rikkumist kuni 3 aastat peale kohustuse rikkumise lõppemist.¹¹⁰ Autoril puudub info, miks seadusandja antud aega pikendas ning varasemast suurema riive kehtestas. Läti õiguses on võlgadega seonduva info säilitamine lubatud põhireegli järgi alles 60 päeva peale võla esmast tekkimist ning ainult siis, kui vähemalt 30 päeva on möödunud päevast, kui isikut võla tekkimisest on teavitatud.¹¹¹ Soome õiguses on loodud erinevate andmete töötlemiseks

¹⁰⁴ RKHKo 3-3-1-70-11 p 22.

¹⁰⁵ Vt nt: TlnRnKo 30.10.2019, 2-17-13915; HMKo 27.10.2020 2-20-10157.

¹⁰⁶ Vt käesoleva töö alapunkt 3.2.1.

¹⁰⁷ Juhend, lk 18; RKHKo 3-3-1-70-11 p 22.

¹⁰⁸ VMKo 2-20-16579 p 11.

¹⁰⁹ Isikuandmete kaitse seadus. Seletuskiri. 679 SE, lk 19.

¹¹⁰ Isikuandmete kaitse seadus. – RT I, 06.01.2016, 10, § 11 lg 7.

¹¹¹ Kreditiinformācijas biroju likums, § 11 lg 1 p 2 ja 3.

erinevad perioodid – näiteks isiku pankrotti puudutavaid andmeid võib töödelda pankroti välja kuulutamisest alates 5 aastat, kuid isiku võlgnevusi puudutav info tuleb kustutada kohe peale võlgnevuse tasumist.¹¹²

Eeltoodust tulenevalt ei saa võtta selget seisukohta töötlemise aja kui kõige vähem piiravama meetme suhtes. Vajalikkuse tuvastamiseks oleks vaja koostada põhjalik majanduslik analüüs sellest, kas ja kui tõhusalt on ka väiksema ajaperioodi jooksul võimalik töötlemisega taotletavat eesmärki täita ning seejärel vajadusel korrigeerida ka IKS § 10 lõike 2 punkte 4 ja 5. Hetkel saab öelda vaid seda, et ajaperioodi vajalikkus on ebaselge.

Töötlemise vajalikkuse kohta saab seega nii käesoleva kui ka eelneva, tõhusust analüüsiva alapunkti alusel öelda, et registri loomine iseenesest ning sellega seonduv andmete edastamine on vähim piiravam meede mida eesmärgi saavutamiseks ehk krediitvõimelisuse hindamiseks. Küll aga tuleb asuda seisukohale, et hetkel ei ole sellist tüüpi andmete töötlemine IKS §-s 10 reguleeritud kõige vähem piiravamal viisil.

Esiteks on vajalikkuse nõude täitmiseks vajalik töödeldavates andmete loetelu loomine. Soome õiguses väljatoodud ja varem kirjeldatud sarnase näitliku loetelu loomine Eesti õiguses aitaks kitsendada töötlemise ulatust – näiteks oleks asjakohane töö autori hinnangul IKS §-s 10 välja tuua, et võlasuhte rikkumisega seonduvate andmete all on mõeldud isikut tuvastavad andmeid (välja arvatud eriliigilisi), võlasuhte rikkumise fakti ja rikkumise sisu. Üldiselt see praktikas nii ka hetkel on ja toimib, mis näitab ka seda, et meetme tõhusust sellise loetelu loomine ei mõjutaks, kuid samas aitaks loetelu loomine paremini põhjendada IKS §-s 10 reguleeritud töötlemise vajalikkust.

Samuti on vajalikkuse printsiibi raames muuta süüteo toimepanemise seonduvate andmete töötlemist võlasuhte rikkumise kontekstis. Võttes arvesse teiste riikide õigust ning seadusandja eeldatavat tahet tuleb autori hinnangul vastavat sätet muuta selliselt, et süüteo toimepanemisega seonduvaid andmeid võib IKS § 10 alusel töödelda ainult siis, kui need on näiteks juba mujal avalikustatud. Teistel juhtudel peaks olema keelatud süüteo toimepanemisega seotud andmete töötlemine IKS § 10 järgi – kui võlasuhte rikkumisega seonduvates andmetes on süüteo toimepanemisega seonduvat infot, siis peaks eemaldama

¹¹² Luottotietolaki, § 18.

andmetest viited süüteo toimepanemisele või andmete töötlemiseks küsima loa Andmekaitse Inspeksioonilt – nii nagu Rootsis. Eeltoodud juhul säilib meetme tõhusus – ka sellised võlasuhte rikkumisega seonduvad andmed avaldatakse, mis kätkevad endas infot süüteo toimepanemise kohta, kuid meede on oluliselt vähem isikute õigust isikuandmete kaitsele riivavam.

Selguse huvides on asjakohane ka andmesubjekti õiguste ja vabaduste liialt piiramise keelu täpsustamine, näiteks nii nagu seda on teatud Rootsi vastavas õiguses. Rootsi õiguses on, nagu ka eelpool välja toodud, öeldud, et krediidiinfo seotud andmetöötlus tuleb teostada nii, et see ei tooks endaga kaasa põhjendamatu eraelu puutumatus põhimõtte riivet. Sisuliselt katab selline säte Riigikohtu lahendites läbi käinud kohustust andmete töötlemisel hinnata, kas vajadus võlasuhte rikkumisega seonduvaid isikuandmeid edastada kaalub üles andmesubjekti õiguste ja huvide riive.¹¹³

Lisaks on autori hinnangul vähim piiravama töötlemise kehtestamiseks oluline piiritleda töötlemise aega. Kuigi vastav säte vajaks pikemat uurimust, on töö autor seisukohal, et töötlemise ajalisi piire on võimalik ilma tõhusust mõjutamata lühendada ka näiteks teistes riikides kehtiva õiguse põhjal.

3.3. Isikuandmete töötlemise mõõdukus ehk isikuandmete töötlemise proportsionaalsus kitsamas mõttes

Järgnevalt tuleb analüüsida, kas IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemine on mõõdukas ehk proportsionaalne kitsamas mõttes – tuleb teostada kaalumise. Proportsionaalsuse eesmärk kitsamas mõttes on piirata ametiasutusi nende volituste teostamisel, nõudes neilt tasakaalu leidmist kasutatavate vahendite ja kavandatava eesmärgi vahel. Täpsemalt nõuab proportsionaalsus kitsamas mõttes Euroopa Liidu õiguse kontekstis, et õiguste piiramisest tulenevad eelised ei kaaluks üles seda kahju, mida õiguste piiramine üksikisikutele, antud olukorras üldjuhul andmesubjektidele tekitab – õiguste piiramine peab olema põhjendatud.¹¹⁴

¹¹³ Vt RKTko 2-17-1026 p 25; RKHko 3-3-1-70-11 p 21.

¹¹⁴ Necessity & Proportionality. – Euroopa Andmekaitse Inspektor. Arvutivõrgus kättesaadav - https://edps.europa.eu/data-protection/our-work/subjects/necessity-proportionality_en (19.04.2022).

Euroopa Andmekaitse Inspektor on koostanud juhendi eraelu puutumatus ja isikuandmete kaitse põhiõigusi piiravate meetmete proportsionaalsuse hindamiseks (edaspidi käesolevas alapeatükis 3.3: juhend),¹¹⁵ ning sellele tugineb töö autor ka mõõdukuse hindamisel. Juhendi eesmärgiks on anda selged ning kohtupraktikast tulenevatel näidetel põhinevad juhised Euroopa Liidu liikmesriikidele uute veel kehtestamisel olevate seadusandlike meetmete proportsionaalsuse hindamiseks. Käesolevatest juhistest saab aga lähtuda ka antud hetkel. Kuigi juhend eeldab, et meede läbis enne proportsionaalsuse analüüsimist vajalikkuse testi,¹¹⁶ siis on töö autori hinnangul selguse ning ka lõplike järelduste tegemiseks mõõdukuse analüüsimine oluline ka antud juhul, kui IKS § 10 tervikuna vajalikkuse testi ei läbinud. Veelgi enam – vajalikkuse testi raames ei lükanud töö autor tervet sätet ümber, vaid kritiseeris osasid selle elemente.

Mõõdukuse analüüsimiseks ehk kaalumise teostamiseks tuleb esmalt tuvastada IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise läbi taotletav kasu ehk ühiskondlik hüve ning välja selgitada, mis on IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemisest tulenevad ühiskonnas avalduvad positiivsed aspektid. Seejärel tuleb tuvastada IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemisest tulenevad andmesubjektile kahjulikud aspektid – kuidas täpsemalt riive andmesubjekte mõjutab ning mis probleemid andmesubjektidele tekivad. Samuti tuleb selle sammu juures analüüsida riive olemust ning intensiivsust. Alles peale eeltoodud aspektide tuvastamist on võimalik neid omavahel kaaluda – sisuliselt tuleb võrrelda meetme kohaldamisest tulenevaid plusse ühiskonnale tervikuna ning miinuseid andmesubjektile ning hinnata, kas need on omavahel tasakaalus.¹¹⁷

IKS § 10 töötlemise eesmärk ning selle seos ühiskondliku hüvega on põhjalikult analüüsitud juba magistritöö alguses, mistõttu on vajalik siinkohal vaid selle uuesti väljatoomine, kuid mitte pikem lahtimõtestamine. IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise kaudu isiku varasema maksekäitumise tuvastamine on nimelt oluline osa seadusega kehtestatud vastutustundliku laenamise põhimõtte järgimisest, mille laiemad kaks eesmärki on ülelaenamise ning inimeste laenuorjusesse sattumise vältimine. Mõlemad on eelnevalt tuvastatud kui olulised

¹¹⁵ EDPS Guidelines on assessing the proportionality of measures that limit the fundamental rights to privacy and to the protection of personal data – Euroopa Andmekaitse Inspektor. Arvutivõrgus kättesaadav - https://edps.europa.eu/sites/edp/files/publication/19-12-19_edps_proportionality_guidelines_en.pdf (19.04.2022).

¹¹⁶ Juhend, lk 10.

¹¹⁷ Juhend, lk 3-5.

ühiskondlikud hüved.¹¹⁸ Eeltoodud aspektidest lähtub töö autor ka edaspidi mõõdukuse analüüsimisel.

Pikemat analüüsi vajab IKS §-s 10 toodud töötlemise riive olemus ja ulatus ning töötlemise negatiivsed mõjud. Töötlemine riivab õigust isikuandmete kaitsele ning era- ja perekonnaelu austamisele kui põhiõigustele - see on tuvastatud juba eelpool¹¹⁹. Täpsemalt on sellest tulenevalt vaja välja selgitada, kuidas täpsemalt IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemine eeltoodud põhiõiguseid riivab – ehk milles riive väljendub ning seejärel hinnata riive mõju. Analüüsi käigus tuleb esmalt vaadelda riive piire – kas meede on piisaval määral piiritletud, kui suur on mõjutatud isikute hulk ning kas ja kui palju mõjutab meede kolmandaid isikuid ehk neid, kes ise pole andmesubjektid ega andmetöötledajad.¹²⁰ Seejärel tuleb analüüsida riive ulatust¹²¹ ehk kirjeldada täpsemalt, kui suurt hulka andmeid töödeldakse, kui kaua seda tehakse, kas töödeldakse ka eriliiki andmeid üldmääruse artikli 9 järgi. Kolmanda sammuna tuleb juhendi kohaselt analüüsida kui sekkuv meede on, sealjuures võttes arvesse töötlemisele omase riivava tegevuse iseloomu ning sisu. Samuti tuleb arvesse võtta, kas töötlemine puudutab haavatavaid isikuid, näiteks alaealisi ning kas ja mis ulatuses meede riivab ka teisi põhiõiguseid.¹²² Kõik eeltoodud tunnused ei ole IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise puhul relevantid, kuid selguse huvides ning tervikpildi saamiseks tuleb aru saada, milliseid kriteeriume riive olemuse ja intensiivsuse hindamisel üldiselt vaadelda tuleb.

Töötlemise piiride puhul saab öelda, et IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemine on üpris laialdane – ainuüksi AS Creditinfo Eesti maksehäireregister sisaldab infot 500 000 maksehäire kohta.¹²³ Selle põhjal ei saa loomulikult öelda, et mõjutatud andmesubjekte on pool miljonit – maksehäireid võib olla ühe andmesubjekti kohta mitu, maksehäired puudutavad ka ettevõtteid jne. Sellest hoolimata saab töö autori hinnangul aga siiski öelda, et töötlemise piirid on võrdlemisi laiad ning mõjutatud isikute hulk arvestatavalt suur.

¹¹⁸ Vt käesolev töö, ptk 1.3.

¹¹⁹ Vt käesolev töö, lk 28-29.

¹²⁰ Juhend, lk 23.

¹²¹ Riive piirid ning ulatus on inglise keelses juhendis eraldi määratletud – piirid kui „scope“ ning ulatus kui „extent“. Kuna juhend käsitleb neid eraldi printsiipide ning õigusmõistetena, lähtub sellest käsitlusest ka magistr töö. Vt selles osas täpsemalt juhend, lk 23.

¹²² Juhend, lk 21.

¹²³ Riskide juhtimine – maksehäireregister. – AS Creditinfo Eesti. Arvutivõrgus kättesaadav - <https://creditinfo.ee/riskide-juhtimine/maksehaireregister/> (19.04.2022).

IKS § 10 lg 2 p 1 kohaselt ei ole lubatud eriliiki andmete töötlemine, mis töötlemist kitsendab. AS Creditinfo Eesti maksehäireregistrisse näiteks sisestatakse ja seal avaldatakse järgmiseid võlasuhet puudutavaid isikuandmeid: „maksehäiret puudutava andmesubjekti ees- ja perekonnanimi, isikukood või sünniaeg, maksehäire aluseks oleva võla tekkimise ja lõppemise kuupäev, võlasumma suurusjärk ning info võla päritolu kohta“.¹²⁴ Antud nimekirja on ammendav, mistõttu saab öelda, et vähemalt AS Creditinfo Eesti maksehäireregistri näitel on IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise kaudu töödeldavate erinevat tüüpi andmete hulk suhteliselt piiritletud. Küll aga tuleb rõhutada, et sellise nimekirja on koostanud AS Creditinfo Eesti omal äranägemisel. Nagu varem ka magistritöös rõhutatud, siis tegelikkuses oleks proportsionaalse sätte loomiseks vajalik seadusandja poolt töödeldavate andmetüüpide kohta loetelu sätestamine.¹²⁵

Riive ulatuse hindamisel tuleb eelkõige arvesse võtta riive kestvust – andmeid võib nimelt töödelda IKS § 10 lg 2 punktide 4 ja 5 kohaselt alates sellest hetkest, kui võlasuhte rikkumisest on möödunud vähemalt 30 päeva ning kuni selle hetkeni, millal kohustuse rikkumise lõppemisest on möödunud rohkem kui viis aastat. Töötlemine kestab autori hinnangul eeltoodust tulenevalt võrdlemisi kaua – kohustuse rikkumise lõppemine tähendab kas võla tasumist võlgniku poolt või nõude aegumist. Nõude aegumistähtaeg võib aga teatud olukordades olla kuni 10 aastat,¹²⁶ mis aga näitab, kui võrd pikaaegseks võib IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemine kujuneda. Sellega tuleb arvestada ka kaalumist tehes.

Järgnevalt tuleb analüüsida seda, kui suurel määral IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemine andmesubjektide põhiõigustesse sekkub. Siinkohal on oluline täpsemalt kirjeldada ka töötlemise iseloomu.

Andmete avalikkusele kättesaadavaks tegemine on töö autori hinnangul muudest töötlemise tüüpidest riivavam juba selle tõttu, et andmesubjekt tunnetab seda ise rohkem. Seega saab juba selle põhjal öelda, et isikuandmete kaitsesse kui põhiõigusesse sekkumine on siinkohal ka sellest tulenevalt suurem – kui tihtipeale on andmete töötlemine sellist laadi, et andmesubjekt otsest mõju isegi ei taju, siis andmete, eriti võlasuhte rikkumisega seonduvate andmete avaldamise puhul on mõju töö autori hinnangu selgelt tugevam. Veelgi enam –

¹²⁴ Andmete töötlemise põhimõtted – AS Creditinfo Eesti.

¹²⁵ Vt käesolev töö, lk 47.

¹²⁶ TsÜS § 146 lg 4.

maksehäireregistrid leiavad Eestis ka laialdaselt kasutust – krediidiandjate jaoks on maksehäireregistrist andmete kontrollimine saanud hügieeniks, maksehäireregistrist vaatavad andmeid õigustatud huvi olemasolul ka tööandjad ning üürileandjad.¹²⁷ Seega mõjutab IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemine andmesubjekti väga paljudes erinevates elulistes olukordades, mis teeb riive veelgi intensiivsemaks.

Eraldi vajab siinkohal välja toomist ka töödeldavate andmete sisu ja nende tähendus andmesubjekti jaoks. Esmalt tuleb märkida, et kuigi võlasuhte rikkumisega seonduvate isikuandmete näol ei ole tegu eriliiki isikuandmetega üldmääruse artikli 9 mõttes, on sellest hoolimata tegu isiku jaoks eriliselt oluliste andmetega, kuivõrd, võlasuhte rikkumisega seonduvate isikuandmete näol tegu isikut negatiivselt iseloomustavate faktidega.¹²⁸ Seega on ka selle aspekti tõttu riive intensiivsem – kui avalikustatavad andmed oleksid isikut positiivselt või neutraalselt kirjeldavad, ei oleks ka andmetöötluse mõju töö autori hinnangul andmesubjektile niivõrd tugev. Ka viimasel juhul riivataks isiku põhiõigust isikuandmete kaitsele, kuid autori hinnangul on selge, et negatiivselt iseloomustavate andmete töötlemine, eriti veel nende avalikustamine, on tavalise isiku kui andmesubjekti jaoks tunduvalt ebameeldivam.

Eeltoodust tulenevalt saab seega öelda, et IKS §-s 10 reguleeritud töötlemise kui põhiõiguste riive on võrdlemisi intensiivne selle iseloomu tõttu – tegu on isikut negatiivselt iseloomustavate andmetega, mis tehakse üldsusele kättesaadavaks ning neid töödeldakse võrdlemisi pikka aega – vähemalt 5 aastat. Lisaks eeltoodule saab aga töötlemise negatiivseid aspekte analüüsida läbi asjakohase kohtupraktika, kus hagejad kui töötlemisest mõjutatud andmesubjektid ise avaldavad, kuidas andmete töötlemine on neile mõju avaldanud.

Riigikohtu lahendis 2-17-1026 oli probleemkohaks hageja kohta avaldatud maksehäire, mis peale avaldamist muutus ebaõigeks – tehti selgeks, et võlasuhte rikkumist hageja toime ei pannudki. Peale seda muudeti maksehäireregistris hageja maksehäire „lõpetatuks“, kuid seda ei kustutatud. Lõpetatud maksehäirele tuginedes ei olnud hagejal aga võimalik saada pangast laenu. Probleemkoht seisnes selles, et maksehäireregistris avaldatud lõpetatud maksehäire, mis

¹²⁷ Andmekaitse Inspektsiooni seisukoht ja ettepanek isikuandmete kaitse seaduse paremaks täitmiseks. – Andmekaitse Inspektsioon, lk 10.

¹²⁸ Seda seisukohta on mitmel korral maininud käesolev töö ning ka kohtud. Vt nt: RKTko 3-2-1-70-11, p 22; TlnRnKo 2-17-13915 p 23.

hagejale ka negatiivseid tagajärgi kaasa tõi, ei olnud lõpetatud – sellist maksehäiret ei olnud tegelikult üldse olemaski. Seega viitas hageja ebaõigete andmete avaldamisest tulenenud kahjule – ebaõige kande pärast ei sõlminud pank temaga laenulepingut, samuti tingis selline ebaõigete andmete avaldamine hageja hinnangul olukorra, kus ta nägi teiste potentsiaalsete võlausaldajate silmis välja ebausaldusväärne.

Sarnase hagejapoolse põhjenduse leiab ka Harju Maakohtu otsusest 2-20-10157, kus arutleti andmete avaldamise ajavahemiku üle. Seal viitas hageja, et pikalt isikuandmete kajastamine maksehäireregistris tekitab võlgnikust üleüldiselt negatiivse pildi. Tema hinnangul on tihti registrisse sattumine seotud pigem ajutiste makseprobleemidega, mitte võlgniku kui andmesubjekti üleüldise suhtumisega oma kohustustesse. Hageja toob välja ka tagajärjed, mis talle andmete liialt pika töötlemisega tekkisid – tal oli jäänud sõlmimata mitmed soodsad tehingud ning lepingud. Tallinna Ringkonnakohtu lahendis 2-17-13915 on hageja aga näiteks öelnud, et kanne maksehäireregistris ei ole võimaldanud tal võtta järelmaksu, mis omakorda on talle põhjustanud ebamugavusi igapäevaelus ning samuti on kanne maksehäireregistris takistanud hagejal asutada sihtasutust.

Riigikohtu lahendis 3-2-1-67-10, tekitati hagejale tema enda hinnangul teabe (võlainfo) avaldamisega suuri moraalseid kannatusi ning muuhulgas tekkisid ka objektiivsed tagajärjed – hagejaga seotud äriühingutega ei soovita lepinguid sõlmida, millest omakorda tuleneb varaline kahju nendele äriühingutele. Kuigi antud kaasus ei käsitletud võlasuhte rikkumisega seonduva info avaldamist maksehäireregistris, siis sellegi poolest saab hageja poolt kirjeldatud mõju ka IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise analüüsimisel arvesse võtta. Riigikohtu lahendis 3-2-1-80-13 kirjeldab hageja, kuidas võlainfo avaldamine tingis selle, et tema äripartner lõpetas temaga lepingu ning jättis osaliselt lepingujärgselt tehtud töö eest tasumata. Samuti kahjustas võlainfo avaldamine õigustamatult tema mainet.

Kuigi kõik eeltoodud näited käsitlesid olukorda, kus võlgniku isikuandmete töötlemisega oli probleeme, see tähendab, et kõiki seadusest tulenevaid nõudeid isikuandmete töötlemise kohta ei olnud järgitud, näitlikustavad hagejatepoolsed kirjeldused siiski hästi, millised mõjud on ka nõuetekohasel võlasuhte rikkumisega seonduva info jagamisel ehk IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemisel. Oluline on arvesse võtta, et tegu on andmesubjektide poolt avaldatud hinnanguga, mistõttu ei saa neid asjaolusid käsitleda faktidena. Küll aga leiab autor, et arvestades

väljakujunenud praktikat ning kohtuasjade asjaolusid, on selliste mõjude olemasolu pigem tõenäoline. Seetõttu saab neid ka kaalumisel arvesse võtta.

Arvestades kõiki võimalikke töötlemise mõjusid – mainekahju, varaline kahju seoses sellega, et lepingupartnerid või võimalikud võlausaldajad ei ole nõus avaldatud andmetele tuginedes sõlmima andmesubjektiga lepinguid jne – võib öelda, et IKS § 10 töötlemine sekkub võrdlemisi ulatuslikult andmesubjekti isikuandmete kaitse ning era- ja perekonnaelu austamise põhiõigustesse. Nii töötlemise reaalse mõju, kui ka töötlemise ajaliste ning mahuliste piirangute tõttu saab seega jõuda järeldusele, et IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemine on oma olemuselt küllaltki intensiivne ning andmesubjektid, keda IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemine puudutab, tunnetavad seda kohati äärmiselt negatiivsete tagajärgede kaudu.

Kuivõrd töötlemise tähtsus, tõhusus ning riive olemus ja intensiivsus on kindlaks tehtud, tuleb jätkata kaalumise ja kaalumise kaudu leida tasakaal töötlemise vajaduste ning riive iseloomu ning ulatuse vahel. Sama põhimõtet on kirjeldanud ka Euroopa Kohus.¹²⁹ Magistritöö on juba varasemalt tuvastanud, et IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemisega on probleeme juba nii eesmärgipärasuse kui ka vajalikkuse printsiipide osas. Sellest tulenevalt tuleb magistritöö autori hinnangul kaalumisel hinnata esiteks üleüldiselt printsiibis võlasuhte rikkumisega seonduva andmete töötlemise proportsionaalsust seoses taotletava eesmärgiga ning teiseks võtta seisukoht konkreetselt IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemisega, arvestades seejuures kogu problemaatikat, mida magistritöö IKS §-s 10 reguleeritud töötlemise kohta siiani välja on toonud.

Isikut negatiivselt iseloomustavate andmete avaldamise riive on küll võrdlemisi intensiivne, kuid selle kaalub üles lai ühiskondlik hüve majanduse stabiilsuse või kasvu tagamise näol. Viimase aja suurim ülemaailmne majanduskriis aastal 2009 oli otseselt seotud muuhulgas ülelaenamisega – selle on välja toonud paljud majandusteadlased.¹³⁰ Seega on olemas reaalse näide mitte just väga kaugest minevikust sellest, mis juhtub, kui krediitivõimekuse hindamist ei ole võimalik teha või sellele ei pöörata piisavalt tähelepanu. Eeltoodust tulenevalt saab seega

¹²⁹ EKo C-283/11, Sky Österreich GmbH versus Österreichischer Rundfunk [GC], ECLI:EU:C:2013:28, p 60; EKo C-275/06, Productores de Música de España (Promusicae) versus Telefónica de España SAU, ECLI:EU:C:2008:54, p 65, 66; C-544/10, Deutsches Weintor, ECLI:EU:C:2012:526, p 47. EIKo 58170/13, Big Brother Watch ja teised versus Suurbritannia.

¹³⁰ Financial Crisis Inquiry Report- Conclusions. – Financial Crisis Inquire Commission. Arvutivõrgus kättesaadav - <http://fcic.law.stanford.edu/report/conclusions> (19.04.2022).

jaatada maksehäireregistriga seonduva andmete töötlemise kui üldise instrumendi proportsionaalsust taotletava eesmärgiga. Selles osas ka tegelikkuses vaidlus puudub – maksehäireregistrid on olemas enamikes maailma riikides ning seal ka laialdaselt kasutusel.

Konkreetselt IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise puhul proportsionaalsuse nõude täidetust aga jaatada ei saa. Riive on selleks õigustamatult intensiivne – andmetöötlejatele on antud põhjendamatult vabad käed, et teha kindlaks, mis tüüpi andmeid täpsemalt seoses võlasuhte rikkumisega töödelda võib, samuti, mis eesmärgil seda teha võib. Eelpool toodud krediitdivõimelisuse hindamise eesmärk põhjendatud, kuid nagu ka juba varasemalt välja toodud, siis seda ei saa öelda IKS §-s 10 kirjeldatud muu sarnase eesmärgi kohta. Samuti ei ole asjakohased töötlemise piirid – nii andmete koosseisu kui töötlemise aja suhtes – ning lisaks vajab täpsustamist IKS § 10 lõikes 2 punktis 3 kirjeldatud isikut liialt piirav andmete töötlemine. Kõik eeltoodud aspektid muudavad töötlemise kogumis ebaseproportsionaalseks – andmesubjekti põhiõigust isikuandmete kaitsele riivatakse kohati põhjendamatult ning ebaselgetel eesmärkidel. Eeltoodud majandusliku stabiilsuse saavutamise eesmärki on võimalik saavutada ka vähem riivavatel meetmetel, millest tulenevalt tuleb asuda seisukohale et IKS § 10 ei ole tervikuna proportsionaalne harta artikli 52 ning üldmääruse artikli 6 lõike 3 kohaselt.

Proportsionaalsuse tagamiseks tuleb seadusandjal eelkõige pöörata tähelepanu eesmärgi täpsustamisele ning IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise kitsendamisele. Samuti tuleks selgelt piiritleda olukorrad, millal on töötlemine isikute jaoks liialt õigusi ning vabadusi piirav. Niikaua kuniks seda aga tehtud pole, tuleb autori hinnangul töötlemise seaduslikkuse tagamiseks kitsendada muud sarnast eesmärki isiku finantsilise usaldusväärsuse hindamise tasemele ehk sisuliselt võrdsustada see krediitdivõimelisuse hindamisega. Samuti, kui on kahtlusi selles osas, kas töötlemine väljub oma tavapärastest piiridest ning kas isiku õigusi ja vabadusi piiratakse ebamõistlikult, tuleks pigem kalduda andmesubjekti kaitsvale seisukohale ning sellises olukorras kas mitte andmeid töödelda või teha seda vaid Andmekaitse Inspektsiooni nõusolekul.

4. ISIKUANDMETE TÖÖTLEMISE VASTAVUS ÜLDMÄÄRUSE ARTIKLI 6 LÕIKELE 4

4.1. Artikli 6 lõike 4 kohaldamise reeglid seoses isikuandmete töötlemisega

Viimaks tuleb analüüsida üldmääruse artikli 6 viimast neljandat lõiget ja selle kohaldumist IKS § 10 kontekstis. Lõige 4 kirjeldab erinevaid asjaolusid, mida tuleb arvesse võtta olukorras, kus „isikuandmete töötlemine muul eesmärgil kui see, milleks isikuandmeid koguti, ei põhine andmesubjekti nõusolekul või liidu või liikmesriigi õigusel, mis on demokraatlikus ühiskonnas vajalik ja proportsionaalne meede, et tagada artikli 23 lõikes 1 osutatud eesmärkide täitmine“.

Esmalt tuleb rõhutada, et antud lõige reguleerib olukorda, kus andmeid töödeldakse edasi nende kogumise algsest eesmärgist erineval viisil. Sisuliselt annab üldmääruse artikli 6 lõige 4 andmetöötlejale ette reeglid hindamaks, kas selline edasine andmete töötlemine on selle eesmärgiga kooskõlas, milleks need algselt koguti. Õiguskirjanduses kasutatakse selle kohta väljendit „*compability*“ ehk ühildatavus edasise töötamise ja algse töötamise eesmärkide vahel.¹³¹ Küll aga on andmetöötlejal kohustus selline hindamine edasise töötlemise õiguspärasuse osas läbi viia ainult siis, kui andmete töötlemine ei toimu andmesubjekti nõusolekul ning kui andmete edasine töötlemine ei põhine liidu või liikmesriigi õigusel, mis on demokraatlikus ühiskonnas vajalik ja proportsionaalne meede, et tagada artikli 23 lõikes 1 osutatud eesmärkide täitmine.

Kuigi üldmääruse artikli 6 lg 4 on suunatud andmetöötlejatele, siis selgelt joonistuvad siit välja ka nõuded liikmesriigile siseriikliku õiguse kehtestamisel, kuivõrd juhul, kui neid pole järgitud, on andmetöötlejal õigus mitte siseriiklikult kehtestatud õigust järgida. Oluline on mõista, et üldmääruse artikli 6 lõikes 4 reguleeritud edasine töötlemine, millele andmetöötleja peab oma hinnangu andma, ei nõua eraldi õiguslikku alust artiklist 6 lõikest 1 lähtuvalt.¹³² Lõike 4 mõte on, et selline edasine töötlemine, mille eesmärk on vastuolus algse andmetöötamise eesmärgiga on vastuolus ka üldmääruse artiklis 5 lõikes 1 punktis b kirjeldatud põhimõttega.¹³³ Seega tuleb

¹³¹ Bygrave, L.A., Docksey, C., Kuner, C. (koost), lk 341.

¹³² *Ibidem*.

¹³³ See ütleb selgelt, et andmeid ei tohi töödelda hiljem viisil, mis on algse andmete töötlemise eesmärgiga vastuolus.

sellist edasist andmete töötlemist, mille eesmärk on vastuolus andmete kogumise algse eesmärgiga, käsitleda kui erandit üldmääruse artiklis 5 lõikes b sätestatud põhimõttest ning seetõttu peab selles osas kohaldama ka piiranguid puudutavat üldmääruse artiklit 23.¹³⁴ Sellest tuleneb ka vastav viide. Ehk siis, eeltoodust tulenevalt saab öelda, et andmete edasine töötlemine muul eesmärgil kui see, milleks isikuandmeid koguti, peab olema kooskõlas eesmärgiga, mille jaoks isikuandmeid algselt koguti. Vastasel korral on andmete edasiseks töötlemiseks vajalik andmesubjekti nõusolek või erandit käsitlev nõuetekohane akt. Olukorras, kus nõuetekohane akt või nõusolek puudub või, kus siseriiklik akt ei vasta nõuetele, tuleb andmetöötlejalt analüüs eesmärgipärasuse kohta läbi viia ise ning üldmääruse artikli 6 lõikes 4 väljatoodud eelduseid järgides.

Üldmääruse artikli 6 lõige 4 ei ole kõige õnnestunuma sõnastusega ning seda on kritiseeritud ka õiguskirjanduses.¹³⁵ Küll aga tuleb hetkel eeltoodud järeldustele tuginedes jätkata analüüsiga ilma üldmääruse regulatsiooni ümber lükkamata. Kui üldmääruse artikli 6 lõiked 1-3 kirjeldavad üldiseid, igale töötlemise alusele kohalduvaid nõudeid, siis üldmääruse artikli 6 lõike 4 nõuded kohalduvad, nagu öeldud, ainult siis, kui töötlemise alus kirjeldab olukorda, kus töötlemine toimub muul eesmärgil kui see, milleks andmeid algselt koguti. Sellise töötlemise puhul tuleb üldmääruse artikli 6 lõikeid 2, 3 ja 4 kohaldada kumulatiivselt.¹³⁶ Seega tuleb esmalt selgeks teha, kas IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise puhul on tegu eelnimetatud olukorraga. Alles peale selle tingimuse jaatamist saab edasi analüüsida, mis ulatuses tuleb IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise puhul järgida üldmääruse artiklis 23 sätestatud nõudeid.

IKS § 10 lõige 1 räägib võlasuhte rikkumisega seotud isikuandmete edastamisest, selliste andmete kogumisest ning muid enne edastamist tehtavaid andmetöötluse toiminguid lõige 1 ei käsitle. See viitab sellele, et IKS § 10 reguleerib niinimetatud edasist töötlemist, kuivõrd võlasuhte rikkumisega seonduvad andmed on kogutud ja algselt töödeldud juba enne nende edastamist maksehäireregistrile. Vastav viide on samas olemas IKS § 10 lõikes 2, mis mainib ära just IKS § 10 lõikes 1 nimetatud eesmärgil andmete kogumise. Sellest saab järeldada, et kuigi IKS § 10 lõige 1 puudutab ainult andmete edastamist ning sellise töötlemise eesmärke, võib seadusandja hinnangul nendel eesmärkidel andmeid ka koguda. Töö autori hinnangul,

¹³⁴ Bygrave, L.A., Docksey, C., Kuner, C. (koost), lk 343.

¹³⁵ Vt täpsemat kriitikat nt Prins, C., Moerel, L. Privacy for the Homo digitalis: Proposal for a new regulatory framework for data protection in the light of big data and the internet of things. SSRN Repository abstract, p 7.

¹³⁶ Martini, M., Wenzel, M. „Once only“ versus „only once“: Das Prinzip einmaliger Erfassung zwischen Zweckbindungsgrundsatz und Bürgerfreundlichkeit. DVBl 2017, S. 749-758.

arvestades IKS § 10 lõike 2 sisu ning praktikat, puudutab IKS § 10 lõikes 2 kirjeldatud kogumine pigem aga eelkõige maksehäireregistrit, kes nõ kogub võlasuhte rikkumisega andmeid ning edastab neid kolmandale isikule. Sellest tulenevalt saab öelda, et IKS §-s 10 kirjeldatud viisil andmete edastamine võib aga ei pea olema toimunud samal eesmärgil, milleks andmed algselt koguti.

Üldiselt see nii ka praktikas on – krediidiandjad ise koguvad võlasuhte rikkumisega seonduvaid andmeid pigem eelkõige selleks, et omada teavet võlglaste kohta või võlgnikult võlgnevuste sisse nõudmiseks. Nende andmete edastamine maksehäireregistrile selleks, et selle kaudu omakorda kolmas isik saaks kontrollida võlgniku krediitvõimekust, täidab aga hoopis teist eesmärki ning pole seotud selle eesmärgiga, miks andmeid algselt koguti. Seetõttu saab öelda, et IKS §-s 10 reguleeritud töötlemine kuulub üldmääruse artiklis 6 lõikes 4 kirjeldatud edasise töötlemise alla ning peab seeläbi vastama ka üldmääruse artikli 23 lõikes 1 sätestatud nõuetele.

Üldmääruse artiklis 6 lõike 4 kohaselt peab meede olema demokraatlikus ühiskonnas vajalik ja proportsionaalne meede, tagamaks artikli 23 lõikes 1 osutatud eesmärkide täitmine. Siinkohal teeb üldmääruse artikli 6 lõige 4 otsese viite artiklile 23, kus on samasugune proportsionaalsust puudutav nõue sätestatud. Iseenesest on proportsionaalsuse nõue välja toodud ka artikli 6 lõikes 3. Sellest tulenevalt saab öelda, et IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise puhul on proportsionaalsus oluline mitmel erineval tasandil ning seetõttu üks olulisemaid printsiipe töötlemise õiguspärasuse hindamisel. Proportsionaalsus on IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise osas hinnatud juba käesoleva töö kolmandas peatükis ning sealtoodud tulemused kehtivad ka üldmääruse artikli 6 lõike 4 ja artikli 23 kontekstis.

Üldmääruse artikli 23 lõike 1 kohaselt: „Võib vastutava töötleja või volitatud töötleja suhtes kohaldatavas liidu või liikmesriigi õiguses võib seadusandliku meetmega piirata artiklites 12–22 ja artiklis 34, samuti artiklis 5 sätestatud kohustuste ja õiguste ulatust, kuivõrd selle sätted vastavad artiklites 12–22 sätestatud õigustele ja kohustustele, kui selline piirang austab põhiõiguste ja -vabaduste olemust ning on demokraatlikus ühiskonnas vajalik ja proportsionaalne meede.“ Lisaks toob üldmääruse artikli 23 lõige 1 välja kümme eesmärki, mille tagamiseks piirang peab loodud olema. Viide vastavate eesmärkide tagamisele on olemas ka üldmääruse artikli 6 lõikes 4.

Lühidalt peab artikkel 6 lõike 4 ja artikli 23 lõike 1 kohaselt seega siseriiklikult loodud seaduslik alus edasiseks töötlemiseks olema kooskõlas artiklis 23 lõikes 1 nimetatud eesmärkidega, olema demokraatlikus ühiskonnas vajalik ja proportsionaalne meede ning austama põhiõiguste ja vabaduste olemust. Neid nõudeid peab järgima ka IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemine – selleks, et seda saaks ilma kahtlusteta siseriiklikult kohaldada.

4.2. Põhiõiguste ja vabaduste olemuse austamine ning artikli 23 lõikes 1 kirjeldatud eesmärkide tagamine isikuandmete töötlemise kontekstis

Igasugune piirang andmesubjekti õigustest peab oma olemuselt austama selle põhiõiguse ja/või – vabaduse olemust, mida töötlemine riivab. Täpsemalt tähendab see seda, et sellised piirangud, mis on niivõrd ulatuslikud ning intensiivsed, et sisuliselt muudavad põhiõiguse tuumsisu kehtetuks, ei ole õiguspärased.¹³⁷ Oluline on siinkohal veel üle rõhutada, et põhiõigused, mille olemuse austamine on IKS §10 kontekstis oluline, on jätkuvalt harta artiklis 8 sätestatud õigus isikuandmete kaitsele ning harta artiklis 7 sätestatud õigus era- ja perekonnaelu austamisele.¹³⁸

Põhiline aspekt, millest antud analüüsis lähtuda, tuleneb Euroopa Kohtu praktikast. Euroopa Kohus on lahendi C-362/14 - *Schrems* punktis 91 öelnud: „Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt peab liidu õigusakt sisaldama selgeid ja täpseid õigusnorme, mis reguleerivad meetme ulatust ja kohaldamist ning millega on kehtestatud miinimumnõuded, nii et isikutel, kelle isikuandmed on asjassepuutuvad, on piisavad tagatised, mis võimaldavad nende andmeid tõhusalt kaitsta kuritarvitamise ohu ning ebaseadusliku juurdepääsu ja kasutamise eest.“¹³⁹ Lisaks on Euroopa Kohus C-293/12 ja C-594/12 liidetud kohtuasjades *Digital Rights Ireland Ltd* leidnud, et muuhulgas austas andmete töötlemine antud juhul põhiõiguste ja -vabaduste olemust selle tõttu, et andmetöötlejatele – kelleks hetkel olid elektroonilise sideteenuse pakkujad – oli ette nähtud teatud andmekaitse ja andmeturbe põhimõtted.¹⁴⁰

¹³⁷ Guidelines 10/2020 on restrictions under Article 23 GDPR – Euroopa Andmekaitse Nõukogu. Arvutivõrgus kättesaadav - https://edpb.europa.eu/system/files/2021-10/edpb_guidelines202010_on_art23_adopted_after_consultation_en.pdf (20.04.2022), lk 6.

¹³⁸ Vt käesolev töö lk 28-29.

¹³⁹ EKo C-362/14, Maximilian Schrems versus Data Protection Commissioner, ECLI:EU:C:2015:650, p 91.

¹⁴⁰ C-293/12 ja C-594/12, p 39-40; Vt ka: Bygrave, L.A., Docksey, C., Kuner, C. (koost), lk 553.

Eeltoodut arvestades saab öelda, et kuivõrd IKS §-s 10 reguleeritud töötlemisele on ette nähtud teatud reeglid – näiteks andmeedastuse registreerimine – siis saab öelda, et juba sellel põhjusel on kaheldav, et töötlemine oleks niivõrd ulatuslik, et ei austaks sellega isikuandmete kaitse kui põhiõiguse olemust. Töötlust reguleerivad meetmed peaksid olema küll rangemad, kuid see iseenesest ei tähenda, et sellest tulenevalt ei austa töötlemine põhiõiguste – isiku era- ning perekonnaelu austamise ning isikuandmete kaitse – olemust.

Samuti on antud juhul asjakohane Euroopa Kohtu arvamus 1/15, mille kohaselt ei ole andmete edastamise näol tegu põhiõiguste asutamise reegli rikkumisega, kui andmeid kasutatakse vaid piiratud üldistel eesmärkidel.¹⁴¹ Sisuliselt on näiteks era- ja perekonnaelu austamise õiguse riive puhul seega vaja arvesse võtta seda, et töötlemine puudutaks ainult piiratud osa isiku eraelust.¹⁴² Kuigi eelviidatud arvamus puudutas lennuinfo edastamist Kanada ja Euroopa Liidu vahel terrorismiga võitlemise eesmärgil, saab sama seisukohta analoogia korras kohaldada ka IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise puhul. Ka antud juhul edastatakse võlasuhte rikkumisega seonduvat infot ainult piiritletud eesmärkidel. Seega saab ka IKS § 10 puhul võtta seisukoha, et kuna andmetöötlus puudutab ainult osa eraelu puutumatuses, siis ei ole tegu olukorraga, kus IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemine ei austaks põhiõiguste ja vabaduste olemust.

Seetõttu saab jõuda järeldusele, et IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemine austab põhiõiguste ja vabaduste olemust. Seda selle tõttu, et säte näeb ette reeglid, mis piiravad töötlemise ulatust ning kaitsevad töötlemise terviklikkust, millest tulenevalt ei ole töötlemine absoluutne. Samuti on töötlemine seotud ainult teatud eesmärkide täitmisega ning puudutab ainult osa isiku eraelust – infot tema poolt rikutud võlasuhete kohta.

Nagu öeldud, siis piirangu kehtestamine peab lisaks eeltoodule olema seotud ka vähemalt ühe artikli 23 lõikes 1 nimetatud eesmärgi tagamisega. Kõikide eesmärkide väljatoomine ole antud magistr töö raames vajalik, olulised on vaid punktides e ja j nimetatud eesmärgid – teised eesmärgid ei ole IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise puhul relevant. Artikli 23 lõike 1 punkti e kohaselt võib piirangu luua selleks, et tagada „liidu või liikmesriigi muud üldist avalikku huvi pakkuvad olulised eesmärgid, eelkõige liidu või liikmesriigi oluline majanduslik või finantshuvi, sealhulgas rahandus-, eelarve- ja maksuküsimused, rahvatervis ja

¹⁴¹ Arvamus 1/15, Kanada ja Euroopa Liidu vahelise broneeringuinfo edastamist ja töötlemist käsitleva lepingu project, ECLI:EU:C:2016:656, Paolo Mengozzi kohtujuristi ettepanek, p 148-150.

¹⁴² Bygrave, L.A., Docksey, C., Kuner, C. (koost)., lk 553.

sotsiaalkindlustus“. Punkti j kohaselt on piirang lubatud tsiviilõiguslike nõuete täitmise tagamiseks.

IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemine on, nagu magistr töö raames juba korduvalt öeldud, seotud krediitvõimekuse ja isiku usaldusväarsuse hindamisega. Need tegevused aitavad laiemalt tagada majanduslikku stabiilsust läbi ülelaenamise vältimise ning isikute poolt laenude võtmise vähendamise. Seega on laiemas tähenduses autori hinnangul IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemine selgelt seotud üldmääruse artiklis 23 lõikes 1 punktis e kirjeldatud liikmesriigi olulise majandusliku huvi täitmisega.

Samuti on krediitvõimekuse hindamine kitsamalt seotud sellega, et krediitisaaja või lepingu teine osapool – kes peab edaspidi hakkama rahalist kohustust täitma ning kelle osas andmete töötlemist läbi viiakse – täidaks endale võetavat kohustust.¹⁴³ Seega on töötlemine selgelt seotud ka artiklis 23 lõikes 1 punktis j kirjeldatud tsiviilõiguslike nõuete täitmise tagamisega.

Eeltoodust tulenevalt saab IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise puhul jaatada artiklist 23 lõikest 1 tuleneva kahe eelduse täidetust – säte austab põhiõiguste ja vabaduste olemust ning tagab artikli 23 lõikes 1 punktides e ja j sätestatud eesmärkide täitmise. Küll aga ei saa öelda, et seega on järgitud kõiki artiklist 23 tulenevaid eelduseid, kuivõrd juba töö kolmandas peatükis on tuvastatud, et töötlemine ei ole proportsionaalne. Seega tuleb lõppkokkuvõttes siiski eitada IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise vastavust üldmääruse artikli 6 lõikele 4 ning artikli 23 lõikele 1.

¹⁴³ Vt käesolev töö, lk 11-12.

KOKKUVÕTE

Võlasuhet rikkunud isiku õigustatud huvi on, et tema ja võlausaldaja vahel tekkinud võlgnevuste kohta andmeid ei avalikustataks. Tegu on isikut negatiivselt iseloomustavate andmetega, mis võivad teda ja tema mainet kahjustada. Kui võlasuhte rikkumisega seonduvad andmed on avalikud, on isikul keerulisem näiteks edaspidi saada laenu või sõlmida muid lepinguid. Seda õigustatud huvi andmete salajases hoidmiseks peab võlausaldaja lepingu teise poole huvide kaitsekohustuse raames ka arvesse võtma. Eelduslikult on mistahes lepingust või võlasuhtest tulenevalt poolte kohustus teise poole huvidega arvestada vähemalt sellises ulatuses, et hoiduda teise poole mainet kahjustavate andmete avaldamisest. Küll aga on praktikas pigem reegliski kui erandiks, et võlausaldaja edastab võlgnevuste seotud andmed maksehäireregistrisse, kust omakorda on võimalik nendele ligi pääseda teatud lisameetmeid järgides kolmandatel isikutel. Selliseks, andmesubjekti huviga vastuolus olevaks töötlemiseks, annab aluse IKS § 10. IKS § 10 kirjeldab, mis tingimustel ning mis meetmeid järgides on võimalik võlgnevustega seonduvaid andmeid töödelda – eelkõige edastada.

IKS § 10 on Eesti seadusandja poolt üldmääruse alusel loodud seaduslik alus andmete töötlemiseks. Kõik siseriiklikult loodud töötlemise alused peavad järgima üldmäärusest tulenevaid nõudeid, sealjuures seaduslikkuse põhimõtet. Käesoleva magistr töö eesmärk oli eeltoodust tulenevalt analüüsida, kas IKS §-s 10 reguleeritud töötlemine on üldmääruse kontekstis õiguspärane, arvestades üldmääruses sätestatud nõudeid ja kehtestatud reegleid.

Igasugune andmete töötlemine peab toimuma vähemalt ühel üldmääruses loetletud eesmärgil. Käesoleva magistr töö kontekstis olid eelkõige olulised üldmääruses kirjeldatud avaliku huvi ning töötleja juriidilise kohustuse täitmise eesmärk. IKS §-s 10 on töötlemise eesmärgina kirjeldatud krediitdivõimelisuse hindamist ning muud sarnast eesmärki ning tuli hinnata, kuidas need eesmärgid seostuvad üldmääruses sätestatud eesmärkidega. Töö autor leidis, et krediitdivõimelisuse hindamine töötlemise eesmärgina täidab üldmäärusest tulenevat eesmärginõuet, kuivõrd on otseselt seotud nii töötleja juriidilise kohustuse kui ka avaliku huviga. Isiku krediitdivõimelisuse hindamine enne krediidilepingu sõlmimist on oluline osa vastutustundliku laenamise põhimõttest, mille järgimine on krediidiandja seaduslik kohustus. Samuti aitab vastutustundliku laenamise põhimõte tagada finantsilist stabiilsust läbi ülelaenamise ja andmesubjektide laenuorjusesse sattumise vältimise läbi.

Eesmärgipärasuse nõude täidetust ei saanud aga jaatada IKS §-s 10 kirjeldatud muu sarnase eesmärgi puhul. Seaduse seletuskirjas loetletud näited muust sarnasest eesmärgist ei olnud seotud ei avaliku huvi ega ka töötleva seadusliku kohustuse täitmisega. Samas aga jaatas autor siinkohal, et võlgade kiirendamise eesmärk, mis on kohtupraktikast ka läbi käinud, on muu sarnase eesmärgina seotud avaliku huviga. Üldiselt tuli aga asuda seisukohale, et muu sarnane eesmärk on liialt abstraktne ning laialt tõlgendatav. Kokkuvõttes tuli seega eitada antud eesmärgi õiguspärasust.

Töö autori ettepanek on siinkohal töötlemise õiguspärasuse tagamiseks muu sarnane eesmärk seadusest eemaldada ning selle asemel luua ammendav loetelu eesmärkidest, mis selgelt teenivad avalikku huvi ja mida saab seeläbi õigustada töötlemise eesmärgina. Nii kaua, kuniks sellist loetelu loodud ei ole, tuleb andmete töötleva arvestada, et andmete töötlemine täidab avaliku huvi eesmärki ainult krediitvõimelisuse hindamise ja võlgade tasumise kiirendamise kontekstis.

Lisaks eesmärgipärasuse hindamisele tuli magistr töö eesmärgi saavutamiseks hinnata, kas meetmed, mis töötlemist piiravad või laiendavad aitavad tagada seaduslikku ja õiglast töötlemist. Meetmed, mis on loodud just selle põhimõtte tagamiseks, on kirjeldatud IKS § 10 lõikes 1 – nendeks on andmete õigsuse ja töötlemise aluse kontrollimine ning andmeedastuse registreerimine. Esmalt tekkis probleem seoses andmete õigsuse kontrollimisega – seaduses on seda meetet kirjeldatud võrdlemisi lakooniliselt ning ainult seadust lugedes ei ole selge, kumb töötleva peab andmete õigsust kontrollima, samuti kuidas seda täpsemalt tegema peab. Antud küsimusele vastas teatud ulatuses kohtupraktika, mille kohaselt on andmete õigsuse kontrollimise kohustus mõlemal andmetöötleva – nii andmete edastajal kui ka sellel töötleva, kellele andmeid edastatakse. Samuti tuleb andmeid töödelda piisava hoolsusega ehk selliselt, et andmete õigsuse osas ei tekiks kahtlust.

Andmeedastuse registreerimise ning õigusliku aluse kontrollimise osas magistr töö probleeme ei tuvastanud. Nagu andmete õigsuse kontrollimine, on ka need meetmed minimaalselt vajalikud seadusliku töötlemise tagamiseks. Andmeedastuse registreerimine on põhjalikult kirjeldatud seaduses. Õigusliku aluse kontrollimise osas tuleb korrata juba andmete õigsuse kontrolli puhul öeldut, et ka õigusliku aluse kontroll peab olema teostatud piisava hoolsusega – nii, et ei oleks kahtlust selles osas, kas ja milline õiguslik alus töötlemisele kohaldub.

Töötlemise õiguspärasuse hindamise raskuskesemeks on töötlemise proportsionaalsus. Töö autor selgitas, et IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemine on era- ja perekonnaelu austamise ning isikuandmete kaitse põhiõiguste riive ning kuna igasugune riive peab olema proportsionaalne, peab seda nõuet järgima ka IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemine. Proportsionaalsust tuli hinnata kolmel astmel, läbi sobivuse, vajalikkuse ja mõõdukuse. Sobivuse astmel jõudis magistritöö järeldusele, et IKS §-s 10 kirjeldatud andmete töötlemine on sobiv meede ainult krediitdivõimelisuse hindamiseks. Võlgade tasumise kiirendamise ning IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise vahel ei ole otsest seost, mistõttu ei ole antud eesmärk antud juhul legitiimne.

Vajalikkuse hindamisel tuli hinnata meetme tõhusust ning seejärel analüüsida, kas IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise puhul on tegu kõige vähem piiravama meetmega, mida eesmärgi saavutamiseks kasutada saab. Tõhususe osas magistritöö suuri probleeme ei tuvastanud. Mõningane kriitika tuli anda siiski IKS § 10 lõike 2 punkti 3 osas, mis sätestab, et andmeid ei tohi töödelda siis, kui see kahjustaks ülemäära andmesubjekti õigusi või vabadusi. Kuna igasugune töötlemine kahjustab andmesubjekti õigusi ning vabadusi, jätab autori hinnangul selline säte võimaluse, et andmetöötleja tõlgendab sätet niivõrd laialt, et ei saa töötlemist sisuliselt läbi viia. Selle probleemi lahendamiseks tuleks autori hinnangul anda selged suunised, kuidas tuvastada, milline töötlemine täpsemalt on isiku õigusi ja vabadusi liialt kahjustab.

Kõige vähem piiravama meetme analüüsimisel tuvastas magistritöö mitmeid probleeme. Kuigi saab öelda, et maksehäireregistri loomine ning sellega seonduv andmetöötlus üldiselt on vajalik meede eesmärgi saavutamiseks, ei saa öelda, et sellisel kujul, nagu see on reguleeritud praegu, oleks vajalikkuse nõue täidetud. Esiteks on andmete töötlemise piirid liiga laiad – IKS § 10 ei kirjelda, mis tüüpi andmeid täpsemalt töödelda võib. Andmetöötlejale on jäetud otsustusõigus omal äranägemisel seda piiritleda. See aga ei ole kooskõlas vajalikkuse printsiibiga ning töö autori hinnangul oleks vajalik ammendava loetelu loomine – sellisel juhul oleks üheselt selge, millist tüüpi andmeid võib IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise raames töödelda. Samuti ei ole autori hinnangul kõige vähem piiravama meetme nõue täidetud selles osas, milles IKS § 10 lõike 2 punkt 2 kirjeldab süüteo toimepanemise seonduvate andmete töötlemist. Ka sellel juhul on peamine probleem selles, et seadusandja on andnud andmetöötlejale liialt vabad käed. Töö autori hinnangul tuleb antud probleemi lahendamiseks kitsendada süüteo toimepanemisega seonduvate andmete töötlemise ulatust või see üldse keelata.

Kuivõrd IKS § 10 lõike 2 punktis 3 kirjeldatud meede seoses andmesubjekti õiguste ja vabaduste piiramisega on niivõrd range, siis üldiselt saab selle meetme puhul jaatada vajalikkuse printsiibi täidetust, kuid sellest hoolimata oleks siiski vajalik meetme sisu teatav täpsustamine. Lisaks selgus kõige vähem piiravama meetme analüüsi käigus, et ka töötlemise ajalised piirid ei ole nõuetekohased. Seadusandja on uue isikuandmete kaitse seadusega töötlemise ajalisi piire laiendanud, kuigi töötlemise eesmärki oleks võimalik täita ka vähem riivava meetmega ehk ajaliselt rohkem piiratud töötlemisega. Nii sellest kui ka teistest eeltoodud aspektidest tulevalt tuli eitada vajalikkuse nõude täidetust IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise osas.

Kolmanda proportsionaalsuse sammuna tuli analüüsida mõõdukust. Ka siin ei tuvastanud magistritöö sisulisi probleeme selles osas, mis puudutasid üleüldiselt maksehäireregistrit ning võlasuhte rikkumisega seonduvate andmete töötlemist printsiibis – arvestades üldist majanduslikku huvi on selline riive õigustatud.

Kokkuvõtlikult ei saanud siiski IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemise osas proportsionaalsuse printsiibi täidetust jaatada. Juba vajalikkuse sammul tuvastas magistritöö põhimõttelisi probleeme riive ulatuse osas. Probleemi lahendamiseks peaks töö autori hinnangul selgelt piiritlema töötlemise tüübid, selgitama põhiõiguste ja vabaduste liialt piiramise keelu kui meetme sisu, kitsendama süüteo toimepanemisega seonduvate andmete töötlemist ning kitsendama töötlemise ajalist ulatust või vähemalt koostama põhjalikuma analüüsi, miks hetkel kehtivad ajalised piirid vältimatult vajalikud on.

Kuivõrd IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemine kujutab endast sellist töötlemist, mis toimub teisel eesmärgil, kui sellel, milleks andmed on kogutud, tuli magistritöö raames hinnata ka seda, kas töötlemine austab põhiõiguste ja -vabaduste olemust ning kas töötlemine on eesmärgipärane üldmääruse artikli 23 lõikest 1 tulenevalt. Siinkohal magistritöö probleeme ei tuvastanud – töötlemine ei ole niivõrd ulatuslik, et sellest tulenevalt ei austaks see põhiõiguste ja vabaduste olemust ning töötlemine tagab ka üldmääruse artikli 23 lõikes 1 toodud avaliku huvi ning tsiviilõiguslike nõuete täitmise. Eeltoodust tulenevalt saab öelda, et magistritöö täitis oma eesmärgi ning tuvastas, kas ja mis ulatuses on IKS §-s 10 kirjeldatud töötlemine õiguspärane. Samuti pakkus magistritöö välja erinevaid võimalusi tekkinud probleemide lahendamiseks.

LAWFULNESS OF THE PROCESSING OF PERSONAL DATA IN CONNECTION WITH A VIOLATION OF AN OBLIGATION, REGULATED IN THE PERSONAL DATA PROTECTION ACT, WITHIN THE CONTEXT OF GENERAL DATA PROTECTION REGULATION

ABSTRACT

This master's thesis analyses the regulation provided in paragraph 10 of the Personal Data Protection Act concerning the processing of data in connection with a violation of an obligation. According to § 10 (1) of the Personal Data Protection Act, "Transmission of personal data related to violation of any obligation to third parties and processing of the transmitted data by any third party is permitted for the purpose of assessment of the creditworthiness of the data subject or for any other similar purposes and only in the case the controller or processor has verified the accuracy of the data transmitted and the legal basis for transmission of personal data and registered the data transmission."

This provision constitutes a lawful basis for the processing of personal data. The processing regulated in § 10 of the Personal Data Protection Act concerns in particular credit registers - the creditor transmits data on the violation of an obligation to the credit register with which they have a contract. The credit register, in turn, further processes the data – publishes it in its database and allows third parties access to the data under certain conditions.

The possibility for establishing such regulation is provided by the General Data Protection Regulation, in particular, by Article 6 (2). Article 6 (2) allows the Member States to maintain or introduce more specific provisions to adapt the application of the rules of the General Data Protection Regulation concerning the processing of personal data. According to the same provision, a legal basis for processing may be established only if the processing is necessary for the performance of a task carried out in the public interest or in the exercise of official authority vested in the controller.

In addition to the purpose limitation, Article 6 of the General Data Protection Regulation sets out further requirements that the Member States must comply with when establishing such legal bases. Compliance with the requirements of the General Data Protection Regulation is particularly important as the General Data Protection Regulation is the so-called umbrella for the protection of personal data in the European Union. The protection of personal data in the European Union must always and, in any case, comply with the General Data Protection Regulation and its requirements. The General Data Protection Regulation is a wide-ranging act which the Member States of the European Union are obliged to comply with.

The purpose of the master's thesis is, based on the above, to analyse whether the processing regulated in § 10 of the Personal Data Protection Act is lawful within the context of the General Data Protection Regulation, taking into account the requirements and rules provided therein.

The research questions of the master's thesis are the following:

- 1) Is the processing carried out for lawful purposes taking into account the requirements listed in Article 6 (1) of the General Data Protection Regulation?
- 2) Are the measures governing the processing in accordance with the requirements set out in Article 6 (2) and (3) of the General Data Protection Regulation?
- 3) Is the processing proportionate under Article 6 (3) and (4) and Article 23 (1) of the General Data Protection Regulation?
- 4) Does the processing comply with the requirements of Article 23 (1) of the General Data Protection Regulation, *inter alia*, does the regulation of processing respect the nature of fundamental rights and freedoms and ensure that the objectives referred to in Article 23 (1) are met?

It is important to note that the thesis proposes solutions to the problems arising in the course of the analysis in the national context without overturning the General Data Protection Regulation.

The thesis uses a combined comparative-analytical method to answer the previous research questions. The author reviews the relevant theoretical literature, in particular the interpretative, explanatory and analytical guidance, articles and research papers on the General Data Protection Regulation. The most important sources are guidance documents composed by the European Commission, the European Data Protection Supervisor and the European Data Protection Board on the application of the General Data Protection Regulation. This theoretical material helps to interpret the provisions of the General Data Protection Regulation and to map

out the relevant presumptions for analysing the lawfulness of the processing regulated by § 10 of the Personal Data Protection Act.

In addition, the author of the thesis uses a comparative method - the thesis compares the regulation of § 10 of the Personal Data Protection Act with similar regulations in other European Union Member States and draws conclusions on the basis of this with regard to the elements of the legitimacy of § 10 of the Personal Data Protection Act. More specifically, the author uses the relevant provisions contained in the laws of Latvia, Finland, Sweden, Denmark and Germany, since all of these countries are also subject to the General Data Protection Regulation and are required to follow the same rules as the Estonian legislator when enacting national provisions. The proximity of these countries to Estonia and the availability of legal texts were also decisive factors in the choice of law.

In particular, the comparative method is important because not much has been written in the European Union about the lawfulness of processing personal data in relation to a violation of an obligation, and a comparison with other countries' similar regulations will help to make more accurate conclusions. The thesis also uses an empirical analysis of case law, looking at the judgments of Estonian courts, the Court of Justice of the European Union and the European Court of Human Rights. The empirical analysis is essential in identifying the problems arising from the application of § 10 of the Personal Data Protection Act and of similar provisions, which are also vital in assessing the lawfulness of the regulation.

As a first requirement, the General Data Protection Regulation lays down a purpose limitation for the processing of data. The basis for processing established at the national level must meet at least one of the purposes mentioned in the General Data Protection Regulation. § 10 of the Personal Data Protection Act describes the assessment of creditworthiness and other similar purposes as the purposes of processing, and it was, therefore, necessary to assess in the context of the master's thesis whether these purposes comply with the purpose requirement of the General Data Protection Regulation, in particular the purpose of fulfilling a legal obligation and a task carried out in the public interest.

The author of the thesis found that the assessment of creditworthiness as a purpose of processing fulfils the purpose requirement of the General Data Protection Regulation insofar as it is directly related to both the legal obligation of the processor and the public interest. The

assessment of the creditworthiness of a person before the conclusion of a credit agreement is an essential element of the principle of responsible lending, which is a legal obligation of the creditor. The principle of responsible lending also contributes to financial stability by avoiding over-lending and putting data subjects, in particular consumers, in credit distress.

However, the requirement of purpose limitation could not be fulfilled in the case of other similar purposes described in § 10 of the Personal Data Protection Act. The examples of other similar purposes listed in the Explanatory Memorandum of the Act did not relate to the fulfilment of either the public interest or to the legal obligation of the controller. However, the author agreed that the objective of acceleration of debts, which has been established in case law, is linked to the public interest as another similar purpose. In general, however, it was not possible to take a clear view of the purpose, and in conclusion, the legitimacy of this purpose had to be denied.

The author proposes to remove other similar purposes from the law and instead create an exhaustive list of purposes that clearly serve the public interest and can thus be justified as purposes of the processing. As long as such a list is not established, the data processor should take into account that the processing of data only serves a public interest purpose in the context of assessing creditworthiness and accelerating debt repayment.

To achieve the objective of the thesis, it had to also be assessed whether measures restricting or extending processing help to ensure lawful and fair processing. Measures designed to ensure this principle are described in § 10 (1) of the Personal Data Protection Act, namely the verification of the accuracy of the data and the basis for processing, and the registration of data transmission. Questions arose with regard to the verification of data accuracy - the law is rather laconic in its description of this measure, and it is not clear from a mere reading of the law which processor has to verify the accuracy of the data, nor how exactly this is to be done. To some extent, this question has been answered by the case law, according to which the obligation to verify the accuracy of data is incumbent on both data controllers - the data provider and the processor to whom the data are transferred. The data must also be processed in such a way that there is no doubt as to their accuracy. The circumstances must provide a sufficient guarantee that the data being processed is indeed accurate. However, the author of the thesis considers that, in order to ensure lawful and fair processing, it would be necessary for the law to contain the necessary clarifications.

The thesis did not identify any problems with regard to the registration of data transfers and the verification of the legal basis. As with the verification of the accuracy of the data, these measures are the minimum to ensure lawful processing. The registration of data transfers is comprehensively described in the law. With regard to the verification of the legal basis, it must be reiterated what has already been said in the context of the verification of the accuracy of the data - that the verification of the legal basis must also be carried out with due diligence - so that there is no doubt as to whether and which legal basis applies to the processing.

Proportionality of processing is a key element in assessing the lawfulness of § 10 of the Personal Data Protection Act. The author of the thesis explained that the processing described in § 10 of the Personal Data Protection Act is an interference of the fundamental rights to respect for private and family life and to the protection of personal data, and since any interference must be proportionate, the processing described in § 10 of the Personal Data Protection Act must also comply with this requirement. Proportionality had to be assessed in three steps, appropriateness, necessity and proportionality. On the level of appropriateness, the thesis concluded that the processing of data described in § 10 of the Personal Data Protection Act is an appropriate measure only for the assessment of creditworthiness. There is no direct link between the acceleration of debt repayment and the processing described in § 10 of the Personal Data Protection Act, and therefore the purpose is not legitimate in this case.

The necessity assessment had to first assess the effectiveness of the measure and then analyse whether the processing described in § 10 of the Personal Data Protection Act is the least restrictive measure that can be used to achieve the objective. By analysing these two criteria, it was possible to draw conclusions as to the necessity of the processing. As regards effectiveness, the thesis did not identify any significant problems. However, some criticism had to be given with regard to § 10 (2) 3) of the Personal Data Protection Act, which states that data may not be processed if this would excessively damage the rights or freedoms of the data subject. Since any processing would adversely affect the rights and freedoms of the data subject, the author considers that such a provision leaves open the possibility for the data processor to interpret the provision so broadly that processing cannot be properly carried out. To address this problem, the author considers that clear guidance should be given on how to identify which processing operations, in particular, excessively damage the rights or freedoms of the data subject.

In analysing the least restrictive measure, the thesis identified several problems. While it can be said that the establishment of the credit register and the related data processing, in general, is a necessary measure to achieve the objective pursued, it cannot be said that the necessity requirement is fulfilled for the regulation that is currently in force. Firstly, the processing is too broad - § 10 of the Personal Data Protection Act does not specify the type of data that may be processed. The data processor has the discretion to define the types of data themselves. However, this is not in line with the principle of necessity, and the author considers that an exhaustive list should be created - in such case, it would be unambiguously clear what types of data may be processed within the framework of the processing described in § 10 of the Personal Data Protection Act.

In the author's view, the requirement of the least restrictive measure is also not fulfilled in the part of Section 10 (2) 2) of the Personal Data Protection Act describing the processing of data relating to the commission of an offence. Again, the main problem is that the legislator has given too much leeway to the data controller. In the author's view, the scope of processing of data relating to the commission of an offence should be narrowed or prohibited altogether in order to solve this problem.

Since the measure described in § 10 (2) 3) of the Personal Data Protection Act is immensely strict in relation to the restriction of the rights and freedoms of the data subject, it can generally be said that the principle of necessity is fulfilled, but some clarification of the content of the measure would still be necessary. Moreover, the analysis of the least restrictive measure also showed that the time limits for processing are not appropriate. In the new Personal Data Protection Act, the legislator has extended the temporal limits to the processing, although the purpose of the processing could also be fulfilled by a less restrictive measure, i.e. a more temporary processing. In the light of this and the other aspects set out above, it had to be denied that the requirement of necessity was fulfilled in respect of the processing described in paragraph 10 of the Personal Data Protection Act.

The third proportionality step was to analyse moderation. Again, the thesis did not identify any substantive problems with regard to the general question of the establishment of a the credit register and the processing of data relating to the violation of an obligation - given the general economic interest, such interference is justified.

In summary, the principle of proportionality could not be fulfilled with regard to the processing described in § 10 of the Personal Data Protection Act. The master's thesis identified fundamental problems in the delimitation of the restriction already in the necessity step. In order to solve the problem, in the author's opinion, the types of processing should be clearly delimited, the content of the prohibition of excessive damaging of fundamental rights and freedoms as a measure should be clarified, the processing of data relating to the commission of an offence should be restricted, and the temporal scope of the processing should be limited, or at least a more thorough analysis should be carried out as to why the current temporal limits are vastly necessary.

As the processing described in § 10 of the Personal Data Protection Act constitutes processing for a purpose other than that for which the data was collected, it was also necessary to assess whether the processing respects the essence of fundamental rights and freedoms and whether the processing is purposeful pursuant to Article 23 (1) of the General Data Protection Regulation. In this respect, the master's thesis did not identify any problems - the processing is not so extensive as to be incompatible with the essence of fundamental rights and freedoms and the processing also safeguards important objectives of general public interest and the enforcement of civil law claims as described in the Article 23 (1) of the General Data Protection Regulation.

Consequently, it can be said that the master's thesis fulfilled its purpose and established whether and to what extent the processing described in § 10 of the Personal Data Protection Act is lawful. It also proposed various solutions to the problems that arose.

KASUTATUD LÜHENDID

A – aasta;

Art – artikkel;

AS – aktsiaselts;

EKo – Euroopa Kohtu otsus;

EIKo – Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus;

GDPR – *General Data Protection Regulation*;

HMKo – Harju Maakohtu otsus;

IKS – isikuandmete kaitse seadus;

KAS – krediidasutuste seadus;

OÜ – osäühing;

Para – *paragrah*;

PS – põhiseadus;

Ptk – peatükk;

RKHKo – Riigikohtu halduskolleegiumi otsus;

RKTKo – Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus;

RT – Riigi Teataja;

TlnRnKo – Tallinna Ringkonnakohtu otsus;

TsÜS – tsiviilseadustiku üldosa seadus;

VMKo – Viru Maakohtu otsus;

Vt – vaata;

VÕS – võlaõigusseadus.

KASUTATUD ALLIKAD

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Alexy, R. Recht, Vernunft, Diskurs. Studien zur Rechtsphilosophie. Frankfurt am Mein: Suhrkamp Verlag 1995.
2. Andmekaitse Inspektsiooni seisukoht ja ettepanek isikuandmete kaitse seaduse paremaks täitmiseks. – Andmekaitse Inspektsioon. Arvutivõrgus kättesaadav - https://www.aki.ee/sites/default/files/dokumendid/muu/andmekaitse_inspektsiooni_seisukoht_ja_ettepanek_isikuandmete_kaitse_seaduse_paremaks_taitmiseks_veebis.pdf (16.04.2022)
3. Andmete töötlemise põhimõtted – AS Creditinfo Eesti. Arvutivõrgus kättesaadav - <https://www.creditinfo.ee/meist/andmete-tootlemise-pohimotted/> (16.04.2022).
4. Arvamus 1/15, Kanada ja Euroopa Liidu vahelise broneeringuinfo edastamist ja töötlemist käsitleva lepingu project, ECLI:EU:C:2016:656, Paolo Mengozzi kohtujuristi ettepanek.
5. AS Creditinfo veebilehekülg. Arvutivõrgus kättesaadav – <https://creditinfo.ee/meist/> (16.04.2022).
6. Assessing the necessity of measures that limit the fundamental right to the protection of personal data: A Toolkit – Euroopa Andmekaitse Inspektor. Arvutivõrgus kättesaadav - https://edps.europa.eu/sites/edp/files/publication/17-06-01_necessity_toolkit_final_en_0.pdf (17.04.2022).
7. Assessing the necessity of measures that limit the fundamental right to the protection of personal data: A Toolkit – Euroopa Andmekaitse Inspektor.
8. Borowski, M., tõlkinud Luiga, P. Absoluutsed õigused ja proportsionaalsus. Riigiõiguse aastaraamat 2020.
9. Bygrave, L.A., Docksey, C., Kuner, C. (koost). The EU General Data Protection Regulation (GDPR) – A Commentary. Oxford:2020.
10. Craig, P., De Burca, G. EU law. Text, cases and materials. Seventh edition. Oxford: 2020.
11. Data Protection - Euroopa Andmekaitse Inspektori ülevaade. Arvutivõrgus kättesaadav - https://edps.europa.eu/data-protection/data-protection_en (16.04.2022).
12. EDPS Guidelines on assessing the proportionality of measures that limit the fundamental rights to privacy and to the protection of personal data – Euroopa Andmekaitse Inspektor.

- Arvutivõrgus kättesaadav - https://edps.europa.eu/sites/edp/files/publication/19-12-19_edps_proportionality_guidelines_en.pdf (19.04.2022).
13. EKo C-293/12 ja C-594/12, Digital Rights Ireland Ltd, ECLI:EU:C:2014:238. Kohtujuristi ettepanek.
 14. Financial Crisis Inquiry Report- Conclusions. – Financial Crisis Inquire Commission. Arvutivõrgus kättesaadav - <http://fcic.law.stanford.edu/report/conclusions> (19.04.2022).
 15. Fundamental Rights – Euroopa Komisjoni ülevaade. Arvutivõrgus kättesaadav - https://ec.europa.eu/info/law/law-topic/data-protection/data-protection-eu_en (9.04.2022).
 16. Guidelines 10/2020 on restrictions under Article 23 GDPR – Euroopa Andmekaitse Nõukogu. Arvutivõrgus kättesaadav - https://edpb.europa.eu/system/files/2021-10/edpb_guidelines202010_on_art23_adopted_after_consultation_en.pdf (20.04.2022).
 17. Ikkonen, K. Avalik huvi kui määratlemata õigusmõiste. *Juridica* 3/2005.
 18. Isikuandmete kaitse seadus. Seletuskiri. 679 SE. Arvutivõrgus kättesaadav – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/5c9f8086-b465-4067-841e-41e7df3b95af> (22.04.2022) (Esimene lugemine - Seletuskiri) (16.04.2022).
 19. Isikuandmete kaitse seadus. Seletuskiri. 679 SE II. Arvutivõrgus kättesaadav – <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/5c9f8086-b465-4067-841e-41e7df3b95af> (Teine lugemine - Seletuskiri) (16.04.2022).
 20. Julianus Inkasso ülevaade Eesti eraisikute maksehäirete olukorrast 2020 aastal. – Julianus Inkasso. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://julianus.ee/julianus-inkasso-ulevaade-estis-eraisikute-maksehairete-olukorrast-2020-aastal/> (16.04.2022).
 21. Krediitvõimelisuse hindamine - Euroopa Pangandusjärelevalve suunised. EBA/GL/2015/11. Arvutivõrgus kättesaadav - https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/documents/10180/1162894/a695d611-f0cf-4753-b92d-2dc662de3cd8/EBAGL-2015-11_ET_GL%20on%20creditworthiness.pdf?retry=1 (16.04.2022).
 22. Liikmesriigi õigus, Saksamaa – Euroopa e-õiguskeskkond. Arvutivõrgus kättesaadav - https://e-justice.europa.eu/content_member_state_law-6-de-et.do?member=1 (9.04.2022).
 23. Loan – Investopedia ülevaade. Arvutivõrgus kättesaadav - <https://www.investopedia.com/terms/l/loan.asp> (16.04.2022).
 24. Maksehäireregister – AS Creditinfo Eesti. Arvutivõrgus kättesaadav <https://www.creditinfo.ee/maksehaireregister/> (16.04.2022).
 25. Martini, M., Wenzel, M. „Once only“ versus „only once“: Das Prinzip einmaliger Erfassung zwischen Zweckbindungsgrundsatz und Bürgerfreundlichkeit. *DVBl* 2017.

26. Necessity & Proportionality. – Euroopa Andmekaitse Inspektor. Arvutivõrgus kättesaadav - https://edps.europa.eu/data-protection/our-work/subjects/necessity-proportionality_en (19.04.2022).
27. Nisu, N., Pormeister, K. Liidusisese kohalduva õiguse dilemma isikuandmete kaitse üldmääruses. – *Juidica* 2/2018.
28. Paal/Pauly/Frenzel, 3rd edition 2021, DS-GVO BDSG.
29. Principle (a): Lawfulness, fairness and transparency – Information Commissioner’s Office. Arvutivõrgus kättesaadav - <https://ico.org.uk/for-organisations/guide-to-data-protection/guide-to-the-general-data-protection-regulation-gdpr/principles/lawfulness-fairness-and-transparency/#fairness> (17.04.2022).
30. Prins, C., Moerel, L. Privacy for the Homo digitalis: Proposal for a new regulatory framework for data protection in the light of big data and the internet of things. SSRN Repository abstract.
31. Rahandusministeerium uurib positiivse krediidiregistri loomise võimalusi – Rahandusministeerium. Arvutivõrgus kättesaadav - <https://www.rahandusministeerium.ee/et/uudised/rahandusministeerium-uurib-positiivse-krediidiregistri-loomise-voimalusi> (16.04.2022).
32. Riskide juhtimine – maksehäireregister. – AS Creditinfo Eesti. Arvutivõrgus kättesaadav - <https://creditinfo.ee/riskide-juhtimine/maksehaireregister/> (19.04.2022).
33. Siibak, K. Vastutustundliku laenamise põhimõte. *Juridica* 10/2009.
34. Teeveere, E. Inkassofirma riputas võlgnike nimed tänavale üles. *Õhtuleht* 06.01.2009. Arvutivõrgus kättesaadav - <https://www.oh tuleht.ee/310504/inkassofirma-riputas-volgnike-nimed-tanavale-ules> (16.04.2022).
35. Тотьев, К. Ю. Публичный интерес в правовой доктрине и законодательстве. – *Государство и право* 2002/9.
36. Vastutustundliku laenamise nõuded - Finantsinspektsiooni soovituslik juhend. Arvutivõrgus kättesaadav: https://www.fi.ee/sites/default/files/Soovituslik_juhend_Vastutustundlik_laenamine_3.pdf (16.04.2022).
37. Õigus isikuandmete kaitsele on põhiseaduslik õigus. – Andmekaitse inspektsioon. Arvutivõrgus kättesaadav - <https://www.aki.ee/et/eraelu-kaitse/isikuandmed-ja-tootlemine/isikuandmete-kaitse> (16.04.2022).
38. ÕIGUSTATUD HUVI – Andmekaitse Inspektsiooni juhend. Arvutivõrgus kättesaadav - https://www.aki.ee/sites/default/files/dokumendid/oigustatud_huvi_juhend_15052020.pdf (16.04.2022).

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

Eesti Vabariigi õigusaktid:

39. Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT I, 15.05.2015, 2.
40. Isikuandmete kaitse seadus. – RT I, 06.01.2016, 10.
41. Isikuandmete kaitse seadus. - RT I, 04.01.2019, 11.
42. Võlaõigusseadus. - RT I, 15.03.2022, 14.
43. Krediidiasutuste seadus. - RT I 1995, 4, 36.
44. Krediidiasutuste seadus. - RT I, 29.03.2022, 5.
45. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. - RT I, 22.03.2021, 8.

Välisriikide õigusaktid:

46. 5. veebruari 2014. aasta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2014/17/EL elamukinnisvaraga seotud tarbijakrediidilepingute kohta ning millega muudetakse direktiive 2008/48/EÜ ja 2013/36/EL ja määrust (EL) nr 1093/2010 – L 60/34.
47. Bundesdatenschutzgesetz vom 30. Juni 2017 (BGBl. I S. 2097), das durch Artikel 10 des Gesetzes vom 23. Juni 2021 (BGBl. I S. 1858) geändert worden ist.
48. Databeskyttelsesloven. – Lovtidende 2018.
49. direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus). - ELTL 119
50. Euroopa Liidu põhiõiguste harta – ELT C 83/389, 30.03.2010.
51. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2016/679, 27. aprill 2016, füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning
52. Kreditiinformācijas biroju likums. – Latvijas Vēstnesis, 199, 08.10.2014. Attēlotā redakcija: 01.07.2020.
53. Kreditupplysningslag (1973:1173) - t.o.m. SFS 2022:19
54. Luottotietolaki. – Oikeusministeriö, 527/2007.

KASUTATUD KOHTULAHENDID

55. Andmekaitse Inspektsiooni vaideotsus nr 2.1-3/20/;
56. EIKo 28341/95 Rotaru vs Rumeenia;
57. EIKo 54934/00 Weber ja Saravia vs. Saksamaa;
58. EIKo 58170/13, Big Brother Watch ja teised versus Suurbritannia;

59. EIKo 9248/81 Leander vs Rootsi;
60. EKo C-275/06, Productores de Música de España (Promusicae) versus Telefónica de España SAU, ECLI:EU:C:2008:54;
61. EKo C-283/11, Sky Österreich GmbH versus Österreichischer Rundfunk [GC], ECLI:EU:C:2013:28;
62. EKo C-291/12, Schwarz versus Bochum, ECLI:EU:C:2013:670;
63. EKo C-293/12 ja C-594/12, Digital Rights Ireland Ltd, ECLI:EU:C:2014:238;
64. EKo C-362/14, Maximilian Schrems versus Data Protection Commissioner, ECLI:EU:C:2015:650;
65. EKo C-465/00, C-138/01 ja C-139/01, Österreichischer Rundfunk ja teised, ECLI:EU:C:2003:294;
66. EKo C-468/10 ja C-469/10, Asociación Nacional de Establecimientos Financieros de Crédito (ASNEF) ja Federación de Comercio Electrónico y Marketing Directo versus Administración del Estado, ECLI:EU:C:2011:777;
67. EKo C-544/10, Deutsches Weintor, ECLI:EU:C:2012:526;
68. EKo C-62/14, Gauweiler versus Deutscher Bundestag (OMT), ECLI:EU:C:2015:400;
69. EKo C-92/09 ja C-93/09, Volker ja Markus Schecke, ECLI:EU:C:2010:662;
70. HMKo 27.10.2020, 2-20-10157;
71. RKHko 3-3-1-3-12;
72. RKHko 3-3-1-70-11;
73. RKTKo 2-17-1026;
74. RKTKo 3-2-1-136-12;
75. RKTKo 3-2-1-169-13;
76. RKTKo 3-2-1-30-16;
77. RKTKo 3-2-1-67-10;
78. RKTKo 3-2-1-80-13;
79. TlnRnko 30.10.2019, 2-17-13915;
80. VMKo 2-20-16579.